

Орест С. Гладун

**Храм
Святої Анни
в історії Львова**

Науково-популярне видання

Інститут історії Церкви
Українського Католицького Університету
Львів – 2022

УДК 271.5-523.4-9(477.83-25) «15|19»
Г-522

Орест Гладун

Храм Святої Анни в історії Львова. – Львів: Простір-М, 2022. – 144 ст., іл.
ISBN 978-617-7746-88-0

ЛІТЕРАТУРНИЙ РЕДАКТОР: *Дарія Горпинченко*

НАУКОВИЙ РЕДАКТОР: *Володимир Мороз*

ТЕХНІЧНИЙ РЕДАКТОР (ВЕРСТКА): *Володимир Гарбузюк*

В час національного відродження одне з найважливіших завдань – вивчення історії, повернення із небуття надбань наших предків, відновлення традицій, глибоке пізнання своєї віри, звичаїв і обрядів.

Коли нині відроджується наше духовне життя, оживають храми у селах і містах, інтенсивно будуються нові, дуже важливо досліджувати та вивчати історію церков, які завжди були і є нашими духовними та культурними центрами, фундаментальною основою і серцем громади.

Видання розраховане на широке коло читачів, для всіх, хто любить і хоче глибше пізнати історію нашого краю.

ЗМІСТ

Вступне слово	5
Історичні передумови будівництва храму	7
Кароль Відман про заснування костелу св. Анни	10
Середньовічний Львів. Спалення святині молдавськими військами і її відбудова	16
«Альтана посеред раю»	18
Облога міста військами Богдана Хмельницького. Спалення храму львів'янами	21
Монастир августинців у Львові	26
Зміна влади. Реформи Габсбургів. Закриття монастиря	32
Статуя святого Яна Непомука. Реставрація і добудова костелу	36
Розписи Мартина Яблонського	42
Доба шляхетської автономії і зміни в житті парафії	44
Конкурс проєктів нового храму	49
Релігійне життя міста перед Першою світовою війною	54
Перша світова війна. Російська окупація Львова	56
Польсько-українська війна. Утворення ЗУНР. Акт Злуки	65
Ремонт і перебудова костелу	68
Похорон Владислава Козака. Барикадні бої біля храму	75
Інтер'єр костелу перед Другою світовою війною	80
Початок Другої світової війни. «Перші совіти»	86
Німецька і друга радянська окупація	91
Вулиця святої Анни, вулиця Городоцька. Школа святої Анни	97
Відродження святині	104
Новий парох	110
Настінні розписи храму	113
Повернення ікон до храму	117
Історія та значення ікони Матері Божої Неустанної Помочі	121
Двадцята річниця парафії. Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом	123
Джерела і література	125
Світлини	129

ПОДЯКА

Пароху храму святої Анни – отцю-доктору Романові Шафрану; директорів інституту історії Церкви УКУ канд. істор. наук - Олегу Турію; зам. директора інституту історії Церкви УКУ канд. істор. наук - Роману Скакуну; науковому співробітнику інституту історії Церкви УКУ і головному редактору часопису «Патріярхат» канд. істор. наук – Володимиру Морозу; професорові Мирославу Романюку - директору Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка; Володимиру Шишці – директорів Наукової бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка»; Василю Кметю – канд. істор. наук, директорів Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. І. Франка; Миколі Ільківу-Свидницькому – канд. істор. наук, завідувачу відділу рукописів, стародруків і рідкісних книг цієї бібліотеки; Назарові Козаку – доценту, мистецтвознавцю; Тетяні Петрів – хранителю фондів Львівського історичного музею; Богданові Михалюньові – історику, за допомоги у Центральному державному історичному архіві України у Львові; Івану Проціву – художнику, доценту кафедри академічного живопису Львівської художньої академії; Андрію Куб'яку – фотомитцю; Анні Мороз – голові Української греко-католицької спілки ім. А. Шептицького, літературному редактору Дарії Горпинченко, технічному редактору Володимиру Гарбузюку.

Особлива подяка за розуміння, підтримку і допомоги в написанні цієї книжки моїм рідним: дружині Оксані, синові Дмитрові, доньці Ользі та невістці Оксані. Хай береже вас Господь!

ВСТУПНЕ СЛОВО

Після десятиліть безбожного комуністичного режиму, який безжалюбно і послідовно нищив історичну спадщину нашого народу, його духовну культуру та його Церкву, нашим обов'язком є дослідити, відтворити, а частково й відживити в пам'яті та бутті українського суспільства досвід минулого. Наспіла потреба висвітлити ті цінності та духовні традиції, якими протягом століть жило на українських землях багато поколінь християн: українців, поляків, німців, вірмен, представників інших народів. Усі вони були тісно пов'язані й на різні способи взаємодіяли між собою. Олесь Гончар у романі «Собор» писав: «Каліка той, хто не здатен предківщиною дорожити. Людині дана пам'ять, що сягає у віки, – тому вона і людина».

Бути мудрою людиною – це знати свої корені і розуміти те, як вони підживлюють наші ідеали майбутнього. Щоб сповнити це завдання, українцям варто пізнавати не тільки узагальнені схеми минулого, а й уважно та ретельно вивчати численні історії малих місцевих спільнот. Теперішня популярність локальних студій серед дослідників, а також відчутний запит на такі праці з боку читачів, показує, що українці дедалі більше приглядаються до свого минулого, прагнучи пізнати його та винести з нього певну науку, яка допомогла б зрозуміти, хто ми є, хто є наші сусіди, що для нас і для них означає бути собою у такому складному глобалізованому світі.

Одним з історичних храмів міста Львова є церква св. Анни, що упродовж віків була важливим духовним осередком для римо-католиків Краківського передмістя, а після трагічних подій ХХ століття і десятиліть профанації та запустіння відродилася як осереддя греко-католицької парафії – однієї з найактивніших у Львові.

Історія храму св. Анни досі не була досліджена та висвітлена в окремому виданні. Пишучи цю книжку, – науково-популярний нарис для широкого загалу, – її автор Орест Гладун послідовно використав комплекс унікальних архівних джерел, а також дослідження інших учених: істориків, мистецтвознавців, богословів, економістів.

Упродовж 13-ти років Орест Гладун працював у храмі св. Анни помічником пароха з господарської частини. Він не тільки глибоко пройнявся минулим своєї парафіяльної церкви, а й став одним з тих, хто у громаді докладав зусиль до відновлення святині. Цей момент, без сумніву, допоміг авторові бачити в цій церкві не тільки пам'ятку старовини, а й передусім осердя живої громади – ковчег, що збирає вірних для молитви Господеві.

Історія церкви св. Анни тісно пов'язана з історією всього Львова, і автор спробував показати цей взаємозв'язок, окресливши на сторінках цієї книжки ширший контекст історії окремо взятого храму: різноманітні процеси або події, що відбувалися чи то в самому місті, чи то поза ним, але суттєво впливали на життя львів'ян. Підсумком праці Ореста Гладуна стала цілісна книга, насичена різноманітним цікавим матеріалом та багато ілюстрована. Оригінальності їй додають численні легенди та історії, цитати відомих людей і – неодмінно – молитви, які автор старанно підібрав для доповнення основного змісту.

***Олег Турій**, канд. іст. наук,
директор Інституту Історії Церкви
Українського Католицького Університету*

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ БУДІВНИЦТВА ХРАМУ

*«Господь сподівається, що Його храм
буде збудований з любові. А люди носять каміння»
(Рабіндранат Тагор)*

На перехресті вулиць Городоцької і Тараса Шевченка у древньому Львові розташований храм святої Анни – найвизначніша історична споруда цієї околиці. Багатовікова історія храму цікава й насичена знаменитими подіями. За свою понад п'ятсотлітню історію він був не раз зруйнований та спалений під час війн, але завжди воскресав із попелу, як фенікс і знову ставав осередком духовності та культури, притулком для ченців і мирян, подорожніх та місцевого населення. У XVIII столітті святиня стала ще й загальновідомим місцем паломництва. Прочани з усієї Галичини приходили сюди, щоб просити допомоги та заступництва у Матері Божої. Колись майже кожен монастир мав свою чудотворну ікону Богородиці, яка завжди була, є і буде шанованою у нашому народі. Такий образ був і в монастирі августинців у Львові, що діяв при церкві св. Анни.

У своїй праці про Львів Бартоломей Зіморевич* згадує спорудження сакральних пам'яток: «Це не тільки урочистий звичай, але навіть шанувальники Христа на роздоріжжях насипають кургани, увінчані хрестом, щоб видцей пробуджував пам'ять про Спасителя, який є дорогою і брамою для перехожих».¹ Так, уже 1413 року «коло шибениці» на роздоріжжі шляхів, де пізніше збудовано костел св. Анни, стояв кам'яний хрест. А перша датована згадка про хрест «на полях» біля Янівського гостинця була зроблена 1417 року. Спорудження хрестів передусім було

* Юзеф-Бартоломей Зіморевич-Озимик (1597-1677) – поет, історик, бургомістр Львова. Керував обороною міста під час облоги козацькими військами Богдана Хмельницького у 1655 р. Написав першу історію Львова під назвою «Потрійний Львів».

¹ Бартоломей Зіморевич. Потрійний Львів: Leopolis Triplex / перекл. з лат. Н. Царьової; коментарі І. Мицька; ред. В. Шишка. Львів 2002, с. 127

виявом релігійних почуттів львів'ян. Їх здебільшого встановлювали, коли виконували різні обітниці або в пам'ять про події, інколи дуже сумні. Адже саме на роздоріжжях, традиційному встановленні сакральних пам'яток, за середньовічним звичаєм поза освяченою землею цвинтарів ховали померлих у дорозі, загиблих від насильства, а також жертв епідемій. На могили насипали кургани, де встановлювали хрести. Такий випадок описує також Зіморевич. Він, зокрема, згадує, що поблизу хреста, «коло шибениці» були поховані підмайстри кравецького ремесла, які загинули в сутичці з міською сторожею.

У XV столітті Львів економічно процвітав: розвивалися ремесла, торгівля, збільшилася кількість дрібних виробників та їхніх організацій. В середині XV століття у місті було близько 500 цехових майстрів. А вже 1462-1483 роках ремісники понад 50 професій об'єдналися в 14 цехів-братств. У 1579 році діяло приблизно 20 цехів. Перша згадка про майстерні кравців датується 1425 роком. Тоді кравці творили найбільшу ремісничу організацію міста. Щоб здобути право працювати майстром у кравецькому цеху, треба було виготовити майстерську «штуку» – круглий плащ, чоловіче вбрання, жіночу сукню і ксьондзові ризи. Майстерня об'єднувала як православних, так і католицьких ремісників. Кравцям-українцям дозволяли шити лише грубий селянський одяг і забороняли робити тонку роботу. Намагання кравців-католиків обмежити виробничу та суспільно-політичну діяльність кравців-українців були причиною частих непорозумінь і боротьби в цеху.

Кравецькі підмайстри були найбільш активними й організованими. Ще наприкінці XV століття вони створили свою організацію з окремим статутом, а також почали виступати проти майстрів: мали своє приміщення, вибирали старших і щодвятижні проводили збори. Робочий день підмайстра-кравця тривав 15 годин. За статутом, усі підмайстри мали жити чесно, не можна було грати на гроші, купувати собі одяг без відома майстра, а також суворо заборонялося працювати у партачів – майстрів поза цехом.

Обтяжені важкими умовами праці та невисокою платнею, кравецькі підмайстри Львова повстали у 1491 році. Звичайно, це не було повстання в буквальному значенні слова, а радше страйк невдоволених підмайстрів і челяді,* які вирішили втекти зі Львова. Вночі вони перебралися через мур і покинули місто. Але там, де зараз стоїть церква

* Челядь – слуги, прислужники.

св. Анни, їх наздогнала міська сторожа – «ціпаки»,* і силоміць повернула назад. Підмайстри чинили опір, внаслідок сутички було вбито кількох челядників зубатими та дуже гострими ціпами. Ці знаряддя, від ударів яких неслухняні мали б виправлятися, називали «бичами грішників». Загиблих товаришів підмайстри поховали на місці загибелі. У пам'ять насипали могилу і поставили дерев'яний хрест. Згодом, особливо в роки періодичних епідемій чуми і холери, до цієї могили підзахоронювали тіла померлих від пошесті...

Отож, костел св. Анни було споруджено на місці хреста і поховання підмайстрів та челядників кравецького ремесла. Зімоворич пише, що 1507 року на межі навпроти західної частини Краківського передмістя звели дерев'яний костелик. Його створили, як пам'ятку про перший міський страйк.

За твердженням Дениса Зубрицького,** «пізніше челядники, які брали участь у цій сутичці, вибилися в майстри, та, пам'ятаючи цю подію й бажаючи подякувати Господу, який вберіг їхні життя, вирішили на могилі своїх колег збудувати невеликий костел».² Магістрат виділив на будівництво матеріал і цех отримав дерево з сусідніх лісів. Уже 1507 року храм було завершено й освячено.

В духовному житті людини епохи Середньовіччя важливу роль відігравав культ християнських святих. Святу Анну завжди вважали покровителькою майстрів і ремісничих цехів. У той час представники деяких ремесел й цехів опікувалися храмами, а цехмістри були їх провізорами. Наприклад, костел св. Станіслава належав ткачам, Св. Хреста на Краківському передмісті – шевцям, Св. Хреста на Галицькому передмісті – ковалям, слюсарям, голкарям і котлярам, св. Лаврентія – гончарям. Костел св. Анни, як символ милосердя, став цеховим костелом кравців.

***Пам'ятай, Господи, Ти потребуєш мене так само, як і я
потребую Тебе, якби Ти не існував, до кого б я молився? Якби мене
не було, хто молився б до Тебе?***

З молитви Баал Шема

* Ціпаки – нічна охорона міських брам – по 12 осіб на кожну, які виконували функції міської поліції. Вони носили блакитний одяг із червоною облямівкою і олов'яними гудзиками, а на головах – ковпаки з чорного ведмежого хутра, де містилися бляхи з гербом міста.

** Денис Зубрицький (1774-1862) – видатний український історик, автор «Хроніки міста Львова», яка охоплює період з 1340 до 1782 р. і написана на документальному матеріалі львівських архівів.

² Денис Зубрицький. Хроніка міста Львова. Львів 2006.

КАРОЛЬ ВІДМАН ПРО ЗАСНУВАННЯ КОСТЕЛУ СВ. АННИ

Високохудожню історичну повість про заснування костелу св. Анни написав львівський літератор, журналіст та архівіст Кароль Відман (1821-1891). Він народився у Львові в сім'ї австрійського урядовця Йозефа і Софії Відманів і юнаком здобув освіту юриста. Відман був активним громадсько-політичним діячем: порушував питання автономії Галичини, ліквідації панщини, відстоював права поляків в Австрійській імперії, не раз був ув'язненим. Також він працював у 7-му відділі Львівського магістрату, керував міським статистичним управлінням, а від 1882 року і до кінця життя був хранителем фондів міського архіву. Останні роки чоловік провів у будинку Львівської ратуші, в архівних фондах.

У 1875 році Відман став засновником і першим секретарем Крайового археологічного товариства, редактором друкованого органу цієї спілки. У 1885 році разом з Володимиром Дідушицьким* та Ісидором Шараневичем** організував польсько-українську археологічну виставку, брав участь в Археологічному з'їзді. У 1867 році «Tygodnik Lwowski» надрукував історичну повість Відмана «Kościół św. Anny we Lwowe». У передмові до цієї праці автор писав:

Кожна давня будівля промовляє до нас якимось словом, яке ми, позаяк, найчастіше не розуміємо. Пошук розуміння їх значень можливий за умови мозольних і сухих пошуків у старих архівах і хроніках. Як тільки ми зрозуміємо їхнє значення, то очевидно розв'яжемо ту загадку, яку нам розповідає кожна будівля. [...] Міські хроністи коротко і сухо оповідали, що цей костелик був закладений майстрами кравецького ремесла у пам'ять про чудесний порятунок їх у бійці з міською

* Володимир Дідушицький (1825-1899) – граф українського походження, меценат, колекціонер і вчений, член-кореспондент Академії наук у Кракові, засновник Природознавчого музею у Львові.

**Ісидор Шараневич (1829-1901) – історик, дійсний член Академії наук у Кракові, декан історичного факультету Львівського університету, директор Київського університету. Автор багатьох наукових праць, зокрема монографії «Історія Галицько-Волинської Русі» (1863).

сторожею, коли вони були ще челядниками і втратили кілька своїх товаришів. Однак перекази замовчують деталі подій, які вплинули на це заснування.³

Свою історичну повість автор починає з яскравого і колоритного опису міста та його політичного значення в Європі. Також Відман майстерно змальовує тогочасне життя міщан та їхнє соціальне становище, яке формувало свідомість людини:

Львів належав до найкращих міст у Польщі, коли міщанство цього міста досягло не лише вершини заможності, значущості в торгівлі та промислового виробництва Європи, але й розквіту своєї потуги в самому місті. Львів був сам для себе Річчю Посполитою... був тим містом, яке сьогодні ми називаємо європейським. Родини Убальдіні, Сінії, Мерсен'єрів, Льоншампів віднайшли тут другу вітчизну, а Ельонеки, Вільчеки, Зенткевичі породичалися з патриціями Венеції, Генуї, Флоренції та інших міст.

В цьому місті, яке тоді виблискувало своїм багатством, промислом і політичним значенням, не один починав від дрібного учня, перейшовши чужоземні краї, як челядник, крок за кроком у праці й поштивості досягав звання майстра, міщанина, райці, таким чином дійшовши до найвищих достойників не тільки в місті. Траплялися імена міщанських родів серед шляхетського та магнатського станів. Однак багато хто не спокушався щодо таких можливостей, бо статус міщанина за умови вільних і корисних стосунків у місті задовольняв найамбітніших.

Потреба в більшій хвалі та славі проявилася у збереженні власного імені для спадкоємців через закладення святині, котра й дотепер, через 400 років є живим свідченням прекрасної риси кількох кравців, які цим вчинком увінчали своє скромне життя, багате на пригоди та, за свідченнями, гідне історичної пам'яті.⁴

Автор описує події, які відбувалися приблизно 1487 року. Головний герой повісті – Пашко. Хлопець навчався у школі при костелі Святого Духа і хоча «був вже під вусом, але не припиняв вчашати до школи, в якій був підручним отця-ректора». Йому доручали наглядати за молодшими

³ Karol Widmann. Kościół św Anny we Lwowie // Tygodnik Lwowski, 1867.

⁴ Там само.

учнями. Пашко був бідним, але працюючим, набожним і покірним. Ректор і плебан* приязно ставилися до нього. Хлопець мешкав і харчувався у бурсі, а в святкові дні з дозволу ректора відвідував не один дім, де доброзичливі міщани забезпечували учнів їжею, одягом, а деколи й грошми. Ректор і плебан дуже хотіли вивчити Пашка на бакалавра чи навіть священника, сподіваючись на підтримку доброчинців. Отець бачив у юнакові свого наступника, тому й дозволяв йому відвідувати багатьох міщан.

Святодухівських учнів всюди добре приймали, пригощали гарячими стравами, давали із собою буханець хліба, а Пашкові, як старшому – ще й кухоль меду. Найкраще Пашка з учнями приймали і пригощали у пана Запали, кравецького майстра в будинку «під Лебедем». Сім'я Запала мала лише чотирнадцятирічну доньку, квітучу і милу Гандзю. Їхній син Ясь, який свого часу також навчався в Святодухівській школі, загинув дев'ятирічним. Якогось дня Пашко розповів Запалам, що ходив до школи разом з Ясем. Хлопець зізнався, що разом вони робили збитки євреям, а коли їх упіймали, то карали на одній лаві. Після такої відвертої розповіді Запали дозволяли Пашкові приходити до них щонеділі, після того, як він відправить інших учнів додому.

Пашко і донька Запали Анна покохали одне одного. Юнак став неуважним і часто не виконував шкільні обов'язки та домашні доручення ректора. Його часто й суворо карали, однак це не змінило стану справ. Зрештою розлучені ректор і плебан призначили Пашкові повторне навчання і позбавили права нагляду за учнями. Напередодні іменин Запали ректор заборонив Пашкові відвідувати львівських міщан.

Коли Анна дізналася, що коханого не буде на святкуванні батькових іменин, вона сильно засмутилася. Утім, восьмого дня після іменин до Запали прийшов Пашко і попросився на кравецького учня. Отець-ректор і плебан неохоче відпустили його зі школи.

Запала ставився до нового підопічного і працівника з великою увагою і прихильністю. Навчався хлопець недовго і невдовзі отримав визволення. Справи Пашка пішли вгору, його поважали майстри і челядь. До того ж, він був впливовим серед усієї кравецької челяді Львова. Юнак відзначався старанністю і відповідальністю, керувався розумом, що подобалося Запалі.

Закохані Пашко й Анна прагнули частіше бачитись і проводити час наодинці. Однак за ними постійно наглядали старші. Одного разу Запала

* Плебан – парафіяльний католицький священник.

побачив, як вони стояли щасливі, взявшись за руки, та мило бесідували. Розгніваний батько вигнав Пашка зі свого дому й майстерні, а Анну відправив до монастиря бернардинок на духовне навчання. Цей випадок мав великий розголос у всьому місті і справив надзвичайне враження на львів'ян.

Пашко перебрався жити до помешкання кравецької челяді. Того ж вечора відбулися два бурхливі зібрання: майстрів і кравецької челяді. Запала на зборах майстрів скаржився, що Пашко підступно увійшов в його дім і зблизився з донькою без відома і волі батьків. Він звинувачував юнака в легковажності і за образу, якої той, мовляв, завдав родині, вимагав суворої кари. Цехмістр, як голова зборів майстрів, а також сам Запала і більшість майстрів, проголосували за відрахування Пашка з цеху і довічне вигнання зі Львова. Опального підтримали лише кілька осіб. Втім, Запала не міг заперечити достоїнств хлопця, зокрема того, що він добре оволодів кравецькою наукою. Кілька прихильників юнака запевнили, що той матиме змогу повернутися, якщо довчиться на майстра і доведе, що гідний міщанського статусу. Інші ж майстри засуджували неймовірне зухвальство Пашка, скаржилися на знахабнілу челядь і вимагали, крім вигнання, посилення дисципліни для челядників та учнів. Натомість челядники вимагали пом'якшення вироку Пашкові, а для себе – підвищення заробітної плати і більшої свободи. На це майстри не погодились. Зрештою, Запала заявив, що ніколи не дасть згоди, аби Пашко повернувся до Львова: *«Кому наш вирок не до вподоби, той може піти разом із Пашком, але більше не повертатися. Такі слова, виголошені з запалом, викликали такий сплеск емоцій серед челяді, немовби поодинокі постріли між рядів...»*.⁵

Невдоволена челядь збунтувалася і вирішила покинути місто. Цехмістр запропонував піти до ратуші та попросити в магістраті поради. Почувши про бунт, очільники міста вирішили провчити неслухняну молодь. Начальнику нічної сторожі доручили взяти озброєних слуг і спинити челядь, а якщо та опиратиметься, силоміць вернути її до міста.

Челядь справді була готова до опору і також озброєна. До бійки дійшло вже за мурами міста і там, як відомо, кілька челядників полягло. Решта їх однодумців, побачивши свою слабкість, склала зброю. Усіх їх зв'язали і доправили до міста. Була ніч, однак збурені городяни не спали... Ця ніч та наступний день стали для Львова жалобними.

⁵ Там само.

Рішенням магістрату впійману челядь звільнили після покарання в ратуші, а загиблих поховали. Товариші, які вижили, були змушені самі копати могили для померлих. Міщани дуже поважали ухвалу магістрату, а бунтарі вирок прийняли з богобоязним поканням. Кожен з утікачів повернувся до свого майстра, для підмайстрів і челяді посилили дисципліну, а Пашка прогнали з міста. Після цього юна Анна подалася до монастиря.

За якийсь час один молодий шляхтич просив благословення в Запали на одруження з його донькою. Старий дав дозвіл на повернення Анни, однак дівчина вирішила за ліпше залишитися в монастирі, а не жити з тим, хто не милий їй серцю.

Через три роки Пашко повернувся до Львова як майстер під іменем Павла Єльонека. Анна вже впродовж півроку була в чернечому новіціаті. Ще покидаючи Львів після нещасного бунту, хлопець взяв із собою рекомендаційні листи доброзичливців, які відкрили йому доступ до багатьох міщанських домів Кракова, Познані, Гданська, Бременя, Нюрнберга, та загалом усєї Німеччини і Франції, аж до Марселю на узбережжі Середземного моря. У роки своїх мандрів юнак отримав добру освіту, вивчив іноземні мови і здобув повагу у професійному середовищі. Водночас Пашко зберіг у свему серці любов до вітчизни, яку не проміняв на багатство.

Отож, після повернення Павло Єльонек попросився на роботу до львівського кравецького цеху. На той час Запала був цехмістром. Він ще тримав образу на Пашка, але не міг не прийняти майстра, який здобув велику протекцію і налагодив зв'язки з патриціями Генуї, Флоренції та Венеції. Упродовж року після повернення Павло Єльонек підтверджував свою майстерність і засвідчив свою щирю прихильність до львів'ян. Тому ніхто б не подумав, що Пашко мав якісь інші плани, крім повернення до рідного краю. Час спливав, і Анна після трьох років новіціату в ордені бенедиктинок була впевнена, що незабаром прийме вічні обіти та назавжди відмовиться від світського життя. Не сумнівався в цьому і Єльонек.

Але долі насильно роз'єднаної пари радикально змінили наступні події. 13 травня 1498 року, волоський господар Стефан почав штурмувати Львів. Місту довелося не вперше оборонятися від ворогів, і цього разу серед найсміливіших захисників громади був Пашко. Агресор відступив... Коли через два місяці, в липні того ж року, на Львів напали татари, Пашко знову відзначився, а бойовий шрам на його обличчі тільки додатково підкреслив мужність героя. Крім того, Львів через деякий час витримав облогу турків, які завдяки стійкості міщан були змушені повернутися додому ні з чим. З оповідей письменника Мартина

Бельського довідуємось, що в часі описуваних боїв панували сильний мороз і снігопади, тому «велика кількість обозу та людей, понад сорок тисяч, загинули через холодну зиму». Та Львів уцілів не лише завдяки погоді, а й хоробрості міщан. Павло Єльонек відзначився у битвах з турками, його поранили стрілою. Слава молодого лицаря і розповіді про його хоробрість пробили мури монастиря і дійшли до серця Анни. Воно знову стрепенулося від любові до Пашка, а її душа затужила. Жодні вмовляння сестриць та приятельок не змінили рішення дівчини повернутися додому. Батьки зраділи цьому і прийняли її як посталу з гробу.

Пашко також більше не приховував свого кохання до Анни – цієї любові не пригасила ні розлука, ні мінлива доля. Анна, зрештою, також не таїла почуттів до коханого. Замість заручин між ними відбулися зашлюбини. Єльонек на весілля запросив усіх своїх товаришів, які брали участь у нещасній пригоді, через яку він став вигнанцем. Багато учасників пам'ятного бунту вже стали майстрами кравецького цеху. І от на весіллі у цих молодих кравців з'явилася думка загладити провину і вшанувати душі полеглих товаришів. Домовилися про те, що на місці їхнього поховання варто закласти храм під іменем святої Анни – покровительки молоді.

Міська рада погодилася з пропозицією молодих і дала відповідний дозвіл, навіть подарувала на будову дерево зі львівських лісів. Як свідчать міські акти, у 1507 році будівництво завершили і дім Божий посвятили. Єльонки стали однією з найзаможніших і найвпливовіших родин Львова. Їхні вчинки і благодійність записані у хроніках.

Вибирайте найкращий спосіб життя!

св. Василій Великий

СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ ЛЬВІВ. СПАЛЕННЯ СВЯТИНИ МОЛДАВСЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ І ЇЇ ВІДБУДОВА

Середньовічний Львів був важливим політичним, економічним і культурним центром. Місто періодично страждало від воєн, епідемій та пожеж, але щоразу відбудовувалось. Упродовж трьох з половиною століть жоден ворог не міг захопити його, хоча за той період Львів пережив понад сотню облог турків, татар, молдаван, козаків і московитів. Часто кількість нападників у десятки, а то й сотні разів переважала кількість захисників. Останніх рятували хоробрість і добре продумана та справно утримувана система укріплень: мури, глибокий рів з водою, який захищав місто з півночі, сходу і півдня, річка Полтва із західного боку, внутрішній рів між мурами, могутній оборонний вал, Високий та Низький замки.

Високий мур (8 м заввишки, бл. 2 м завтовшки) мав 18 бойових веж. Вони з прилеглою ділянкою були закріплені за тим чи іншим ремісничим цехом. Дві брами з підйомними мостами: Краківська на півночі і Галицька на півдні, також були потужними оборонними вузами. Існували ще дві хвіртки: Єзуїтська на заході, біля костелу єзуїтів, і Босяцька на сході, навпроти вул. Руської. Натомість передмістя, що простягнулось уздовж головних шляхів за мурами, не маючи укріплень, легко ставало першою жертвою ворожих нападів. І все ж, користуючись періодами спокою, життя довкола Львова вирувало.

Навколо міста з'являлися як садиби міщан, так і юридики – посілости шляхти, що згодом перетворювалися на хліборобські поселення та передмістя. Такими були відомий з 1349 року Замарстинів (від імені власника Зоммерштайна), знаний з 1419 року Клепарів (від власника Стано-Клеппера), Голоско, Кульпарків і т. д. На Краківському передмісті існувало 29 юридик, з них 18 – духовних. У місті й на передмістях діяли понад 50 церков і костелів.

Маґдебурзьке право надавало місту імунітет, захищало його від державних урядників та втручання шляхти. Втім, за польського панування українці мали перевагу лише на передмістях Львова, а їхні права систематично обмежували.

У таких умовах постав костел св. Анни. Він простояв у цілості лише два роки, бо 1509 року був спалений військами молдавського господаря

Богдана III Сліпого*, який мав намір захопити Покуття і 29 червня 1509 року розпочав великий похід на Поділля. До складу його війська входили волохи, татари, турки. Також до них долучилися місцеві українські бояри, які згодом заявляли про примусову участь в кампанії з огляду на загрозу конфіскації їхніх маєтків.

Молдавське військо захопило Підгайці, але зазнало невдач при облозі Кам'янця, Галича і Львова. Війська Богдана III атакували головне місто Галичини з найменш захищеного західного боку, де проходила тільки одна лінія оборони. Під час нападу обстріли з бомбард Низького та Високого замків чергувались з атаками, перемовинами і погрозами. Міщани відповідали нічними вилазками. На третій день облоги артилерія волохів зробила пролом у мурі, але міська артилерія знищила частину бомбард і головного пушкаря Богдана III. Коли молдаване підпалили передмістя, згорів і костелик св. Анни. Зрештою вороги відступили, дізнавшись, що на них рушили війська короля Сигізмунда I Старого.

З джерел знаємо, що 1512 року міському писарю виділили додатковий город біля спаленого костелу св. Анни. З описів купця-міщанина Яна Альпнека відомо також, що в 1530-х роках населення Краківського передмістя становило 5000-5500 жителів.

Храм відбудували аж наприкінці XVI століття, цього разу він був частково кам'яним. Львівський архієпископ Ян-Демітр Соліковський освятив його у 1599 року. Те, що будівлю відновлювали понад 70 років, мало поважні причини: 1527 року сталася найжахливіша пожежа за всю історію міста. Старий готичний Львів, який був схожий на давній Таллінн чи Гданськ, був знищений. Тож громаді довелося заново будувати не лиш храм св. Анни, а все місто. Новий Львів другої половини XVI століття був уже ренесансним містом, його відбудовували італійські фахівці.

Бог не велить тобі робити щось неможливе, а якщо велить, то лише те, що ти можеш, і допомагає тобі, щоб ти зміг.

св. Августин

* Богдан III Сліпий (1478-1517) – господар Молдавського князівства, з династії Мушатовичів, син Штефана III. У битві з польсько-литовським військом під Козміним на Буковині у 1497 р. втратив око, за що його прозвали Сліпим.

«АЛЬТАНА ПОСЕРЕД РАЮ»

Львів [...] лежить у такому місці, неначе це альтана посеред раю. Дуже гарні околиці. [...] Як тільки перейдеш за поріг, потрапиш на стільки дивовижних речей, що деінде треба було б подорожувати сто миль, щоб таке побачити. Тут широкі поля, гори і долини, пагорби і верхи, чагарники і ліс. Відразу за міською брамою все це не тільки можна оглянути, але й досягти руками. Не знаю міста у всьому королівстві, яке було б багатше на садки. Тут ростуть горіхи і сливи, розміром з куряче яйце. Їх пакують у великі бочки і вивозять аж до Москви. Виноград з тутешніх садів не тільки носять кошиками на ринок, але й роблять вино до погребів по 50-60 бочок з одного преса. Завдяки умінню і пильності виноробів їхнє вино міцніше з року в рік, так що деякі вина приймають за привезені, а не місцеві. Кипариси і розмарин тут побачиш не тільки у вазонах, але й на ділянках. Гарні каштани, дині, артишоки та деякі інші іноземні рослини тут не дивина. І вони не лише квітнуть, але й дають плоди... Запашні нагідки, найкращі фіалки та інші свіжі квіти можна знайти тут в будь-який час цілий рік. І городи вони мають не тільки для пожитку, але й для забави – у городах є гарні альтанки, ставки, навіть майданчики для кеглів...

...Вся худоба, що її женуть з Поділля і Молдавії до Італії, проходить через це місто. А тутешніх щупаків їдять і у Відні, хоч там і протікає під семи мостами багатий на рибу Дунай.

Я об'їхав пів Європи, побував у найславетніших містах світу, але в жодному не бачив стільки хліба, як тут щодня привозять на ринок, і майже кожний чужинець знайде таке печиво, як у своїй країні, – хліб, струцлі, тістечка, чи як ще їх назвати...

У цьому місті, як у Венеції, стало звичним зустріти на ринку людей з усіх країн світу в своїх одежах: угорців у їхніх малих маґерках, козаків у великих кучмах, росіян у білих шапках, турків у білих чалмах... Кожен, якою б мовою не говорив, знайде тут і свою мову. Місто віддалене понад сто миль від моря. Але коли

побачиш, як на ринку при бочках малмазії вирує натовп критян, турків, греків, італійців, зодягнених ще по-корабельному, видається неначе тут порт відразу за брамою міста [...].⁶

Так писав про місто купець, а пізніше монах Мартин Ґруневеґ із Ґданська – німець за походженням, який проживав у Львові протягом 1582–1602 років.

Так буває, що часто мешканці міста менше цінують свою батьківщину й менше вміють побачити її красу і переваги, ніж гості з далеких країв, які дивляться на все свіжим поглядом. Наші земляки, бувало, не вважали за потрібне описувати те, що в їхньому місті узвичаїлось. А от закоханий у Львів чужинець, який тут оселився, детально описував надбану батьківщину для родичів, щоб дати їм уяву про своє життя, про все цікаве, що він побачив у Львові. До прикладу, вагомий внесок у пізнання історії нашого міста зробив Мартин Ґруневеґ. Свої спостереження він описав німецькою мовою на майже 2000 сторінках щоденника, що зберігається в Науковій бібліотеці Польської академії наук у Ґданську.

Опис Ґруневеґа не тільки найраніший з усіх подібних, а й набагато докладніший від тих описів, які дотепер вважали найдавнішими: Яна Альпнека, вірменського мандрівника Симеона Замостеаці чи вже згаданого Бартоломея Зіморовича. Гість із Ґданська ширше, ніж інші літописці, використовує у своєму тексті місцеві перекази і свідчення тих історичних джерел, які тепер втрачені. До того ж Ґруневеґ – автор найдавніших планів і документальних малюнків із теренів Львова. І саме він залишив нам унікальний рисунок костелу св. Анни, який є першим серед відомих і збережених. На перший погляд, це дуже простий малюнок, однак він відтворює обриси храму на збігу Городоцького і Янівського шляхів. Згідно з Ґруневеґом, до костелу примикає вулиця, яку вже тоді називали в його честь – святої Анни. Як можна побачити на цій роботі, будівлю святині споруджено з каменю і дерева.

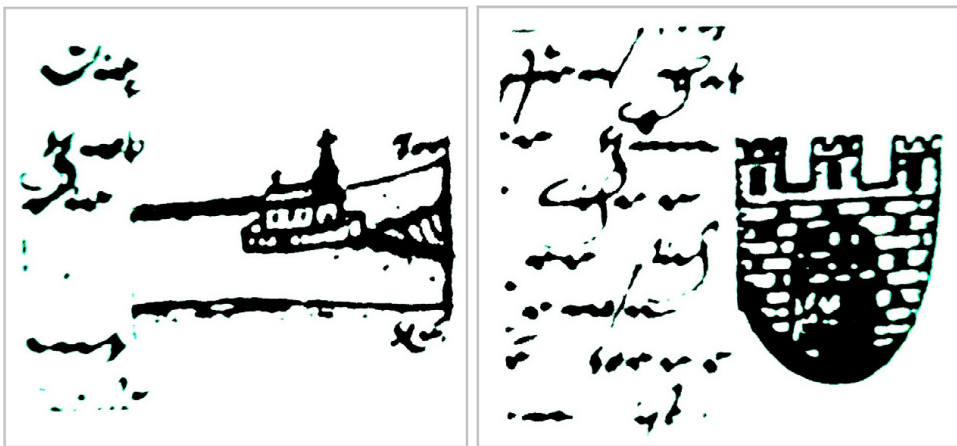
Про костел святої Анни Мартин Ґруневеґ описує:

«На північ від св. Юра посеред поля стоїть мурована церковця св. Хреста, від ратуші на такій відстані, як Христос ніс хрест на гору Голгофу... Далі, вниз до міста, церковця св. Анни, яка належить кравецькому цехові. Спершу вона була дерев'яною, а за моїх часів була повністю мурованою, до того ж має гарний віттар. У тому всьому допоміг пан Дзюрдзі або Георгій (Боїм), город якого межує з двором церкви. Ця церковця

⁶ Мартин Ґруневеґ. Опис Львова // Жовтень 10 (1980) 109.

ділить передмістя на дві вулиці, з яких одна йде до св. Хреста, друга до св. Юра, як це показано поруч».

Згідно з правилами сакрального будівництва, всі християнські храми будували вівтарною частиною на схід. Вхід до костелу св. Анни на малюнку Ґруневеґа бачимо із західного боку. Далі можна розгледіти по три вікна з кожного боку, а також традиційний оборонний мур, що захищав від нападників. З рисунка видно, що костел збудований з білого каменю, а над входом – вежа з дерева чорного кольору із високим хрестом. Дах, скоріш за все, був покритий ґонтою, адже лише найбагатші храми, як кафедральний собор чи вірменська церква, були вкриті свинцевою бляхою. Навіть магістрат був уклав контракт із гончарем Миколаєм на виготовлення глиняної дахівки за 66 грошей за 1000 штук. Ця дахівка була потрібна для покрівлі даху ратуші та її вежі, а також зубців і деяких веж міського муру. Пожежа 1527 року, що знищила готичний Львів, довела перевагу дахівки і бляхи перед ґонтом. Тоді у вогні вціліли саме ратуша, катедра і будинок Яна Броди, який з огляду на його керамічну покрівлю назвали вежею.

Рисунки костелу св. Анни та герба Львова з рукопису Ґруневеґа, 1582 р.

Світ належить тому, хто більше полюбить і доведе світові цю любов...

Блаженний Йосиф Жерард, апостол Лесото

ОБЛОГА МІСТА ВІЙСЬКАМИ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО. СПАЛЕННЯ ХРАМУ ЛЬВІВ'ЯНАМИ

Уже в XIV столітті Львів торгував з італійськими колоніями Причорномор'я, Тевтонським орденом, Вірменією, Персією, Молдавією, Туреччиною та князівствами північно-західної частини Русі. Абсолютне право складу на східні товари, яке Львів здобув у 1444 року, ще більше зміцнило становище торгових кіл міста, а також дало змогу стати перевальним пунктом для товарів Сходу і Заходу.

Впродовж XV-XVI століть середньовічний Львів поступово перетворювався на один із найважливіших європейських торгових центрів. Панораму тогочасного міста достовірно передає найдавніший з відомих краєвидів: гравюра Абрагама Гогенберга, виконана за рисунками Ауреліо Пассаротті і вміщена в книзі «Міста світу» кельнського видання 1618 року. Тодішнє велике значення Львова засвідчує латинський напис на гравюрі: *«Львів. Південної Русі головне місто – найславетніший склад східних товарів»*.

Середньовічний Львів був не тільки центром торгівлі, а й культури і науки. В 1574 році тут вийшла друком перша українська книжка. Першодрукар Іван Федоров писав: *«Видрукував цю корисну для душі книгу «Апостол» у славному місті Львові на славу всемогутньої і животворящої Трійці, Отця і Сина і Святого Духа, амінь...»*.

У 1608 році була заснована Львівська єзуїтська колегія, яка згодом королівським указом перетворена на академію, а потім стала першим на теренах України університетом.

Славилися і львівські ремісники, зокрема зброярі: зброя в часи постійних воєн і татарських нападів таки була частиною як повсякденної, так і елітної культури. І от про майстрів її виробництва у Львові пише вірменський мандрівник XVII століття Симеон Замостеаці:

Туди приїздить вершники та воїни (піхотинці), князі та пани, і купують там зброю, шоломи, кольчуги, ліки, списи, мечі, сокири, ратища, перстені; звідти вивозять все, що потрібно для війни, і якщо навіть приїде сто тисяч воїнів, вони знайдуть все, що їм потрібно, бо це велика столиця.

Особливо якісними у Львові були гармати та гаківниці – щось на кшталт сучасної протитанкової рушниці, призначеної для стрільби з фортечних мурів. Така крупнокаліберна гвинтівка мала спеціальний гак, яким зачеплювалася за мур для уникнення віддачі від пострілу і травмування стрільця. Гаківниці вже у XVII столітті мали нарізний ствол. Саме у Львові з'явився геніальний винахід зброярів – обладунок ушлявлених крилатих гусарів. Знамените гасло: *«Хочеш миру – готуйся до війни»*, було актуальним у всі часи, а особливо у такому багатому місті, як Львів.

Одним із найжорстокіших і найконтroversійніших нападів на місто була його перша облога військом Богдана Хмельницького у 1648 році. Досі точиться суперечка, ким же насправді для Львова був Хмельницький: визволителем від польського панування чи загарбником зі Сходу, який хотів сплюндрувати і знищити європейське місто?

У травні 1648 року гетьман Хмельницький зі своїм військом розбив польське військо Стефана Потоцького під Жовтими Водами, а також здобув перемогу під Корсунем. У вересні того ж року шляхта зазнала нищівної поразки під Пилявцями. 40 тисяч зарозумілих шляхтичів йшли на цю битву, як на прогулянку. Пишно вбрані та легко озброєні, вони нахвалялися, що з «бунтівниками-хлопами» можна впоратися самими батогамми, і навіть не виймали шабель. Як наслідок, уцент розбиті поляки втікали на захід, а Хмельницький, захопивши їхній обоз із величезними багатствами, вже мріяв про здобуття Кракова та Варшави. 200 тисяч козаків і їхніх союзників кримських татар, наближались до Львова – найбільшого тоді міста України, удвічі більшого за Київ.

Керівники розбитого польського війська на чолі з князем Яремою Вишневецьким – українцем, який ще юнаком перейшов на католицизм, прибули до Львова і на нараді в бернардинському костелі звернулися до мешканців за допомогою. Львів'яни гаряче кинулися рятувати рідне місто, монастирі жертвували золото та оздоби, львівські жінки віддавали свої коштовності, а купці – готівку і товар. Навіть бідні міщани жертвували свій останній гріш, свято вірячи, що все це піде на оборону Львова. Загалом було зібрано величезну на той час суму – 1,3 мільйона золотих.

Утім, вранці 5 жовтня 1648 року князь Вишневецький зі своїм військом та всіма грошима ганебно втік до Замостя, залишивши Львів на поталу загарбників. Міщани були у розпачі, багаті патриції панічно втікали з міста, а за ними подалися і кілька сотень міщан. Але за мурами вони потрапили до рук татар, які щойно підійшли до Львова. Сила-силенна козацького і татарського війська, а також озброєні селяни були рішуче налаштовані сплюндрувати місто. Деякі татари та козаки привели

з собою по десятку коней, аби навантажити на них омріяну здобич. Жінки з дітьми ховалися у храмах і монастирях, а львів'яни, які залишилися, вирішили боронитися до кінця.

Польський канонік, історіограф Ян Тома Юзефович* пише про мужність львів'ян:

Спершу стало очевидно, що немає злагоди у керівництві, й особливо серед поляків. [...] Львів, засмучений через їхній відступ, всупереч поданим подіям, вони покинули – безчесні зникли ганебно, прихопивши гроші, зброю, харчі.

Описуючи хвилювання, яке охопило львів'ян під час облоги 1648 року, Юзефович використовує згадку про євреїв: *«Такий великий страх і жах серця львів'ян охопив, що навіть іновірних юдеїв підштовхнув до дотримання Божого ладу».*

Козаки й татари палили і грабували передмістя. Надзвичайно жорстоким був напад на церкву святого Юра, де переховувалися здебільшого українці. Козаки легко вдерлися до неукріпленого храму і, розмахуючи шаблями, мало зважали на те, що львів'яни кричали до них: *«Ми ж з вами однієї віри!»* На це козаки відповідали: *«Так, але у ваших кишнях гроші лядські».* На церковному цвинтарі та в самій церкві св. Юра біля вівтаря було вбито кількасот людей. На храмі вивісили козацький прапор у знак того, що тут тепер стоїть відділ війська. Взагалі козаки, використовуючи передміські будівлі, влучно обстрілювали місто. Тож, аби позбавити неприятеля такої можливості, оборонці вирішили піти на відчайдушний крок і спалити передмістя. Коли вночі запалали сотні будинків, під мурами здавалося, що люди потрапили до пекла. В цьому вогні горів і костел св. Анни.

Очевидець тих подій писар Львівського магістрату Самійло Кушевич в листі до варшавського шляхтича про облогу Львова селянсько-козацькими і татарськими військами на чолі з Хмельницьким писав:

У п'ятницю козаки вже великими, воістину незліченними силами оволоділи передмістями і з монастирів, з кам'яниць, з будинків (в яких засіли) почали шкодити нашим на валах. [...] Однак чоловіки на вежах і валах боронились досить мужньо, кладучи дуже багато ворога. А врешті в нас дійшло до такої

* Ян Тома Юзефович (1663-1728) – канонік римо-католицької капітули, автор праці «Історія львівського архієпископату в життєписах на широкому тлі історичних подій у період 1614–1700 рр.», яку написав за дорученням львівського архієпископа Константина Зелінського.

відваги, що ми наказали підпалити передмістя, пообіцявши щедрю нагороду тому, хто це зробить. Знайшлися такі, які близько двадцять першої години за великим годинником кинули вогонь по різних місцях і він, швидко розгорівшись, обернув на попіл всі будинки навколо. Ворог мусів відступити з вогню, марно і безжалісно вбивши 119 осіб у шпиталі, кількадесят в монастирі Марії Магдалини, 30 у шпиталі святого Станіслава, не враховуючи тих, що не могли вийти з будинків.⁸

На ранок від усіх передміських будівель залишилось лише згарище. Богдан Хмельницький зрозумів, що легко узяти місто не зможе. Нічого не змінило і захоплення Високого замку козаками на чолі з полковником Максимом Кривоносом – вперше за історію міста.

Відтак Хмельницький перейшов від облоги до розсудливої тактики переговорів. До мурів міста прибув козак із шапкою у руках, піднятою над головою. Це означало, що він – посланець. Козак передав лист гетьмана до міської влади українською мовою з вимогою здатися. Місто від такої пропозиції категорично відмовилося. Наступного дня від Хмельницького прийшов лист, уже польською мовою, де він вимагав видати усіх євреїв з їхнім майном. Рада відповіла, що євреї є такими ж громадянами міста, як і християни, тому їх не видадуть.

Оскільки гетьман в молоді роки навчався у львівській Єзуїтській колегії, то місто цей факт хотіло використати і відрядило на перемовини його колишнього професора, єзуїта Анджея Мокрського. Хмельницький розчулився і обняв свого старого вчителя. Ймовірно, Мокрський переконав колишнього учня задовольнитися викупом. Натомість влада погодилася впустити до Львова представників Хмельницького і Тугай-Бея,* аби вони змогли оцінити, скільки ж місто може заплатити в якості викупу.

Декілька днів Львів гостив українського полковника Головацького і татарського обозного Піріс-Агу. Львів'яни обдаровували «експертів» подарунками, срібними шаблями, оздобленими рубінами, золотими пасами і кількома тисячами злотих. Після такого прийому посла розповіли Хмельницькому і Тугай-Бею, що місто дуже бідне і не може багато заплатити. У підсумку викуп обійшовся Львову втричі менше,

⁸ Самійло Кушневич. Листи зі Львова // Жовтень 1-4 (1980).

* У лютому-березні 1648 року, заручившись підтримкою Туреччини, українські послы в Бахчисараї уклали угоду з кримським ханом Іслам-Гіреєм III про військову допомогу у війні проти Речі Посполитої.

ніж той, який громада збрала для Вишневецького. Було це близько півмільйона золотих грішми і товарами.

За кілька днів після виплати частини викупу війська Хмельницького відступили. Старі львівські легенди, зафіксовані в хроніках, розповідають, що під час тієї облоги духи святих покровителів міста допомогали відвернути лихо.

В той час усі храми стояли відкриті навстіж денно і нічно, священники почергово правили служби Господні. Побожні міщани ночі проводили у молитвах, а коли втомлені йшли спочити, то їхнє місце займали духи. У катедрі на останній сходинці великого вівтаря люди побачили трьох єпископів у світлих шатах та шапках-інфулах на головах. Єпископи правили службу і просили Господа відвернути від міста лихо. А коли кілька міщан захотіли наблизитись до них, святі отці враз зникли.

Під час запеклого нічного штурму 28 вересня 1648 року сталося диво. Серед темної ночі львів'яни, війська Хмельницького і Тугай-Бея побачили в небі над вежею бернардинського монастиря св. Яна з Дуклі* – покровителя Львова. У грубій волосянці, підперезаний шнуром, він молився навколішки на хмарі, а довкола його фігури сяяло яскраве світло. Це було знаменням того, що Хмельницький ніколи не зможе завоювати Львів.

Легенду про з'яву св. Яна відобразив художник Ян Матейко на картині «Богдан Хмельницький з Тугай-Беєм піді Львовом».

*Ян з Дуклі (1414-1484) – чернець-бернардинець, перший католицький святий, який жив у Львові. 1734 р. магнати Жевуцькі виділили кошти на спорудження колони з фігурою святого навпроти храму св. Андрія. В 1950-х рр. цей пам'ятник знищили. Роботу з відновлення розпочали у 2010 р.

МОНАСТИР АВГУСТИНЦІВ У ЛЬВОВІ

*«Ми не можемо мати Бога Отцем,
якщо не маємо за Матір – Церкву.
Поза церквою спастися неможливо»*

(Святий Августин)

Ченці августинці походять від св. Августина – одного з Отців Церкви. Відомо, що св. Августин, повернувшись з Італії до Карфагена, разом із кількома товаришами влаштувався у невеликому сільському будинку біля міста Фагасті. Там вони піддавалися аскетичним випробуванням, проводячи час у молитвах, постах і теологічній науці. 391 року н.е. св. Августина призначили капеланом у Гіппоні. У саду, який подарував йому єпископ Валерій, святий облаштував свого роду монастир, щоб провадити тут праведне життя зі своїми товаришами. Але ця історія не свідчить, що св. Августин був монахом або уклав статут для ченців, бо лише 1256 року кілька згромаджень об'єдналися в орден св. Августина. Статут августинців певний час дійсно приписували св. Августину, очевидно для того, щоб надати більшої шани і запевнити послух ченців. У 1265 році Папа Олександр IV в Римі видав буллу, якою затвердив статут ордену єремітів (пустельників) св. Августина на чолі з генеральним вікарієм Лунфранко Септалою з Мілана. Згідно з буллою, виходячи на хори і з монастиря, ченці ордену мали одягатися в підперезану чорним шкіряним паском чорну вовняну сутану з довгими широкими рукавами та гостроверхим каптуром (капюшоном), який ззаду спадав аж до пояса. Обов'язковим атрибутом монахів був заокруглений ціпок. У монастирі вони мали ходити в білій сутані.

Спершу орден августинців мав великі привілеї: був звільнений з-під юрисдикції (судовласті) єпископів і мав свого кардинала-протектора. Папа Пій V у 1567 році зачислив августинців до жебрачих орденів, визначивши їм місце після домініканців, францисканців і кармелітів, але не забороною водночас мати маєтки та отримувати прибутки з них. Статут ордену августинців аристократичніший, порівняно з іншими орденами, і не вирізняється суровістю. Очолює орден генеральний вікарій (генерал), якого обирає чи усуває капітула (зібрання) ченців, що збирається раз на шість років. Влада генерала досить обмежена. Кожний монастир має

свого пріора, а областю-провінцією керує провінційний вікарій з чотирма помічниками-дефініторами і одним або більше візитами.

До Польщі августинці прибули з Чехії наприкінці XIII століття. Король Казимир Великий подарував цьому ордену три монастирі: 1348 року в Кракові, 1350 року у Велюні і 1369 року в Олькуші. Всі польські монастирі належали до Баварської провінції, яка на початку XV століття об'єднувала 57 монастирів. Ці обителі були віддалені між собою, що негативно впливало на керування. Тому 8 жовтня 1539 року генерал ордену Іван Антоній Абруццо з Теате дозволив створення окремої Польської провінції. 7 серпня 1546 року польські монастирі отримали окремого провінційного вікарія, який 6 липня наступного року звернувся до генерального вікарія щодо відокремлення від Баварської провінції, зібравши генералові 10 дукатів золотих.

У 1641 році за підтримки польського короля Владислава IV августинці прибули до Львова. Вони придбали у монастиря св. Катерини Синайської ордену домініканок ділянку на галицькому передмісті біля Єзуїтської хвіртки, яка називалася «На містках». Там вони заснували невеликий монастир і каплицю. Ця резиденція августинів мала назву «Лоретто» (Loretto) і її очолював Єжей Бохненьчик. Та після того, як монастир тричі знищували, це місце віддали містові. Зрештою, у 1670 року за підтримки короля і з дозволу магістрату та кравецького цеху ордену августинів передали руїни костелу св. Анни. За згодою римо-католицького львівського архієпископа Войцеха Корицінського наступного року ченці вже у цьому місці заклали лореттанську каплицю. В тому ж році до Львова прибув з візитом король Михайло Корибут-Вишневецький з дружиною Елеонорою. Тоді августинці й випросили у королівської сім'ї субсидію на будівництво костелу та монастиря при ньому. Роботи розпочали в 1671 році, але несподівана звістка про здобуття турками Кам'янця-Подільського призупинила будівництво. Життя львів'ян завмерло в очікуванні турецького нападу.

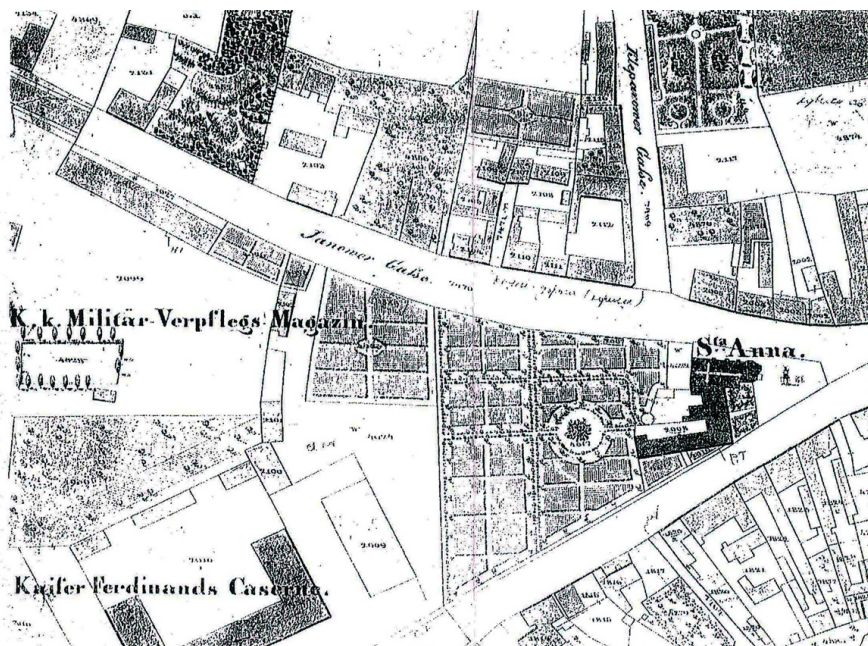
У 1672 році перед мурами Львова дійсно з'явилися турецькі війська на чолі з Каплан-Баши, а також їхніми союзниками. Під час облоги міста в околиці недобудованого костелу св. Анни розбили табір волохи і татари, які знищили чимало будівельних матеріалів. Інформація про це занотована у «Щоденнику будівництва костелу і монастиря св. Анни оо. августинців». Рукопис цієї пам'ятки колись зберігався в особистому архіві історика Антона Шнайдера.*

* Антоній Юліан Шнайдер (1825-1880) – автор «Енциклопедії до краєзнавства Галичини...», вийшло лише два томи цього видання: 1871 р. – 1 т., 1874 р. – 2 т.

Але турецька загроза минула і в 1673 році будівництво храму відновили. Костел збудували на кошти магістрату, кравецького цеху і добровільних пожертв. У підсумку Львів отримав святиню, будівля якої стоїть донині і є тепер греко-католицькою церквою св. Анни. Приблизно у 1680 році місто надало храмові юридику площею кілька десятків моргів над Катівською горою* вздовж Краківського гостинця, нині званого Янівським. Згідно із картою XVII століття до монастиря належав парк площею один морг і сад площею 1105 квадратних сажнів, в якому росла старовинна липа.

Липу в саду августинців називали «прабабцею львівських дерев», яку посадили ченці під час будівництва монастиря. Про це дерево пише дослідник природи краю Гжицький⁹:

Тут варто згадати про липу, яка росте у Львові при парафії святої Анни і яка є гарним і несподіваним явищем. Це розлоге дерево, вікове, вказує на своє довге існування. І якщо до нього

Фрагмент кадастрової карти XIX ст.

* Катівська гора – гора Страт, 339 м над рівнем моря, розташована між вул. Клепарівською та Янівською (Шевченка). Була традиційним місцем страти злочинців.

⁹ Див. Gizycki «Ogrodnictwo zastosowane do potrzeb ziemianina polskiego, z 6 rysunami». – Lwow, 1845, s.36

ставитись шанобливо, то воно ще довго послужить свідком, яка була доля міста.

Августинський монастир збудовано одночасно з новим костелом св. Анни у 1671-1673 роках. У наріжний камінь вмуровано мідну таблицю, в якій вказана дата закладення костелу – 1671 року. Про це писав Тадеуш Маньковський у книжці «Давній Львів», що вийшла у Лондоні 1974 року. А от ім'я будівничого обителі досі не з'ясоване.

Будинок монастиря добудовано до костелу з південного боку. Двоповерхова будівля є трапецієподібною у плані, на що вплинула форма земельної ділянки, на якій вона стоїть. Із заходу обитель межує із прямокутним ризолітом, який всередині розпланований як дво-трактовий. Перший поверх перекритий хрещатим склепінням, другий має балкове перекриття. Вікна прямокутної форми.

Головний фасад монастирського будинку встановлено на кам'яний цоколь (підмурівок). Цей фасад розділений сімома осями і завершений балковим перекриттям, що має фриз, заповнений валютоподібними консольками. Над останніми розміщено карниз. Головний і боковий фасади будинку мають барокові білокам'яні обрамлення вікон, які мають профільовані, вухаті обрамлення із замковими каменями. В нижній частині ці обрамлення розірвані відтинками вузького карнизу (перший поверх) і гранчастими краплями (другий поверх). Вікно на головній осі додатково завершене трикутним фронтоном. Головний вхід заакцентований білокам'яним порталом, наближеним до віконних обрамлень. У верхній частині цей портал додатково оздоблений валютами. Південно-східний фасад, з боку вул. Городоцької, двохосьовий, його планування аналогічне з головним фасадом. Інші фасади не мають чіткого планування.

Сьогодні будинок увінчує стильовий дах з гарною лінією зламу, пишності якому надають круглі любарми. Дах був перебудований у 1886 році. В інтер'єрі будинку збережені барокові склепіння на першому поверсі та в пивницях. Джерела стверджують, що в передсінку і в келіях були фрески. У сінях монастиря збереглися розписи, виконані ще до 1783 року. Стіни тут вкриті зображеннями облич праведників: «Святий Тома з Вільянуєва», «Св. Моніка», «Св. Миколай з Толентина», а на склепінні є великий розпис «Св. Августин вмиває ноги Ісусові Христу як паломникові». Цей розпис вміщено у рамі, декорованій стильовим орнаментом «роколь».

Тут варто відзначити, що в зведеному при монастирі августинців костелі була ікона «Матері Божої з Дитям Ісусом», яка вже на початку XVIII століття здобула славу чудотворної. Саме перед нею в 1710 році

міщани молилися і просили в Богородиці відвернути від міста пошесть чуми, занесеної з Пруссії. Їхні молитви були вислухані.

У 1730 році відбулася перебудова монастиря і храму. Тоді було споруджено мурований костел з каменю та цегли. Богдан Януш у праці: «Zabytki architektury Lwowa. Lwow dawny i dzisiejszy» пише:

До скромних і стилево маловиразних належить костел св. Анни. Для цієї барокової святині характерне те, що вона у своєму розплануванні дотримується середньовічної схеми, а саме: прямокутна нава і вежа та коротша прямокутна пресвітерія (вітарна частина), завершена гранчастою апсидою. Так виглядав костел св. Анни до 1776 року, після якого головний вхід було вибито в апсиді і вимуровано її до висоти сучасної вежі.

Костел із кошиковим склепінням зберігав у своєму «нутрі» кілька «мальовил» львівських малярів К. Шлегля і А. Рейхана.

При храмі 24 липня 1756 року створили братство св. Яна Непомука.* Над входом до захристії вмістили велику дерев'яну овальну таблицю, оздоблену різьбленою рамою та позолоченою мітрою з латинським текстом. Ця таблиця нагадувала, що братство затвердив архієпископ львівський Миколай Вижицький. Після 1852 року ця таблиця зберігалася на горіщі у помешканні пароха.¹⁰

Завдяки Антонію Шнайдеру також знаємо про літургійний інвентар і атрибути зі срібла, що зберігалися в костелі св. Анни з 1757 року. Це були монстрація**, сім чаш, одна пушка (для святих тайн), кадьничниця, човник для ладану, ложечка, дві реліквії, підсвічник. До того ж, дослідник описав значну кількість літургійних риз: 19 білих фелонів, 12 червоних, 5 блакитних, 8 зелених, 12 чорних. Також були капи: три білі, одна

* Ян Непомук (1340-1393) – чеський святий, який народився в місцевості Непомук. У нього був конфлікт із королем Вацлавом IV, який вимагав від Яна розповісти зміст сповіді однієї особи. Чернець цього не зробив, через що його за наказом Вацлава катували і вбили. Пізніше церква обрала його покровителем всіх сповідників і подорожніх.

¹⁰ Antoni Schneider. *Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi pod wzgladem historycznym, statystycznym, topograficznym, orograficznym, geognostycznym, etnograficznym, handlowym, przemysłowym, sfragistycznym, etc., etc., t. 1. Lwów 1871.*

Про Шнайдера писав Ю. Крашевський, що «це рідкісний тип не знищеного на сьогодні збирача і працівника. Живучи в справжніх злиднях, марить лише про те, як би передати свої колекції на користь держави і науки» (Tydzień 1871).

** Монстрація (від лат. monstrare – показувати, демонструвати) – різновид дароносиці, призначений для адорації – позалітургійного шанування Святих Дарів під час Євхаристії. Виготовляється з цінних металів у формі сяючого сонця.

зелена, одна чорна; дальматики: чотири білі, по дві червоні, зелені і чорні. Предмети з олова і міді Шнайдер не описав.

Загалом у Галичині августинці мали сім монастирів, в яких перебували 75 ченців. У 1772 році у монастирі при костелі св. Анни перебувало семеро отців і двоє братів. Після касати – закриття монастиря августинців у Львові в 1783 році їх розселили в монастирі августинців у Пільзні і кількох інших місцях у Польщі.

Якось один подорожній відвідав ченця, якого вважали святим. Він був дуже здивований, коли побачив, що келія заповнена книгами, а єдиними меблями були стіл і лава.

– Отче, де Ваші меблі? – спитав подорожній.

– А де Ваші? – відповів запитанням святий.

– Мої? Але я проїздом. Я тут просто в гостях.

– Так само і я.

Kościół św. Anny we Lwowie.

ЗМІНА ВЛАДИ. РЕФОРМИ ГАБСБУРГІВ. ЗАКРИТТЯ МОНАСТИРЯ

Внаслідок розподілу Речі Посполитої 1772 року Галичина опинилася у складі Австрійської імперії. На початку липня того ж року у с. Скни-лівок під Львовом отаборилося австрійське окупаційне військо, яке перебувало там упродовж двох місяців. Тим часом російський гарнізон, що був у Львові з 1764 року, покинув місто. 19 вересня 1772 року австрійці під командуванням генерала Андреаса Гадіка через Краківську браму увійшли до середмістя. На мурах ратуші було вивішено маніфест імператриці Марії-Терезії від 11 вересня 1772 року про перехід Галичини під владу Австрії та призначення повноважним комісаром і губернатором краю графа Антона Пергена.

4 жовтня вулиці міста заповнило військо, бруківку було посипано зеленню, навколо ратуші вишикувались міські цехи з хоругвами, а в святково прибраній латинській катедрі під спів «Te Deum»¹, залпи гармат і ручної зброї, звуки музики військових оркестрів, лунали вітальні промови духовенства й вигуки «Хай живе цесарева Марія-Терезія і Йосиф II, наш пан» відбулася інавгурація губернатора.

Одним з перших розпоряджень нового керівника краю стало визначення адміністративного поділу. Львів став центром (столицею) Королівства Галичини і Володимирії у складі Габсбурзької монархії, правителі якої іменували себе імператорами (цесарями) Австрії та королями Угорщини.

В Галичині Відень планував передусім демонтувати стару систему управління, де панувала шляхта, і замінити її дисциплінованим й підпорядкованим центрові чиновництвом. Другою метою нової влади стало поліпшення соціально-економічного становища посполитого люду.

Новоприєднану провінцію поділили на 18 регіонів, а з приєднанням до Австрії ще й Буковини їх кількість зростає до 19, бо Буковину включили до Галичини. Реальна влада зосередилась в руках чиновників. Очолював цю бюрократичну драбину губернатор, якого призначав

¹ Гімн «Тебе, Бога, хвалимо».

сам імператор. Увесь чиновницький апарат керувався зі Львова або Лемберґа, як називали місто австрійці. Тут розмістилися крайові органи влади, правління губернії, фінансова колегія, державна бухгалтерія, кримінальний, апеляційний і шляхетський суди, будівельна дирекція та дирекція державних маєтностей. Місто заповнила значна кількість чиновників: у 1781 році – 580, у 1800 році – 780, у 1830 – 1430 осіб. За походженням це були здебільшого німці, чехи, угорці, словаки. До апарату магістрату поміж іншими інколи потрапляли й міщани-українці. Кілька з них удостоїлись посад радників: Ігнатій Волос, Іван Зарицький, Петро Кадеркожка, Степан Керичинський, Іван Сітинський, Іван Стояловський, Модест Хомінський.

На початку 1773 року у Львові створили нові установи для управління краєм та містом. Серед них були Дирекція цивільної архітектури (пізніше Вища дирекція будівництва), що разом із Дирекцією будови водотягів та Дирекцією будови доріг і мостів утворили спеціальний відділ.

Одним з найзначніших урбаністичних заходів австрійської влади стало усунення фортифікацій, що втратили значення й перебували в поганому стані. Розбирати укріплення почали ще в 1770 році і ця «санація» й ліквідація стала початком бурхливого етапу розбудови міста. При костелі св. Анни в ті часи, у 1775–1782 років, існувала митна «рогачка св. Анни», яку перенесли на вул. Янівську.

Найважливіші з численних реформ Йосифа II стосувалися селян. У 1781 році, розуміючи, що без полегшення їхньої долі неможливо покращити становище запущеної після Речі Посполитої Галичини, імператор наважується провести сміливі заходи, спрямовані на скасування кріпацтва. Землевласникам тоді заборонили вимагати від селянина більше трьох днів панщини на тиждень, а для найбідніших селян встановили ще меншу панщину. Закон надав селянинові право обробляти свій наділ, а також свободу одружуватися без дозволу пана, переходити на інші наділи, звертатися зі скаргами на свого пана до суду. Галицький селянин став особою з певними законними правами. Із предмета панської власності він став кимось на зразок орендаря, який передає свій наділ у спадщину і стосунки якого із землевласником регулюються законом. На тлі цих полегшень зрозуміло, яким тяжким було становище українських селян за польського панування в Речі Посполитій. Варто згадати і те, що саме в час проведення реформ Йосифа II інша імператриця, Катерина II, селян Лівобережної України робила кріпаками.

У 1781 році імператор Йосиф II почав церковну реформу. Молодий монарх дотримувався засад освіченого абсолютизму і наказав лікві-

дувати монастирі, які не могли довести, що вони плідно провадять просвітницьку або благочинну діяльність в галузі медичної і соціальної опіки. Австрійський уряд створив Релігійний фонд, до якого спрямував кошти з продажу на ліцитації (аукціоні) майна закритих монастирів.

У Львові в часи йосифінської касати ліквідували 20 монастирів. Загалом у 1783–1787 роках закрили всі обителі августинців. У 1783 році така доля спіткала і монастир, що 150 років діяв при костелі св. Анни. Його земельні наділи (юридику) та іншу власність продали на аукціоні. Монастирську бібліотеку, яка налічувала 3916 томів переважно богословського змісту, у 1787 році передали бібліотеці Львівської академії – попередниці теперішнього університету. Серед цих книг було кілька десятків інкунабул XVI століття релігійного змісту, а також історичні твори, здебільшого латинською мовою.

Землі і маєтки монастиря розпродали у 1818 році. Загалом за маєток і майно обителі вторгували 16503 золотих ринських і 10 крейцарів. Ці гроші розділили між Релігійним та Шкільним фондами. У власності костелу св. Анни залишили тільки великий сад, що простягався вздовж вул. Городоцької до військових казарм, які пізніше перебудували і назвали казармами імені ерцгерцога Фердинанда.

Костел продовжив діяти і 1786 року отримав статус філіальної капеланії. Того ж року храм зазнав значних перебудов.* Тоді в первісній абсиді,** яку переробили на притвор, вибили головний вхід, над яким збудували дзвіницю. Головний вівтар перенесли на місце давнього входу. Будівлю монастиря, що межувала з костелом, частково знесли.

* * *

Майже всі мандрівники писали про наявність у Львові різних релігійних конфесій. У 1787 році до міста прибув Бальтазар Гакет – уродженець Франції, вчений-енциклопедист, який до 1805 року працював професором біології Львівського університету. Подаючи коротку характеристику міста, він називав такі релігійні громади, як римо-католицька, греко-католицька, юдейська, вірменська, протестантська, але найкраще відгукувався про вірменську і греко-католицьку.

Від самого початку австрійського періоду в Галичині Марія-Терезія та Йосиф II у стосунках з Греко- та Римо-Католицькою Церквами спиралися

* Проектні вирішення цієї перебудови і реконструкції храму відшукав на початку ХХ ст. голова Центральної комісії охорони пам'яток професор Олександр Чоловський.

** Абсида – вівтарна частина храму, орієнтована на схід у вигляді гранованого або півциркульного виступу.

на принцип їх рівноправності. Для греко-католицького духовенства, яке впродовж тривалого часу зазнавало системних польських утисків, це означало значне поліпшення становища. Польські феодали більше не могли прямо втручатися в призначення парафіяльних священників, які, згідно із законом, тепер здобули рівні з римо-католицькими ксьондзами права. До того ж, економічний статус греко-католицького духовенства піднявся завдяки наданій їм урядовій платні. Всі ці заходи увінчало відновлення у 1807 році, тобто після 400-літньої перерви, Галицької митрополії. Так Греко-Католицька Церква – єдина тоді офіційна установа українців – увійшла в XIX століття.

Утвердженню греко-католицького духовенства сприяли й реформи Марії-Терезії в галузі освіти. У 1774 році імператриця заснувала у Відні греко-католицьку семінарію св. Варвари – Барбареум. Це дало можливість молоді із Західної України не лише здобувати богословську освіту, а й контактувати із західною культурою. Уже у Львові, в 1783 році заснована більша семінарія. Як завжди, Йосиф II пішов на крок далі своєї матері. У 1784 році, прагнучи мати більше освічених чиновників і священників, він заснував у місті університет, який став першим вищим навчальним закладом такого взірця на українській землі. Державної системи початкової освіти у Східній Галичині за Речі Посполитої майже не було. У поодиноких однокласних школах, на які можна було натрапити в селах, навчання провадили напівписьменні дяки, які ледве могли дати учням щось більше, ніж початки абетки та читання Святого Письма. Щоб поліпшити становище, у 1774 році австрійці впровадили систему трьох типів шкіл: однокласні парафіяльні, в яких застосовували місцеву українську мову; трикласні з німецькою та польською мовами навчання й чотирикласні, що готували учнів для продовження освіти в гімназіях та університетах. Старі середні школи, які для синів шляхти утримували деякі католицькі чернечі ордени, ліквідували.

У 1786 році після знищення монастиря августинців в його приміщеннях розташувались латинська капеланія, помешкання адміністратора і костельної служби та розмістили початкову (тривіальну) трикласову школу для хлопців. Від 14 лютого 1786 року започатковано метричні книги цього костелу.

Одного разу учень запитав мудреця:

– Чи довго чекати змін на краще?

– Якщо чекати, то довго! – відповів мудрець.

СТАТУЯ СВЯТОГО ЯНА НЕПОМУКА. РЕСТАВРАЦІЯ І ДОБУДОВА КОСТЕЛУ

Звісно, не можна стверджувати, що з приходом нової влади естетичні потреби львівського середовища кардинально змінилися. Втім, соціально-політичні реалії, безперечно, інспірували якісне оновлення міста. У Львові саме з початком австрійської доби розквітають міський монумент, меморіальна скульптура, живопис та іконопис.

У 1810 році на площі перед костелом св. Анни встановили кам'яну поліхромовану фігуру святого Яна Непомука, а навколо посадили каштани. На цоколі скульптури викарбувано написи: з південного боку *«Во славу зісланого нам благодійника і святого Йоана Непомука, року Божого 1810, 26 травня посвячено»*; з північного боку *«Умилостивлюють щирою пожертвою і встановлюють тутешні парафіяни з подякою за опіку»*; зі східного боку *«З печалі по славному імені Святого Йоана, оборонця нашого»*; із західного – *«За Царство Небесне благочестивого жертвовника моляться тутешні парафіяни»*.

Згаданого святого дуже шанували у всій Галичині і навіть у Львові одна фігура Яна Непомука здавна стояла на містку біля готелю «Жорж» (George). У 1830-х роках її перенесли у кінець вул. св. Яна (проспект Шевченка) і встановили на мості через р. Полтву, що протікала серединою вулиці. У 1890 році русло Полтви остаточно замурували і пустили під землю, а статую св. Яна перенесли до костелу св. Миколая. Там її встановили на круглій клумбі перед храмом. Дві фігури святого Яна так і стояли перед костелами св. Анни і св. Миколая аж до Другої світової війни, після якої пропали без сліду – їх знищили атеїсти.

У 1817 році костел св. Анни побілили й розмістили в ньому п'ять вівтарів. У головному було п'ять образів: Діви Марії і Христа Милятинського у центральному полі, Матері Божої і Бичування з боків, а також св. Анни. В невеликому дерев'яному вівтарі св. Августина містилися статуя цього святого в центрі та обрамлений візерунком образ Христа Милосердного, а зверху – образ св. Єроніма. Вівтар св. Теклі містив образ цієї покровительки і Христа у центрі. У наступному вівтарі була різьблена фігура Розп'ятого Христа в центрі та образ св. Антонія

у наверхі. Зрештою, у п'ятому вітварі розміщувалися образ Різдва Пречистої Діви Марії і образ св. Анни, обрамлений орнаментом.

Поряд з вітварем Розп'яття стояла кам'яна хрестильниця з дерев'яною покрешкою, навпроти був амвон, а біля нього ікона Матері Божої Непорочного Зачаття. Крім того, в костелі було 10 образів, 27 лав, різьблена фігура Милосердного Христа, чотири хрести і багато виробів зі срібла: монстрації, три чаші, три пушки, два дискоси, посуд на свячену олію. Також були численні предмети з бронзи, міді й інших металів: чотири дзвони на вежі, кадильниця з човником, три хрести, 34 підсвічники різних розмірів, а також значна кількість літургійних риз: 47 фелонів, 10 кап, 6 дальматик, 6 хоругв. Восени 1821 року до костелу придбали хрест, дерев'яний канделябр, новий комплект фелонів і балдахін.

Костел Свято Анни у Львові. Автор невідомий. Світлина близько 1895 року.

У 1820 році костел св. Анни отримав статус парафії. Для пароха (пробоца) тоді призначили двох вікаріїв, яких утримували з Релігійного фонду.

Вже перший парох о. Йосиф П'юрковський капітально відновив храм і замовив кілька нових образів. Після ремонту 9 травня 1824 року костел освятив архієпископ львівський Анджей Алоїзій, граф Анкевич. У пам'ять про це в парафіяльному архіві залишився «Dokumentum consecrationis Ecclesiae st. Annae per. Archiep. Andream Aloisiam Comit. Ankwicz – Domini ca tertia prot Paschl».

А тим часом внаслідок розбудови після знесення оборонних валів Краківське передмістя, яке до того було засаджене садами і забудоване маленькими приватними будинками, докорінно змінилося. Наближені до центру ділянки викупили підприємливі люди і забудували тричотириповерховими кам'яницями. Кількість населення Львова зростала, збільшувалася і парафія св. Анни. У 1850 році на її терені проживали 4593 вірних, з яких на дільниці матірнього храму проживала 3981 особа і 609 дочірніх парафіян. З поміж них: 176 – не римо-католики (не поляки), 2681 юдеї.

Парох костелу о. Йосиф П'юрковський у 1850 році був ще й львівським деканом. Помічниками пароха були о. Йосиф Свідерський (1818 року народження, висвячений у 1844 році) та о. Ігнатій Веселовський (1820 року народження, висвячений у 1845 році).

При храмі у середині XIX століття зберігали метричні книги із записами, почавши з 1789 року. При парафії діяла тривіальна школа, в якій навчалося 754 поляків, 12 неполяків і 50 юдеїв. Навчання проводив о. Стефан Николко (1801 року народження, висвячений у 1832 році).

Парох о. П'юрковський у своєму заповіті залишив для костелу невелику суму грошей і кілька образів добротної роботи, які розмістили з боків головного вівтаря.

У 1853–1862 роках стараннями новопризначеного пароха о. Антонія Васневського провели черговий ремонт костелу. Тоді розширили на кілька стіп пресвітерій, а також перебудовано вежу. Однак новий реставратор допустився помилки, бо знищив, істотно переробивши, пам'ятки часів августинців.

За підсумками ремонту вежа-дзвіниця костелу у плані залишилася квадратною, але зі зрізаними кутами, тому деякі дослідники називають її восьмигранною. Завершення вежі виконали у вигляді витягнутого барокового шолома. У 1862 році коштами міста на ній встановили годинник з трьома циферблатами і двома дзвонами. Великий плоский дзвін відбивав години, а менший дзвін – чверті. На дзвіниці, розміщувалося і чотири церковні дзвони, п'ятий було встановлено в сигнатурці у 1871 році. Новий костельний орган мав 10 реєстрів, один мануал і педаль. Його для костелу виготовив Роман Духенський.

Парох о. Васневський помер 1862 року, залишивши по собі також літературну пам'ятку під заголовком «Шість тижнів на Сході. Подорож до Царгорода, відбута року 1848 і описана ксьондзом Антонієм Васневським», яку видано в Кракові 1851 року. Вдячні парафіяни у пам'ять цього священника встановили таблицю з написом латиною. У перекладі текст звучить так:

Ревнитель дому нашого, LXVIII, посланий нам, найблагородніший і найблагодестивіший Антоній Васневський з Бонча, відданий і ревний парох костелу святої Анни, відновлювач нашого храму, відійшов у вічність 18 червня 1862 року, скінчивши 51 рік. Його наступники і тутешні парафіяни заклали цей надгробний пам'ятник Року Божого 1864.

У 1856 році у костелі розпочалося відновлення головного вівтаря. Роботи проводила фірма Кузьмінського, яка спеціалізувалася на позолоті, працювала у Львові з 1837 року і мала добрі рекомендації. Згідно з описами, створеними в часи реставрації, головний вівтар стояв на високому цоколі з трьома сходинками. Він був різьблений з дерева, поліхромований, фланкований чотирма колонами і мав розбудоване навершя. З двох боків від колон розміщувалися позолочені скульптури святих у єпископських шатах: св. Амвросія ліворуч і св. Августина праворуч. Вівтар також прикрашали фігурки ангелів з таблицями в руках. На них були викарбувані цитати святих на честь Богородиці.

Про образи костелу св. Анни дізнаємося з опису львівських церков мистецтвознавця Феліціана Лобеського, створеного за вказівкою Консерваторської комісії.¹ Отож, центр великого вівтаря прикрашав старовинний образ Матері Божої з малим Ісусом, виконаний у візантійському стилі. Перед цією чудотворною іконою молилися прочани з різних місцевостей Галичини. Ікона, за оцінкою Лобеського, найгарніша і найвартісніша з-поміж усіх, які були в цьому храмі. На ній на золотому тлі була зображена Мати Божа, яка в одній руці тримає Ісусика, а в другій – скіпетр. На головах у Богородиці та Христа зображені золоті корони. Вишукане драпірування збагачує образ.

У верхній частині вівтаря, як пише Лобеський, був вміщений невеликий овальний образ св. Анни. Ікона Богородиці з дитям Ісусом та св. Анни були найдавнішими у костелі, а їх автори залишилися невідомими. Згаданий мистецтвознавець писав:

Тут є кілька ікон такої тематики, що походять з різних епох та представляють дуже різних, в тому числі й за рангом, майстрів. Найкращою з-поміж ікон і навіть найгарнішим твором з різних поглядів є пам'ятка італійського походження, що розміщена ліворуч від великого вівтаря, на якій зображена св. Анна в італійському іконографічному стилі, що репрезентує святе сімейство; ікона колись була подарована храму.

¹Dodatek tygodniowy przy Gazecie Lwowskiej 13 (1855).

До пізніших творів мистецтва та до однієї з найбільш цілісних ікон цього храму варто віднести копію розп'ятого Христа із картини Ван Дейка. Вона розміщена в другому бічному вітварі, що ліворуч у храмі. Ймовірно, що авторство цієї ікони необхідно пов'язувати з майстром місцевого походження, який навчався у Відні, оскільки серед тогочасної молоді, яка з професійною мистецькою метою відвідувала віденські галереї, саме набули популярності сюжети такого спрямування.

Біля північної сторони храму, праворуч від головного вітваря, був розташований амвон* із позолоченими оздобами у формі гірлянд і фестонів. Більший вітвар біля самого амвону був фланкований двома високими колонами з фігурами ангелів і мав розбудоване навершя. У центрі вітваря містився новіший образ Різдва Христового роботи львівського маляра Йозефа Рейхана. Під час малювання цієї ікони використано принцип випромінювання: від новонародженого Ісуса в різні боки розходить виразне світло. Як вказує Лобеський: *«щодо виконання ця ікона може похвалитися чималими достоїнствами. Нагадує вона також новішу німецьку школу, а саме спосіб малювання Фюгера»*. Наступна ікона вітваря – св. Яна Непомука авторства Корнеля Шлегеля. Вище був розташований круглий образ, на якому зображений Ісус у терновому вінку.

Другим у цьому боці костелу був менший одноярусний вітвар св. Августина – спадок від августинців. В його центральному полі містилася ікона св. Августина XVII століття. На думку Лобеського, автором цього твору був хтось із ченців ордену. Цей вітвар на час складання опису був відновлений К. Рачинським.

Навпроти вітваря св. Августина, біля південної стіни храму, поблизу входу до захристії стояв ідентичної структури вітвар св. Теклі. У ньому був також образ св. Антонія Падуанського. Тут зображений св. Антоній, якого малий Ісусик, що стоїть на столику, гладить однією ручкою по бороді, а іншою показує на небо. Лобеський цей образ розчулено назвав *«хоч і досить давнім, але дуже близьким, зрозумілим і рідним моєму серцю»*.

Ще один вітвар біля південної стіни, поряд з дверима захристії, містив Розп'яття Христа авторства Рейхана. Лобеський вважав цей твір одним з найцінніших у спадщині вказаного митця. В заслоні вітваря був

* Амвон – казальниця, підвищення перед вітварем, з якого священник виголошує проповіді, читає Святе Письмо.

пересувний образ св. Миколая на повний зріст в архиєрейських шатах. Він описаний, як твір давнішого невідомого автора, але відреставрований. Ще одну ікону у цьому ж віттарі залишили августинці: на ній був зображений св. Августин, який стоїть навколішки з пером у руках перед Найсвятішою Дівою.

На плафоні храму був зображений воскреслий Христос з хоругвою у руці та солдатами, які лежать навколо нього. Як писав той же Лобеський:

В цьому, порівняно новому малярському творі смілива композиція, величина фігур і яскравість кольорів мають компенсувати слабкість виконання окремих мистецьких особливостей.

Між двома віттарями з південного боку був вхід до захристії. Над цим входом висіла дерев'яна таблиця у красиво вирізьбленій рамі з золотою митрою архиєпископа, що нагадувала про братство св. Яна: «Celsissimo Excellentissimo Reverendissimo...». У 1852 році таблицю зняли, а на її місце повісили інші образи, яких у костелі було ще 10, крім тих, що прикрашали віттарі.

Під час цієї реставрації, а саме у 1862 році, в костелі працював відомий львівський художник Мартин Яблонський.

Молитва:

Боже, я молю Тебе помилувати мене за три найбільші гріхи. Перший, що був я прочанином до Твоїх численних святинь, нехтуючи таким чином Твою всюдисущність. Другий, що я так часто благав про допомогу, забуваючи, що Ти більше дбаєш про моє благо, аніж я сам. І нарешті третій, що я отут прошу Твого прощення, відаючи про те, що наші гріхи пробачені ще до того, як ми здійснили їх.

РОЗПИСИ МАРТИНА ЯБЛОНСЬКОГО

Мартин Яблонський (1801-1875) народився в родині книготорговців у м. Глогові-Малопольському, що за 12 км від Ряшева. Мистецьку освіту здобував у Львові, Варшаві, Кракові й Відні. Написав 1600 портретів у стилі бідермаєр. Яблонський створив портрети всій еліті Львова. У 1844 році на виставці у Львові роботи цього митця визнано одними з найкращих.*

Із 1848 року Яблонський був членом Товариства львівських книгарів, антикварів та друкарів. У 1850 році заснував у Львові видавничо-поліграфічну майстерню, де сам працював в галузях реставрації та літографії. Цикл його літографічних репродукцій ікон Міхала Стаховича досі прикрашає стіни єпископського палацу у Кракові. Ікону «Свята Родина» («св. Йосиф подає Дитяткові на долоні вишні») Яблонський подарував костелові в Глогові і її перед 1939 роком придбала спілка родин військовиків Ряшівського гарнізону. Ця робота досі зберігається в гарнізонному костелі у Ряшеві.

Яблонський намалював 120 вітварних ікон та іконостас Успенської церкви у Львові, декілька релігійних композицій,** виконав розписи церкви, каплиці і брами-дзвіниці монастиря св. Онуфрія.

І от Релігійний фонд і комітет парафії св. Анни для завершення реставраційних робіт у костелі запросив 1862 року саме Яблонського. Вибір аргументували тим, що митець є глибоко релігійним і професіоналом водночас. Думка про необхідність поєднати ці дві риси для роботи у храмах була загальнопоширеною.

Творячи, художник набуває богоподібної сутності і тоді фарби та форми стають засобом мовлення духу. Розум і серце митця мають бути просвітлені вірою. Задля того, аби відчуті просвітлення, змалювати у своїй уяві найвищі образи, відчуті їх своїм серцем, митець, що бере на

* Портрети батька, сина, «Дівчина зі сніданком», «Портрет чоловіка», «Жіночий портрет», портрети Захаричевої, Шмідта, «Жінка в чорному» зберігаються у Львівській галереї мистецтв і Львівському музеї українського мистецтва.

** Ікони Яблонського збереглися в малому іконостасі Успенської церкви у Львові.

себе місію створення святого образу, ретельно готується до цього процесу, Сповідь, усамітнення, піст, молитва, роздуми... Духовно відмежовуючись від земної метушні, іконописець поринає у процес написання ікони з виваженістю, трепетом та покорою і тільки тоді він стає, як писав Гюстав Флобер «органами Бога, через які Він Сам відкриває Свою сутність».

У костелі св. Анни Яблонський оздобив великою композицією склепіння в апсиді. Над великим віктарем тут зображена радісна Матір Божа Утішителька з розпростертими руками на хмарах. Майже всю центральну частину склепіння наві займав другий величезний розпис цього митця. Він зображає Воскресіння святої Анни, на якій Богородиця подає їй корону, а Ісус Христос у хмарах увінчує цією короною голову своєї бабусі. Дві величезні фрески на стелі костелу іконописець виконав в реалістичному стилі новішої німецької школи, в якій успішно працював. Вони велично прикрасили храм, який 26 квітня 1863 року освятив архієпископ Франц Ксаверій Вежхлейський.

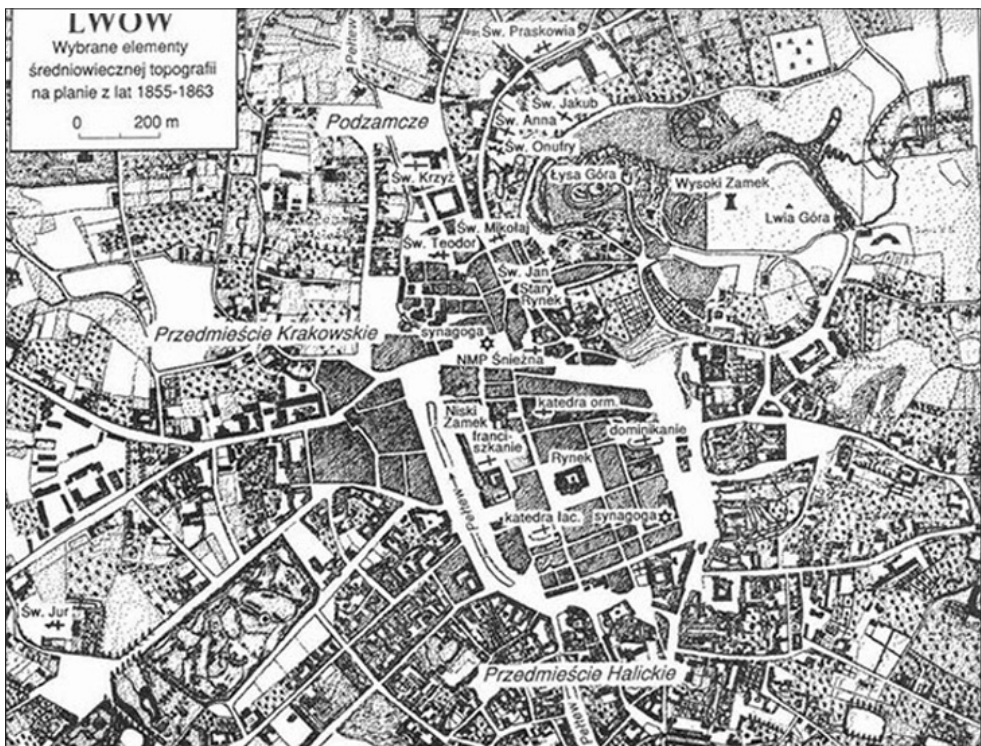
Наостанок варто згадати про захристію. Там у рамці під склом висів лист Папи Григорія XVIII від 28 червня 1844 року з дозволом відпусту в костелі св. Анни на свято Втіхи Пресвятої Богородиці. Воно щорічно припадало на неділю перед Різдом Матері Божої.

***Роби для Бога, що можеш, а молися за те, чого не можеш,
і Він допоможе, щоб ти все зміг.***

Св. Августин

ДОБА ШЛЯХЕТСЬКОЇ АВТОНОМІЇ І ЗМІНИ В ЖИТТІ ПАРАФІЇ

У 1848-1849 роках в більшій частині європейських країн відбулися події, що стали складовою частиною революції класичного типу і загальноєвропейського масштабу. Вони отримали назву «Весна народів» і завершили розпочатий у попередні століття процес переходу від Середньовіччя до Модерної доби в Європі. Розгром об'єднаними силами Австрії і Росії угорської революційної армії влітку 1849 року засвідчив кінець «Весни народів». Втім, саме внаслідок цієї революції було скасовано панщину та різні форми середньовічної залежності селян, що зумовило вперше в історії широку участь народних мас у політичному житті. В європейських країнах розпочалось становлення громадянських суспільств.

Топографічний план Львова з Високим Замком, Підзамчем та забудованими Краківським і Галицьким передмістями, 1855-1863 рр.

На початку 1860-х років Австрія перед загрозою краху, спричиненого глибокою кризою і військовими поразками, вступила в епоху реформ. Цісарські патенти 1860–1861 років започаткували «конституційну еру» розвитку імперії, яка з 1867 році стала дуалістичною Австро-Угорщиною. В країні поступово впроваджували основні демократичні свободи, було сформовано парламентську систему, задекларовано рівність народів. На ґрунті зближення цісарського двору з польською аристократією і шляхтою Галичини надали автономію, система якої забезпечила адміністративну владу польської аристократії. Під контролем поляків опинилися основні важелі управління краєм. Завдяки цьому на 60 років Галичина стала базою польських державницьких аспірацій і плацдармом відновлення польської державності під кінець Першої світової війни.

В добу цих політичних змін відбулися зміни і в житті парафії св. Анни, яка станом на 1868 рік охоплювала Городоцьке і Краківське передмістя, а також с. Клепарів: загалом 5580 осіб латинського обряду. Зокрема, у середині XIX століття образ св. Августина у костелі встановили в амвоні. У відповідному вітварі замість нього вмістили ікону Святої Родина, а в заслоні – ікону св. Йосифа з малим Ісусом. У колишньому вітварі св. Теклі встановили ікону Матері Божої Ченстоховської, а вище – невеликий образ Матері Божої і св. Яцека. У 1883 році вітвар Найсвятішого Серця Ісуса позолотив Захарій Табачковський.

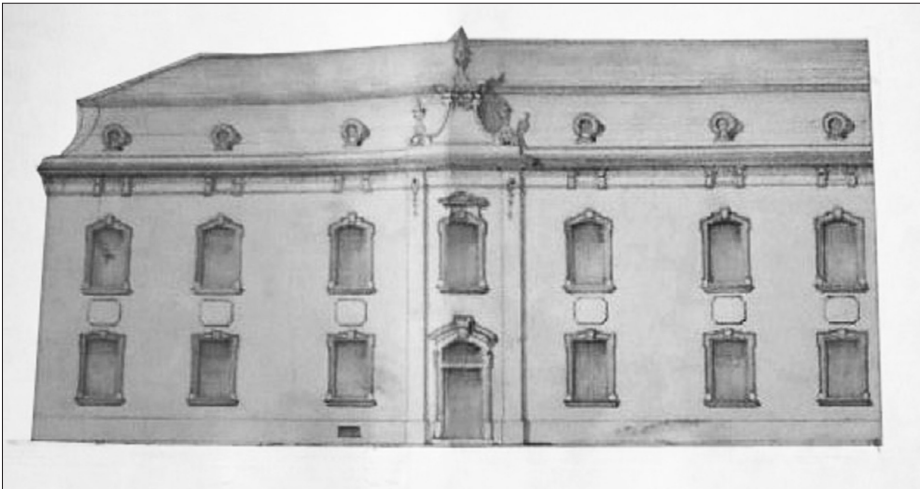
У 1881 році міське будівельне управління розпочало обладнання нижньої частини вул. Янівської, що межує з територією парафії св. Анни. Через п'ять років, 9 квітня 1886 року, парафіяльний комітет костелу св. Анни сповістив Львівський магістрат, що цього року має намір розпочати реконструкцію плебанського будинку. Відтак комітет просив, аби магістрат видав дозвіл на проведення робіт і затвердив розроблений проєкт. Прохання підписав парох о. Микола Павловський, як голова комітету. 13 травня 1886 року львівський магістрат видав дозвіл і затвердив проєкт.

Проєкт фасаду плебанії 1886 року дав змогу замінити прогнилі дахові балки на мансардний стильовий дах із гарною лінією зламу, пишність якому надають круглі любарми.

Ще 30 квітня 1877 року директор міської поліції повідомляв Львівський магістрат, що паркан довкола парафіяльного саду біля костелу св. Анни може завалитися і завдати шкоди. Постала мова про те, що огорожу конче треба відремонтувати і це завдання також виконали. Також 18 листопада 1892 року парох о. Микола Павловський повідомив магістрат листом, що в парафіяльному саду росте липа – найстаріше дерево в околиці. Воно струхнявіло і тому його необхідно зрізати.

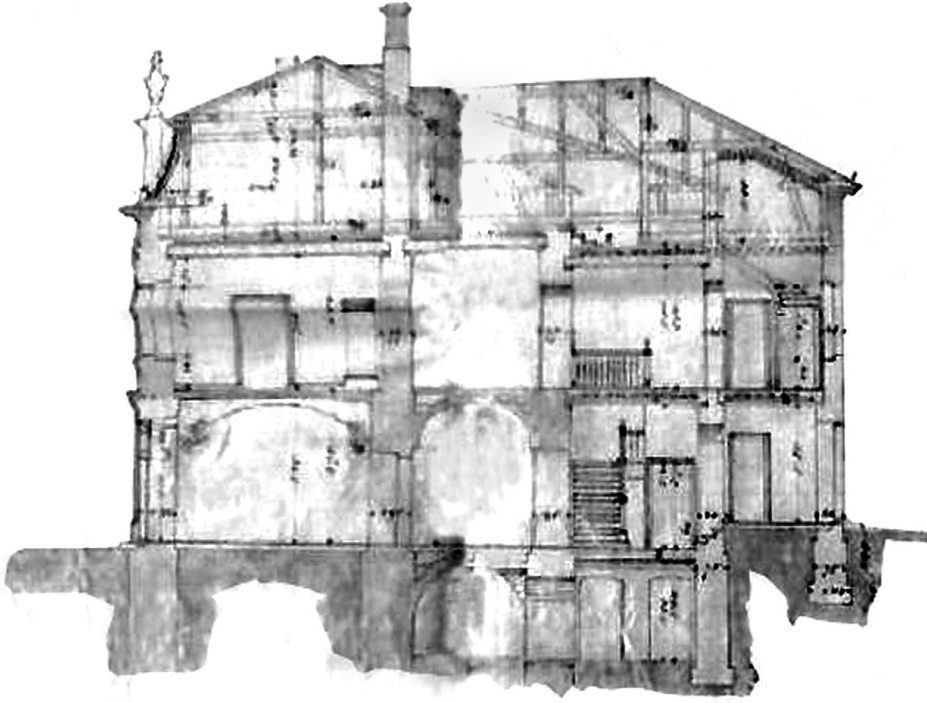
Фасад плебанії до реконструкції, 1886 р.

Фасад плебанії після реконструкції

У 1894 році на парафії св. Анни спорудили новий каналізаційний канал завдовжки 50 м, який з'єднали з міським. Роботи обійшлися у 312 золотих ринських і 50 крейцарів.

Ще однією проблемою парафії стало те, що під впливом погодних умов старий карниз на костелі і дзвіниці обвалився. Балки в'язання над храмом вигнулися на 10 см, сходи на дзвіницю і опорні балки над дзвонами були цілком знищені. У листуванні з Релігійним фондом, будівельною дирекцією та іншими установами, які постійно контролювали стан і належне використання будівель, мовиться про найближчу ширшу реставрацію. Домовлялися про те, що ремонт бляшаної крівлі і карнизів,

Плани дахових конструкцій і перерізів парафіяльного будинку, 1886 р.

відновлення сходів на дзвіницю і заміна опорних балок під дзвонами мають бути виконані у 1902 році. У плебанії впродовж цього року мали відремонтувати бляшану крівлю і фасади, відбудувати кухню і п'ять кахельних печей. У 1899 році з вежі костелу зняли аварійний купол, а на його місці тимчасово встановили дашок. Останній замінили аж 1927 року – зробити це скоріше завадили Перша світова і польсько-українська війни, а також наступні кризові лихоліття.

У листах межі ХІХ–ХХ століть не раз мовилося про те, що костел св. Анни потрібно розібрати і на його місці збудувати новий. На побудову храму бюджет гміни передбачав щорічно впродовж 10 років по 10 000 корон.

У 1900 році парафія св. Анни мала 18 100 вірних, у тому числі 2600 осіб з Клепарова. Також на парафіяльній ділянці мешкали представники інших конфесій, зокрема православні і юдеї. До парафії належали і черниці ордену феліціянок, які утримували свій приватний шпиталь. Ігуменею цих львівських черниць тоді була мати Білинська. Їх монастир був на вул. Янівській, 34, одразу біля костелу. Адміністратором костелу

св. Анни був о. Ісидор Зьолковський (1863 р. н.), катехит, висвячений у 1887 році. Він мав двох помічників: Яна Лазаровича (1861 р.н.), катехита, висвяченого у 1897 року, що опікувався парафіянами Клепарова, та Людвика Юнга (1863 р.н.), катехита, ченця ордену францисканів, який висвячений 1887 року. Парафія утримувала 8-класову і 6-класову школи при парафії св. Анни і 4-класову на Костюшківці – її вів брат Людвик Юнг.

На початку ХХ століття кількість парафіян костелу св. Анни поступово зменшувалася у зв'язку з появою нових храмів. Так, на вул. Янівській, 58 збудували костел Святої Родини з монастирем ордену реформатів. Цей храм 2 жовтня 1910 року освятив архієпископ Юзеф Більчевський.* Він же передав костелові Святої Родини парафіян Клепарова. Далі після закінчення будівництва костелу св. Єлизавети, в день його освячення 22 жовтня 1911 року, всі атрибути з костелу св. Анни перенесли до ново-зведеної святині. Парафіян також перевели до нового храму. Згодом архієпископ Більчевський вирішив таки зберегти парафію св. Анни, залишивши за нею половину колишньої ділянки.

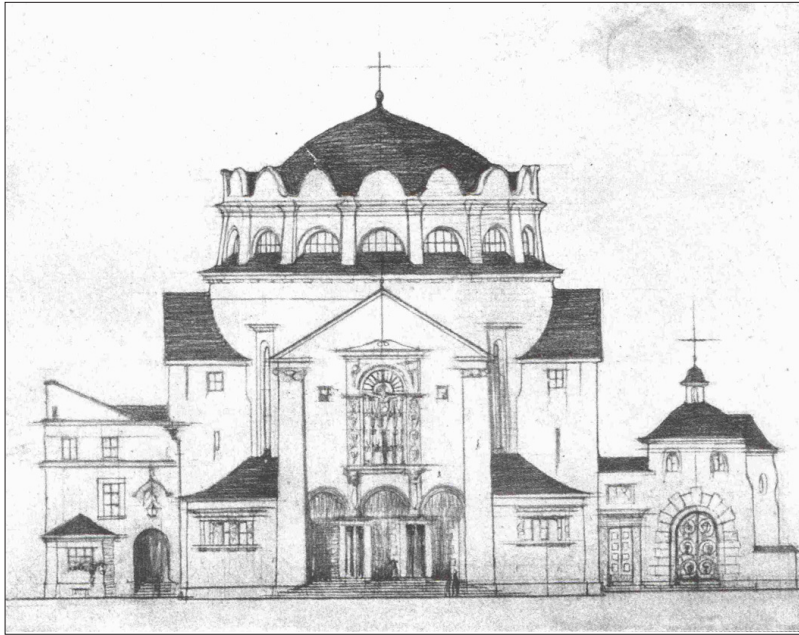
* Юзеф Більчевський (1860–1923) – святий Католицької Церкви, професор богослов'я і догматики Львівського університету Яна Казимира, з 1890 р. – ректор університету. З 1900 р. архієпископ Львівський.

КОНКУРС ПРОЄКТІВ НОВОГО ХРАМУ

Конкурси на плани тієї чи іншої споруди були характерною ознакою архітектурного життя Європи другої половини XIX – початку XX століть. Проводились вони й у Львові. Саме за конкурсними проєктами збудовано Галицький сейм (нині університет), міський театр (оперу), Промисловий музей (пр. Свободи, 20), костел св. Єлизавети, дирекцію залізниці тощо.

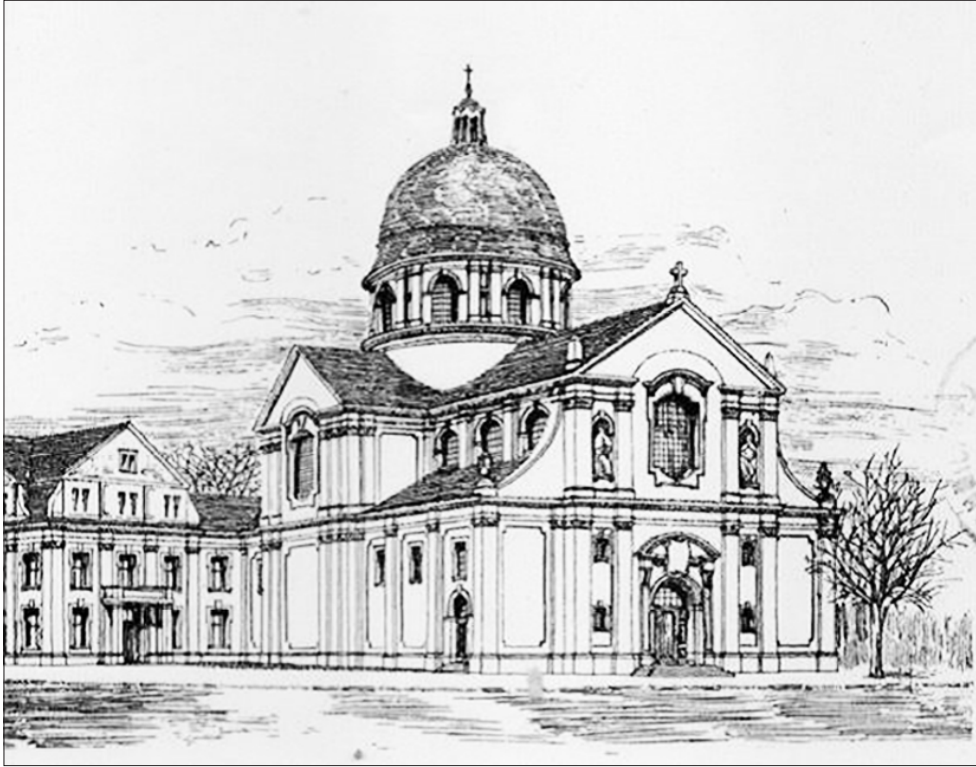

Проєкт храму Св. Анни Вітольда Мінкевича і Владислава Дердацького 1912 р.

У листопаді 1911 року правління парафії св. Анни оголосило конкурс проєктів нового костелу. До конкурсної комісії увійшли архітектори Альфред Броневський, Міхал Лужецький, Адольф Каменобродський, Владислав Садловський, Ігнатій Кензерський, живописець Владислав Яроцький. Від парафії у комітет включили прелата Владислава Лібревського. Однією з конкурсних умов було врахувати в проєкті традиції львівської архітектури епохи Ренесансу та Бароко. Також було заборонено використовувати елементи романського і готичного стилів. У конкурсі взяли участь відомі архітектори. Вже у 1912 року надійшло 24 проєкти, чотири з яких запізналися, через що їх не розглядали. У журналі «Czasopismo techniczne» за 1912 рік опублікували сім найкращих проєктів, а також протокол і коментарі про результати роботи журі.

Два проєкти журі не допустило до оцінювання через невідповідність умовам конкурсу. Загалом комісія дійшла висновку, що жодна з пропозицій не надається до реалізації в первісному вигляді і в будь-якому разі потрібно їх переробити. Через це першу премію не надали. Другу здобув спільний проєкт львівських архітекторів Вітольда Мінкевича і Владислава Дердацького. Ці учасники запропонували спорудити святиню, яка б мала у плані форму увінчаної аттиком ротонди з великим пласким дахом. Проєкт викликав дискусії. Його критикували за те, що після перебудови костел буде схожий на мавзолей або синагогу, а не християнську святиню.

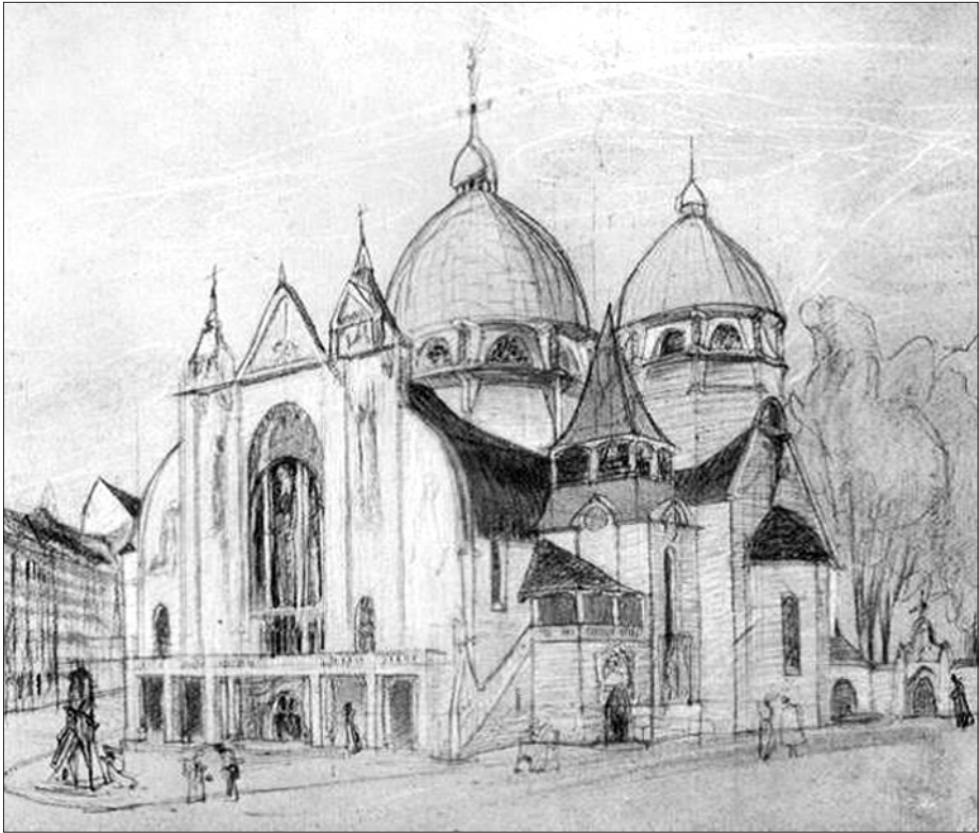
Конкурсний проєкт Сильвестра Пайдзерського, 1912 р.

Першу премію поділили надвоє і присудили аж трьом учасникам: Людвіку Соколовському зі Львова, Сильвестру Пайдзерському із Фріденау (Німеччина) і Леопольду Карасінському зі Львова. Відзначили також ненагороджені проєкти Оскара Сосновського і Веслава Гжимальського.

Проєкт Пайдзерського, за який присудили III премію, передбачав зведення костелу в традиційних монументальних формах, у стилі раннього бароко.

Проєкт Веслава Гжимальського представляв костел асиметричного плану, схожий на латинський хрест. Акцентом трьохосьового фасаду мало бути величезне напівкругле вікно. По боках мали бути невеличкі башти, а вхід планувався низьким портиком із колонами. Головним завершенням композиції мали стати три куполи: головний і два менші, увінчані хрестами на вершечках.

Проєкт Володимира Дубика і Теофіла Вісневського не здобув призів чи нагород, але також заслуговує уваги. Характерною ознакою задуму цих учасників конкурсу стало використання історичних форм класичного бароко. Ядром будівлі мала бути овальна нава, яка із західної сторони

Конкурсний проєкт Веслава Гжимальського, 1912 р.

завершувалася напівкруглим вітарем; ризниці були б розташовані з обох боків вітаря. Нава мала бути покрита величезним куполом. Цей проєкт дуже нагадував львівській костел домініканців.

Всі проєктанти використали форми пізнього італійського Відродження або бароко в набагато вільніших, стилізованіших і модернізованіших редакціях. Більшість архітекторів намагалися вийти за межі умов конкурсу і створити щось особливе, що мало тенденції нового часу. Комісія особливо цінувала проєкти, які в поєднанні із сучасними формами не притемнювали архітектурних традицій Львова. Загалом оприлюднені плани зведення нової святині викликали бурхливі дискусії громадськості Львова. Обурені львів'яни звернулися до влади проти знесення старого костелу і їх підтримав голова Центральної комісії охорони пам'яток, професор Олександр Чоловський. Його аргументом було те, що стара будівля є пам'яткою архітектури. У підсумку, попри те, що конкурс відбувся, реалізацію проєкту припинили. До того ж, розпочалася Перша світова війна.

Конкурсний проєкт Володимира Дубика і Теофіла Вісневського, 1912 р.

***Тільки Бог дає віру, але ти дай свідчення.
Тільки Бог дає надію, але ти скріпи віру своїх братів.
Тільки Бог дає любов, але ти покажи, як треба любити.
Тільки Бог дає мир, але ти посій злагоду.
Тільки Бог дає силу, але ти розрадь у сумніві.
Тільки Бог дає життя, але ти навчи жити.
Тільки Бог дає світло, але завдяки тобі нехай воно засяє в
чиїхось очах.
Тільки Бог є життям, але ти пробуди в іншому прагнення
жити.
Тільки Бог робить неможливе, ти ж зроби, що можливе,
Бог самодостатній, але Йому подобається розраховувати на
тебе.***

РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ МІСТА ПЕРЕД ПЕРШОЮ СВІТОВОЮ ВІЙНОЮ

Через те, що і поляки, і українці Галичини розглядали Львів як свою столицю, в місті концентрувалася вся політика краю. Не лише політичні партії та товариства намагалися мати тут свій головний осередок: історично склалося, що Львів був містом, де водночас було троє архієпископів: римо-католицький – польський, греко-католицький – український та вірмено-католицький. Вірменський архієпископ був відомий своїми пропольськими уподобаннями, тож загал вірмен наслідував його. Німецька протестантська громада була добре організована, але через свою австро-німецьку імперську лояльність не могла підтримувати національні аспірації якогось з національних рухів краю. Рабини традиційно не втручалися в політику і не могли говорити від імені всієї громади: цього не дозволяла ні структура їхньої релігійної спільноти, ні політичні настрої в громаді. Львів не мав особливого сакрального значення для юдеїв, як це було для поляків і особливо українців. Попри те, євреї були потужним чинником міського життя переважно через провідні позиції в торгівлі. Тож польський та український табори-конкуренти періодично розраховували на євреїв і вірмен потенційних союзників.

Коли почалася Перша світова війна, Головна українська рада 2-3 серпня 1914 року під керівництвом Михайла Павлика вирішила сформувати легіон Українських січових стрільців. Ухвалу про це під гаслом: «Війна за волю України!» оприлюднили 4 серпня. Зголосилося 28 тисяч добровольців з усього краю. Свої мілітарні організації почали творити і поляки.

Греко-католицький митрополит Слуга Божий Андрей Шептицький брав активну участь у суспільному житті і в його пастирському посланні від 29 липня 1914 року читаємо заклик до українських вояків: «Хоробро сповніть обов'язки! Побіда певна, а справа свята!».

Взагалі з початком війни львівські архієпископи усіх трьох католицьких конфесій не залишалися осторонь суспільних процесів. Вони часто виступали на патріотичних заходах, видавали пастирські

посланння і навчали вірних, як треба поводитися. В пастирському листі від 24 серпня 1914 року митрополит Андрей так окреслив події:

«Ведесь війна поміж нашим цісарем і царем Москви. Війна ведесь о нас, бо московський цар не міг того стерпіти, що в Австрійській державі маємо свободу віри та народности; хоче нам видерти ту свободу, закувати в кайдани.»

Вища духовна ієрархія цю війну сприймала як боротьбу за збереження своєї віри і національності. Було важко провести межу між релігійним і політичним, мотивації перекликалися між собою, одні причини викликали інші, Церква не могла стояти осторонь від насущних проблем життя вірних.

Просимо Тебе, Царю небесний, Духу правди, любові і справедливості, до Тебе підіймається наша молитва: Зігрій і просвіти наші уми і серця, показуй нам правильну дорогу в нашій праці для добра свого народу, благослови наш труд і подай нам братню єдність у всіх наших зусиллях для щастя нашої вітчизни й народу та для нового розквіту Христової Церкви в Україні. Амінь.

**Молитва за український народ
Митрополита Андрея Шептицького**

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА. РОСІЙСЬКА ОКУПАЦІЯ ЛЬВОВА

Перша світова – глобальний збройний конфлікт, який розпочався 28 липня 1914 року і завершився 11 листопада 1918 року. Під час цієї війни загинуло понад 9 мільйонів солдат і цивільного населення. Вона спричинила розпад чотирьох імперій: Австро-Угорської, Німецької, Османської і Російської, а такі країни, як Чехословаччина, Естонія, Латвія, Фінляндія, Литва, Польща та Югославія здобули незалежність.

Початок війни сильно вплинув на релігійне життя Львова. Парохом костелу св. Анни в ті буремні роки був ксьондз Владислав Лібрєвський. Коли священнослужителів почали мобілізувати на фронт в ролі капеланів – духівників Австро-Угорської армії, то 13 серпня 1914 року призвали сотрудника Нестора Шукальського. На його місце архієпископ Більчевський призначив доктора Юзефа Попліха, що тільки що закінчив вищі богословські студії у Відні. Про це дізнаємось з листа архієпископа: «Просимо ласкаво Високе Намісництво, аби видати розпорядження про призначення від 8 липня 1914 року ксьонзові Юзефові Попліхові платню з Релігійного фонду».

Із приходом до Львова російських окупаційних військ 3 вересня 1914 року було видано наказ коменданта міста генерала фон Роде, за яким усі, хто мав будь-яку зброю, мали 4 вересня до 6-ї ранку здати її до ратуші. Всі вивіски на крамницях і трамваях обов'язково мали бути російською мовою. Встановили і комендантську годину: від 22-ї вечора до 4-ї ранку. Замість австрійських крон в обіг запровадили російські рублі.

В перші дні окупації Львова галицькі москвофіли почали активно співпрацювати з російською адміністрацією. Їх група на чолі зі своїм лідером Володимиром Дудикевичем запропонувала росіянам якнайрадикальніші заходи боротьби з українством і Греко-Католицькою Церквою. За цим планом, із краю мали вигнати всіх священників-єзуїтів та василіян. Всі маєтності згаданих згромаджень мали конфіскувати та передати православним. Особливо жорстоко Дудикевич пропонував вчинити з митрополитом Шептицьким, як лідером і натхненником українського руху.

Як засвідчують численні документи архіву Святійшого синоду, митрополит Андрей був основним об'єктом доносів галицьких москвофілів. За його діяльністю давно стежило російське Міністерство внутрішніх справ. Главу Церкви звинувачували в плеканні антиросійських настроїв, у підтримці українства та ін. Його заарештували і 19 вересня вислали до Києва. Арешт митрополита перетворив справу Греко-Католицької Церкви на міжнародну проблему. Російським дипломатам довелося пояснювати Апостольському Престолові в Римі причини такого ставлення до найвищої духовної особи, а увага європейської преси була прикута до ситуації в Галичині. Арешт і заслання греко-католицького митрополита вглиб Росії перетворили його в очах вірних Церкви на живого мученика за віру та національну справу.

Андрей Шептицький на засланні в Росії, 1914 р.

Під час окупації Львова господарство залишалося в руках магістрату, який функціонував під наглядом російської адміністрації. Генерал-губернатор Галичини граф Георгій Бобринський 18 вересня наказав закрити товариство «Просвіта», Наукове товариство ім. Шевченка та всі українські періодичні видання. Бобринський виклав свою програму так:

Східна Галичина і Лемківщина – споконвічна частина однієї великої Росії, тому її адміністрація має бути основана на російських началах. Я буду тут заводити російську мову, закон і порядки.

Впродовж кількох місяців у Львові заарештували 1200 патріотів, до Росії вивезли 578 українців, в тому числі 34 священника. Крім того, з листопада 1914 року до червня 1915 року жандармське управління військового генерал-губернаторства здійснило у Львові ще 400 обшуків і заарештувало 800 осіб. У квітні 1915 року до міста прибув російський цар Микола II. У зв'язку з цим поліція провела масові арешти українців.

22 червня 1915 року. віденський і будапештський корпуси Другої армії Австро-Угорщини під командуванням генерала Едуарда фон Бем-Ермолі здобули Львів. Під час відступу російські війська спалили Головний залізничний вокзал. Сума завданих місту збитків становила 16 млн. австрійських крон. За неповні 10 місяців російської окупації львів'яни

Костел св. Анни на російській листівці, 1914-1915 рр

пережили репресії, єврейські погроми, релігійні утиски, інфляцію, що привело до великого національного, культурного і господарського спустошення.

Генерал Едуард фон Бем-Ермолі зі штабом на вулицях Львова, 22 червня 1915 р.

Овації львів'ян австрійським частинам на вул. Городоцькій, 22 червня 1915 р.

Але і по звільненні міста війна продовжувалася: тривали бої, не вис- тачало коштів, харчів, зброї. Позаяк була потрібна сировина для військової промисловості, австрійська влада провела три хвили реквізиції дзвонів та інших виробів із кольорових металів. З костелу Єлизавети і Латинської катедри навіть здерли мідну бляху. Вже під час першої реквізиції консерваційні управи* та громадські діячі намагалися не допустити знищення найцінніших пам'яток Галичини. До цієї справи долучився, зокрема, історик, архівіст та дослідник Львова Кароль Бадецький, який виконував обов'язки директора міського архіву та установ, що належали до нього, в тому числі Історичного музею Львова і Національного музею ім. Короля Яна III.

Результатом роботи комісії, що контролювала реквізицію дзвонів, стала публікація дослідження головного консерватора Західної Галичини Тадеуша Шидловського «Dzwony starodawne zprzed r. 1600 na obszarze b. Galicji».¹ Як не парадоксально, але Перша світова війна, під час якої було знищено величезну кількість дзвонів, дала поштовх дослідженню людвісарського ремесла – мистецтва виливання дзвонів.

Реквізиція церковних дзвонів для потреб австрійської армії

* Консерваційна управа – управління охорони пам'яток.

¹ Tadeusz Szydłowski. Dzwony starodawne zprzedr. 1600 na obszarze b. GALICJI. Kraków, 1922.

Реквізиція дзвонів не оминула і костелу св. Анни. З храму у грудні 1916 року вилучили два церковні дзвони, а в липні 1917 року – ще й два годинникові. Згідно з інвентарем К. Бадецького, до реквізиції тут було сім дзвонів.

Отож, на вежі-дзвіниці храму висіло чотири дзвони, а п'ятий був у сигнатурці. Найдавніший з них був відлитою 1663 року в ливарні львівського майстра Франке. Цей дзвін мав у діаметрі 55 см і був прикрашений короною з написом латиною: «SONETVOXMEAINA VRIBVS TVIS DOMINE» 1663, що означало — *«Нехай голос мій звучить у вухах Твоїх, Господи»*. Два інші дзвони виготовила та ж родина Франке. Зоврема, другий (вагою 55 кг і діаметром 50 см) прикрашений ідентичним написом латинською, як і попередній дзвін, і виготовлений того ж року. Цей дзвін реквізували 18 грудня 1916 року. Третій дзвін мав вагу 50 кг, діаметр 50 см і напис латинською: «MAGNIFICAT ANIMA MEA DOMINUM», що означало: *«Величає душа моя Господа!»*. Цей дзвін пізніше передали до костелу реформатів. Четвертий дзвін важив 65 кг і мав діаметр 55 см. Він був прикрашений барельєфом св. Анни і геометричним орнаментом, мав напис латинською мовою: «FUSAPERIO ANNEM IAROSZEWSKI ANNO DOMINI 1841» – *«Відлитої Яном Ярошевським року Господнього 1841»*. Цей дзвін виготовили в Любачеві, і його реквізували у грудні 1916 року. Зрештою, в сигнатурці висів невеликий дзвін, який мав у діаметрі 31 см і напис польською мовою: «TA SYGNATURKA PRZELANA NA PAMIATKĘ Z LUDWISARNI ZYGMUNTA MOSERRA WE LWOWE R. 1871», що означало: *«Ця сигнатурка відлита на пам'ять у ливарні Зигмунта Мозера у Львові р. 1841»*.

Годинник на вежі мав два дзвони. Перший з них – великий плоский годинниковий (гонг), який відбивав години, важив 83 кг і мав у діаметрі 58 см. Другий дзвін – менший; він відбивав чверті годин, важив 43 кг і мав у діаметрі 48 см. Обидва ці годинникові дзвони реквізували 16 липня 1917 року.

Тож у костелі св. Анни після війни залишилось тільки два церковні дзвони.

Саме в часі війни, 5 грудня 1915 року, помер ксьондз Тадей Скорний, який на парафії св. Анни обіймав посаду другого кооператора. На його місце призначили ксьондза д-ра Юзефа Попліха, що вже служив у парафії. У свою чергу ксьондз Станіслав Шатко, експозит латинського обряду в Ходничкові-Великому, 15 грудня 1915 року обійняв посаду кооператора при парафіяльному костелі св. Анни у Львові. У скорому часі о. Попліх отримав відпустку для навчання, а «Цісарсько-Королівській Податковій Управі» доручили з 15 грудня 1915 року виплачувати о. Станіславу Шаткові 800 корон річної платні:

Львів, дня 17 листопада 1916 року

Високе Цісарсько-Королівське Намісництво!

Митрополичий Консистор латинського обряду має честь повідомити, що ксьондз Францішек Блотницький, який досі обіймав становище кооператора латинського обряду в Бжоздовицях, отримав посаду кооператора при парафіяльному костелі латинського обряду Святої Анни у Львові замість ксьондза д-ра Юзефа Попліха, що отримав річну відпустку з метою подальших вищих студій теологічних у Відні. Ксьондз Францішек Блотницький прибув до костела Св. Анни 4 листопада 1916 року.

Просимо ласкаво Високе Намісництво, від цього дня призначити йому платню кооператора.

Юзеф, Архиепископ»

17 квітня 1917 року парох костелу св. Анни Владислав Лібрєвський був звільнений з цієї посади і призначений каноніком Митрополичої капітули. Адміністратором парафії став о. Петро Недзведський, евакуйований з с. Вишнівчик на Тернопільщині. Він приступив до виконання обов'язків 1 квітня 1917 року. Парафія св. Анни на той час була досить великою і налічувала 12 000 вірних. Про це дізнаємося з повідомлення:

Львів, дня 30 квітня 1917 року.

Цісарсько-Королівському Намісництву в Білій

Подаю і повідомляю, що парафія Св. Анни у Львові об'єднує 12 000 вірних на дуже великому просторі. Відтак є потреба й надалі забезпечити плебана костелу св. Анни персональним кооператором. Але нема звідки йому організувати платні... Економічна криза і нестача продуктів після війни гнітюче впливала на всі верстви населення Львова.

Високе Цісарско-Королівське Намісництво!

Асигнована важливим рескриптом від 18 вересня 1916 року персональна дотація для кооператора при костелі св. Анни, що становила 800 корон річно, закінчується в кінці червня 1917 року.

Позаяк потреба в цій посаді конечна, Митрополичий консистор просить про ласкаве продовження цієї дотації, починаючи з 1 липня 1917 року, а також про приділення двох п'ятирічних додатків при Податковому уряді для м. Львова ксьондзові Владиславу Опжендкевичу.

Юзеф, Архиепископ

Зміни на парафії св. Анни тривали й далі: о. Францішека Блотницького звільнили від обов'язків вікарія при костелі і надали йому річну відпустку. З 1 вересня 1918 року цю посаду обійняв о. Юзеф Круковський, платня якого з 1 квітня 1918 року становила 1400 корон. До того цей священник обіймав посаду кооператора в Чернівцях.

27 вересня 1918 року на парафію св. Анни призначили о. Вікентія Рокицького. З 1 листопада йому належалося 2655 корон і 65 геллерів платні. Цей священник служив на парафії до часу, коли радянський режим закрити храм 1946 року. Тоді парох мусив виїхати до Польщі.

Про дотацію третього кооператора при костелі св. Анни читаємо у листі львівського латинського архієпископа:

Митрополичий консистор латинського обряду, опираючись на свій лист від 27 квітня 1918 року № 2835, ухильно просить уже вчетверте про продовження дотації для 3-го кооператора персонально при парафіяльному костелі Св. Анни у Львові. [...] Консистор просив про асигнування дотації ксьондзові Владиславу Опжендкевичу, який був звільнений з посади адміністратора парафії Св. Єлизавети 6 жовтня 1918 року та повернувся на свою давнішу посаду при костелі св. Анни.

Юзеф, Архієпископ

Загострення війни на всіх фронтах восени 1916 року призвело до голоду у Львові. У місті запровадили карткову систему. Загалом на третьому році цього конфлікту світового масштабу в багатонаціональних імперіях: Російській, Австро-Угорській, Османській, виявилися внутрішня слабкість і відцентрові тенденції. Поразка російської армії на фронтах та брак харчів спричинили заворушення у Петербурзі. 12 березня 1917 року цар Микола II зрікся престолу. Ситуацію використали опозиційні партії, які 15 березня створили Тимчасовий уряд. В опозиції до цього уряду залишилися більшовики. Загалом революційні події в Росії мали анархічний характер і Тимчасовий уряд не був спроможний опанувати ситуацію та навести лад. З ситуації скористалася Україна, яка прагнула незалежності. 17 березня 1917 року у Києві зібралися представники різних політичних партій і створили Українську Центральну Раду на чолі з Михайлом Грушевським. Почалася розбудова Української державності, про яку добре знали і яку підтримували українці Львова. Навтомість поляки прагнули включити значну частину українських земель до своєї держави.

У зв'язку з подіями в Росії свободу отримав митрополит Андрей Шептицький. Його повернення до міста 10 вересня 1917 року перетворилося на справжню національно-патріотичну маніфестацію

українців. На залізничному вокзалі Главу Церкви зустріли тисячі львів'ян. Від українських організацій митрополита вітав Кость Левицький.

Того самого дня владика Андрей у проповіді в соборі св. Юра підкреслив:

Той поганський безбожний царат розсипався в порох, а нарід, що віками був пригноблений, якому відобрали віру і мову, встав, живе і глядить у кращу, ясну будучність. Я обіцяю Вам, що відтепер по літах неволі у відзисканій свободі мої жертви і мою працю я лиш поглиблю і єще чистійшими приноситьи буду.

Митрополит відразу ж активно долучився до громадського життя міста. 28 грудня 1917 року за його головування відбулися збори громадськості, на яких засновано Український митрополичий комітет для надання допомоги населенню краю, потерпілому від війни. Для опіки над сиротами і немічними. Шептицький відвідав Збірну станицю УСС у Львові, де його привітали комендант М. Волошин та директор захисту УСС С. Федак. Митрополит сприяв у поверненні українцям львівського «Народного Дому».

У той час польські та українські громади взяли чіткий курс на побудову своїх національних держав. Тільки Львів був один, і за нього вибухнула наступна війна, цього разу українсько-польська. З її початком сповільнився процес українського національного відродження, однак на шляху війни він переріс з ідеологічної у практичну площину. Львів вступив у новий період своєї історії – непримиренного протистояння сил, які боролися за українську і польську державність.

Вірте мені, що не півтретя року заточення і тюрми, але ціле життя просидів би радо в тюрмі, щоби тільки побачити свій нарід свобідним, вільним... До праці вперед, а наше національне життя запевнене, і Бог нам поблагословить.

Як єпископ – душпастир, якого обов'язком є праця для вічного і дочасного добра свого народу, я все молився за нашу Україну, за наш український нарід; у цій хвилі звертаю мої молитви до Бога і прошу о Його благословенство для прадідної нашої землі, для українського народу, для всіх наших організацій, для нашої праці, для Ваших родин і для кожного з Вас зокрема, Боже Україну спаси!

Із звернення митрополита Андрея Шептицького до української громади в Петербурзі, 24 квітня 1917 р.

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА. УТВОРЕННЯ ЗУНР. АКТ ЗЛУКИ

Відродження української державності на західних українських землях, які належали до складу Австро-Угорщини, відбулося під впливом подій на Наддніпрянщині. З лютого 1918 року під час підписання мирного договору у Бресті між УНР й Австро-Угорщиною був укладений таємний договір, за яким Галичина і Буковина мали створити окремий український автономний край, проте згодом Австрія анулювала цей договір. Наприкінці вересня того ж року у Львові створено Військовий комітет, який очолив сотник УСС Дмитро Вітовський. Завданням Комітету була військова організація перебрання влади.

30 жовтня Українська парламентарна репрезентація поставила перед австрійським урядом вимогу про передання в руки УНРади всієї влади в Галичині та на північній Буковині. Однак намісник Галичини Гуйн відповів на це відмовою. Тоді УНРада вирішила забрати владу силоміць. Це завдання доручили сотнику Вітовському, який з Військовим комітетом, що мав 60 старшин і 1200 вояків, в ніч на 1 листопада 1918 року роззброїв вояків інших національностей і зайняв важливі урядові установи у Львові.

УНРада назвала державу Західно-Українською Народною Республікою (ЗУНР). Остання охоплювала близько 70 тис. кв. км території із шестимільйонним населенням. Однак невдовзі Буковину захопили румуни, Закарпаття ще залишалося під Угорщиною, а західну частину Галичини окупували поляки.

Якось подорожній, який вперше потрапив до Львова, сів на лаву спочити і заговорив до старого поважного пана:

– Ви маєте пишатися своїм містом, адже в ньому така велика кількість храмів, напевно, тут люди дуже люблять Господа.

– Так, – відповів старий чоловік, – вони люблять Господа, але ненавидять один одного.

З огляду на агресивні дії щодо двох українських держав: ЗУНР і УНР, насамперед з боку Росії, а також Польщі та Румунії, керівники УНР і ЗУНР прискорили процес об'єднання України заради збереження її незалежності. Акт Соборності України урочисто ухвалено 22 січня 1918 року на Софійській площі у Києві та юридично затверджено Універсалом Директорії.

Під час польсько-української війни постраждав костел св. Анни. Коли проходили листопадові бої у 1918 році, казарми Фердинанда, що розміщувалися за церквою, стали західним бастіоном оборони військ ЗУНР у галицькій столиці. Українські вояки зайняли вогневі позиції в парафіяльному будинку і Католицькому домі. Під час штурму цих будівель, підсиленого артилерією, перевага була на боці поляків і тому українські вояки були змушені залишити костел св. Анни і Католицький дім та відступити до казарм. Групи українських добровольців пересувалися каналізаційними колекторами і шкодили полякам. Цей досвід заохотив польське командування використати колектори для диверсії проти одного з головних пунктів опору українських військ – казарм Фердинанда. Їх генеральний штурм, якому передував сильний артилерійський обстріл 4 листопада 1918 року, зазнав невдачі. Тоді невеликий загін саперів дістався підземними каналами під будинок

Костел Святої Анни. Автор невідомий, бл. 1911 – 1927 р.р. 11 x 17 см

казарм і підклав там міну, яка, через помилку, вибухнула на подвір'ї, не завдавши великої шкоди. Але під час артилерійського обстрілу сильно постраждали дах і верхня частина вежі костелу св. Анни. Храм був пошкоджений кулями та снарядами, шиби та вікна повибивані, в деяких місцях зруйнована покрівля. Однак українцям вдалося того дня не лише відбити атаку, але повернути втрачені Католицький дім та костел св. Анни і утримувати свої позиції аж до 22 листопада, коли війська ЗУНР змушені були залишити Львів. Командував українською залогою казарм Фердинанда Петро Франко – син Каменяра.

Господи, подай злагоду і мир всім жителям землі, як дав нашим батькам, які Тебе свято визнавали у вірі та істині, щоб ми підкорилися Твоєму всемогутньому найсвятішому Імені.

Із християнської молитви кінця I ст.

РЕМОНТ І ПЕРЕБУДОВА КОСТЕЛУ

Після Першої світової та польсько-української війн Галичина опинилася у складі Польщі. Римско-, і Греко-Католицька Церква почали налагоджувати життя в нових реаліях.

Одним з насущних завдань було забезпечення і впорядкування системи платні для священників. Так, 14 січня 1920 року львівський магістрат повідомляв Галицькому намісництву, що платню третього кооператора при костелі св. Анни можна покрити частково з місцевих джерел. Ще в одному листі магістрату до Скарбової каси від 14 липня 1920 року читаємо:

Згідно з розпорядженням від 18 лютого 1920 року, доручається Касі, аби починаючи від липня 1920 року вона виплачувала цілий рік, тобто до 1 липня 1921 року римо-католицькому вікарієві при костелі Св. Анни у Львові ксьондзові Владиславу Опжендкевичу 980 марок і додатково 700 марок, тобто 1680 марок загалом.

Також у післявоєнний період постало питання повернення державних позик. До прикладу, львівська римо-католицька курія 9 грудня 1920 року повідомила магістрат, що парафія св. Анни склала 15000 марок на австрійську воєнну позику цінними паперами... Але найбільшою безпосередньою проблемою парафії св. Анни було те, що під час польсько-української війни костел сильно постраждав, бо був розташований на лінії обстрілу. Парафіяльний комітет на чолі з парафіянином, адвокатом і доктором права Едмундом Каневським почав збирати кошти на ремонт. Підрахунки та звіти цього комітету зберігаються у Центральному державному історичному архіві у Львові. Ось один лист за підписом Каневського:

*Високе Міністерство культури і мистецтва
Варшава, вул. Ординська, 15*

Наш парафіяльний костел під титулом Св. Анни, один з найстаріших римо-католицьких споруд у Львові, оскільки походить з XVII століття, зазнав в часі українського наступу великої руйнації, опинившись на бойовій лінії між поляками і

українцями * [...]. Ні адміністрація міста Львова, ні уряд через будівельну експозитуру не взяли на себе справу відновлення цієї старої пам'ятки, що дуже нас, поляків, болить.

Порозумівшись 3 травня 1921 року з протекторією вельможного отця архієпископа доктора Юзефа Більчевського, парафіяльний комітет постановив організувати збір коштів для якнайшвидшого реставрування цього нашого парафіяльного костела.

Комітет зібрав у минулому 1921 році 650000 польських марок** і з тих грошей відреставрував дах, бічні і тильні (задні) мури костелу. Залишилося відновити головний фасад і вежу-дзвінницю. Згідно з кошторисом, укладеним технічним керівником нашої будови паном інженером Лучецьким, а також Дирекцією технічного департаменту львівського магістрату, реставрація фронту, тобто головного фасаду і притвору, разом з відновленням вежі-дзвіниці, окрім внутрішніх робіт, коштуватиме 6.017.020 польських марок. Це не рахуючи встановлення шолома на вежі.

З огляду на те, що наше місто і його мешканці сильно постраждали від різних воєнних дій і не можуть скластися та докінчити реставрацію нашого парафіяльного костела, звертаємось до високоповажного Міністерства з проханням виділити нам потрібну допомогу в готівці і будівельних матеріалах.

Водночас сповіщаємо, що рівночасно звертаємось до Окружної ради відбудови міста Львова за підтримки повітової експозитури у Львові, вул. Валова, 2, про надіслання нам допомоги з боку уряду, і додаємо до цього звернення кошторис цієї кінцевої реставрації.

Живемо надією, що високе Міністерство культури і мистецтва задовольнить наше прохання і наперед дякуємо.

З високою повагою від Комітету парафіяльної відбудови костелу Св. Анни у Львові

Голова: Едмунд Каневський

Зареєстровано: 24.IV.1922.

* Насправді українці оборонялися, а не наступали.

** Польська марка – грошова одиниця Польщі у 1919-1924 рр., що не мала належного забезпечення у зв'язку зі складною соціально-економічною ситуацією.

До листа було додано кошторис, де на 18 аркушах докладно описано всі роботи, матеріали, розрахунки і розцінки. Загалом йшлося про відновлення і тинькування вапняно-цементним розчином фасаду, заміну потрісканої цегли після вцілення кулями і снарядами, очищення і полірування каміння, витягнення догори архівольта, ремонт головного карниза, реставрацію хреста, ремонт даху і ринв з оцинкованого заліза. Також треба було покрити оцинкованою бляхою карниз під годинниками і вікнами на вежі. Годинники треба було відновити: почистити, поґрунтувати і двічі помалювати циферблати, стрілки та цифри.

Перераховано у кошторисі і кількість деревини для встановлення риштувань. Далі у храмі треба було засклити і пофарбувати вікна та ґрати, виготовити нові вікна з жалюзями, пофарбувати і встановити на вежі. Водночас парафіяни прагнули оновити інтер'єр костелу: стіни почистити і помалювати, поновити склепіння, хори і бабінець, головні двері почистити і покрити лаком. Крім того, планували відновити і позолотити головний вівтар, амвон і бічні вівтарі. Встановити нову балюстраду* на хорах.

Для кращого освітлення захристії у ній пробили вікно розмірами 2х1 м, для якого, згідно з поданим кошторисом, треба було виготовити та встановити рами зі склом. Також треба було відновити господарський будинок і відремонтувати дах на ньому: замінити крокви і шалівку та покрити балки оцинкованою бляхою. Виготовити ще два вікна, двоє дверей, та встановити ґрати. Грандіозна реставрація включала і встановлення електричного освітлення в костелі. Проведення електрики мало обійтися в півмільйона марок. На останньому аркуші кошторису було виведено загальну суму 6.017.020 марок.

Першу власну банкноту – 100 марок – Польща випустила 15 січня 1919 року. У 1919-1924 роках на території українських земель у складі Польщі в обігу були польські марки, купюрами по: ½, 1, 5, 10, 20, 50, 100, 500, 1000, 5000, 250000, 500000, 1000000. Найбільшою була купюра номіналом 100 млн марок, випущена 20 листопада 1923 року. Щоб ліквідувати хаос і припинити інфляцію у квітні 1924 року замість знецінених марок в обіг введено злотий. Це відбулося за ініціативи міністра фінансів Владислава Грабського. Нова валюта стала однією з найстійкіших у Центральній Європі. Обмін старих купюр проводився за курсом 1 злотий за 1,8 млн польських марок.

* Балюстрада – огорожа, терас балконів, яка складається з ряду фігурних стовбців (балясин), з'єднаних зверху горизонтальною балкою або перилами.

Листи з проханням про допомогу голова парафіяльного комітету надсилав в різні інстанції. Міністерства, комітети та управління дійсно відгукнулися і почали надсилати кошти. Так, Міністерство мистецтва і культури 13 травня 1922 року надіслало лист у відділ мистецтв Львівського воєводства, в якому повідомляло про надання субвенції для костелу св. Анни в сумі 250000 марок. Крім того, на мулярські роботи виділили 1.600.000 марок. У храмі розпочали ремонт. Відновлення фасаду костелу здійснювало будівельне підприємство «Янкель Гриб», що мало офіс на вул. Янівській, 115 у Львові.

Всі ремонтні і реставраційні роботи суворо контролювали комітет з відбудови та Консерваторське управління, головою якого був доктор Піотровський. 5 жовтня 1922 року головний консерватор надіслав Львівському воєводству підтвердження, що мулярські роботи будівельного підприємства «Янкель Гриб» [...] виконано солідно, згідно з консерваторськими вимогами».

Голова комітету з відбудови також постійно звітував Львівському воєводству про виконання робіт. Всі ці звіти і листи містили подальші прохання допомоги коштами:

Львів 18.VI.1922 р. Високе Воєводство!

Комітет відновлення костелу Св. Анни просить про надання субвенції на відновлення бічних вітарів у цьому костелі. Комітет завдяки пожертвам поки що відновив фронтон і плебанію, відремонтував дах, встановив новий кам'яний цоколь під фігуру св. Яна Непомука, пофарбував пресвітерію і відновив головний віттар. Зараз влаштовує в костелі і плебанії електричне освітлення.

Голова Комітету: Едмунд Каневський

У 1923–1924 роках роботи з відновлення костелу продовжувалися, але дуже повільно через економічну кризу та інфляцію.

Усі ці зусилля мали результат. До прикладу, на ім'я скарбника Комітету з відновлення костелу Юзефа Мацельського у 1924 році надійшла допомога на суму 100 злотих з Відділу віросповідань Львівського воєводства. Водночас львівському архітекторові Броніславу Віктору (1886-1961) доручили розробити проєкт купола на вежу костелу. Раніше цей фахівець вдало провів реконструкцію ратуші в Жовкві.

Замість стрункого шолома XVIII століття для вежі костелу архітектор спроектував витриманий у модному стилі ар-деко монументальний купол із помітною стилізацією під бароко.

Згодом Львівське воєводство передало Комітету з відбудови асигнацію на 300 золотих для отримання в ощадній касі. Проект накриття вежі авторства Віктора 6 квітня 1927 року затвердив головний консерватор міста. Цей посадовець у процесі робіт надавав 33 настанови для їх кращого виконання:

До парафіяльного управління костелу святої Анни 24 травня 1927 року

Консерватор зазначає, що новий шолом на вежі костелу виконується не точно, у відмінності від затвердженого проекту, самовільно, з похибками, дуже шкідливими, які значно погіршують його естетичну й архітектурну вартість. Змінено розміри хреста, виготовлено зовсім інший, гірший, який різниться своїм стилем від потрібного хреста, як рівно і від шолома, особливо [відмінною є] нижня основа. Перероблено також погано середню частину, що має бути сильною основою цілого шолома, вона 100% темніша ніж у проекті, неестетична і неконструктивна. Отож, прохання припинити роботи і усунути помилки. Зробити шолом відповідно до проекту, за винятком хреста, який з огляду на витрачені кошти може залишатися такий, який є. Натомість його невідповідна підставка, тобто нижня основа, має бути змінена згідно з рисунком у проекті. Про всі ці зміни належить негайно сповістити управління.

Головний Консерватор Львова: Піотровський

Потрібні 10 000 злотих, на встановлення купола комітет з відбудови збирав майже три роки. Перед встановленням вежа була добудована на висоту 1 метр для кращого вигляду. У підсумку купол, споруджений в 1927 році, обійшовся у 13 000 злотих, з яких дві з половиною тисячі надав уряд міста.

У 1928 році пресвітерію, а 1932 також наву храму виклали бетонними плитами. У 1930 році в костелі встановили нові вікна. На закінчення великої реконструкції вирішили виготовити плиту, де мали бути викарбувані прізвища всіх жертводавців. Її відлили, але не встановили, можливо, через велику вагу, прізвища теж не викарбували. Тривалий час ця плита лежала на підвір'ї костелу. Наостанок у 1937-1938 роках у храмі відновили і позолотили вітварі: над головним вітварем працював майстер Йосиф Краснопольський. Будівля костелу після реставрації 1920-1930-х років збереглася майже без змін.

Костел св. Анни після реставрації, 1931 р. Автор Володимир Тисс. З фондів Львівського історичного музею

У той день, коли перестаєш змінюватись, ти перестаєш жити.

Ентоні де Мелло

ПОХОРОН ВЛАДИСЛАВА КОЗАКА. БАРИКАДНІ БОЇ БІЛЯ ХРАМУ

Однією з характерних соціальних проблем Львова у 1930-х роках було безробіття. Промисловість погано розвивалася, а завершення «Великої депресії»* стало складним і тривалим процесом. Часто проходили робітничі демонстрації, які поляки не раз трактували, як інспіровані радянськими спецслужбами антидержавні акції. Однією з найтрагічніших сторінок робітничого руху у Львові було вбивство поліцією безробітного Владислава Козака, похорон якого перетворився на масові протести і заворушення. Владислав Козак – українець, який проживав у с. Клепарові поблизу Львова. На той час мав 23 роки, був одруженим, виховував двох дітей.

У вівторок після Великодня, 14 квітня 1936 року, близько 500 безробітних перед полуднем зібралися біля будинку Фонду праці, директор якого повідомив, що є лише 200 робочих місць. Обурений натовп рушив до міської ратуші, де його розігнала поліція. Люди почали збиратися на вул. Академічній (тепер проспект Шевченка). Там до них приєдналися 60 робітників, які працювали на ремонті водогону. Полетіло каміння в шибки кав'ярень і крамниць. Коли прибула поліція на конях, протестувальники почали жбурляти каміння й у неї. Комісар поліції п'ять разів вистрелив у людей, поранивши двох: Владислава Козака та Миколу Шереду. Перший із поранених того ж дня помер у лікарні.

Похорон Козака призначили на 16 квітня. Щоб запобігти можливим заворушенням, міська рада дозволила поховати безробітного на Личакові. О 10-й ранку, за 5 годин до похорону, біля каплиці на Пекарській зібралися перші люди з вінками, червоними стрічками та прапорами профспілок. На похоронну процесію прийшло близько 10000 осіб. Перед початком похорону, о 15-й годині, товариші загиблого вирішили поховати його на Янівському, а не Личаківському кладовищі.

* «Велика депресія» – загальносвітова потужна економічна криза, яка настала восени 1929 р. та тривала до кінця 1930 р.

Коли процесія наблизилась до Бернардинської площі, тобто ближче до центру міста, її зустріли 22 поліцейських. Вони наказали демонстрантам звернути на бічну вулицю і повертатися до Личаківського цвинтаря. У відповідь в поліцейських полетіло каміння. Поліція відбивалася спершу гумовими палицями, а потім почала стріляти. За словами одного з очевидців – комісара Андрія Недзвецького, після кількох хвилин стрілянини комендант вирішив пропустити процесію на Янівський цвинтар. Поліція перегородила дорогу до державних установ. Натовп вийшов на центральну вул. Легіонів. Попереду несли труну з покійним. Дорогою учасники ходи кидали каміння у вітрини й вікна крамниць, кав'ярень, міського театру... На вул. Сикстуцькій вони перевернули трамвай. Через кілька хвилин на вул. Казимирівській біля «Бригідок»* по демонстрантах почалася стрілянина. Полягло кільканадцять осіб, однак процесія продовжувала хід і близько 18-ї години потрапила до Янівського цвинтаря. До кладовища дійшло близько 1500 людей, решта розсіялася після сутичок із поліцією. Розбиту кулями домовину опустили в могилу тільки біля сьомої години вечора.

Після поховання Козака заворушення продовжувалися. В місті зупинили рух трамваїв, адже протестувальники перекидали трамвайні вагони і використовували їх в якості барикад, розташувались біля костелу св. Анни. Бунтівники кидали в поліцейських камінням, стягували їх з коней і били. Через розбиті ліхтарі з настанням сутінків вулиці Львова залишилися без освітлення, а з крамниць почали розкрадати одяг і харчі. Було пограбовано броварню на вул. Клепарівській. На Городоцькій учасники тих подій підпалили склад дерева та взуттєвий магазин «Гані Дрикс». На допомогу поліції влада надіслала солдат, але ті відмовилися стріляти у маніфестантів.

Вуличне протистояння 1936 року – надзвичайно високої соціальної напруги революційний спалах. Через кілька днів після згаданих подій львівський професор Казимир Бартель, колишній прем'єр-міністр Польщі, прибув до Варшави. Коли кореспонденти просили його прокоментувати те, що сталося, він відповів: «Якщо у людей стріляють і вони не втікають, а безстрашно йдуть на смерть, то це не заворушення, це пахне революцією».

* Бригідки – найстаріша чинна в'язниця у Львові, яка розташована на вул. Городоцькій, 24 в будівлі, перебудованій з римо-католицького монастиря жіночого ордену святої Бригіди.

Під час львівських заворушень і сутичок з поліцією, за різними підрахунками, загинуло від 14 до 49 осіб, близько сотні було поранено (двоє з них згодом померли). Убитих поховали наступного дня о 4-й ранку, щоб уникнути повторних заворушень. Також під час конфлікту поранили 69 поліцейських. У день похоронів Козака арештували близько 200 осіб, наступного дня – понад 600.

Винними в заворушеннях влада назвала комуністів, які в той час у Західній Україні діяли підпільно. Більшість затриманих отримала від шести місяців до п'яти років ув'язнення. Багатьох заслали до концтабору у Березі-Картузкій, що на території сучасної Брестської області в Білорусі.

У понеділок, 20 квітня профспілки Львова оголосили загальний страйк. Влада була змушена піти на поступки, тому, за кілька днів магістрат звернувся до уряду Польщі, щоб він виділив гроші на громадські роботи для безробітних.

Смерть Козака особливо часто згадували за комуністичних часів у Львові, як приклад борця за права трудящих. У 1946-1992 роках його іменем називали вулицю Каліча Гора у Львові, що біля Цитаделі. На стіні храму св. Анни висіла меморіальна дошка про ці події. Пам'ятні таблиці, які повідомляють про демонстрацію безробітних у квітні 1936 року, нині розміщені на фасаді будинку № 2, вул. Саксаганського та будинку № 17, вул. Пекарської.

Без перебільшення можна стверджувати, що Львів міжвоєнного часу був не лише джерелом і генератором світлих визвольних ідей, а й центральним вузлом політичних і національних протиріч, властивих цьому періодові історії Західної України. Тож важко було очікувати мирного і цивілізованого розв'язання тих суперечностей.

Де Христос? У небі. Туди й ти, вояче Христовий, маєш прямувати! Забудь про всякий відпочинок на землі. Іди за непереможним Царем, що хоче зробити тебе учасником Своєї перемоги. Навіть умираючи, не будеш переможений... А по смерті перейдеш до вічного життя: від пониження у людей – до Божої слави, від горя цього світу – до вічної радості з ангелами в небі!

Св. Василій Великий

Описані щойно події сильно вплинули на релігійне життя парафіян костелу св. Анни. Парох, ксьондз-канонік Вікентій Рокицький (1872 р. н., висвячений 1895 року) у 1936 році створив при парафії відділок Товариства сестер-милосердя св. Вікентія і Павла, що діяв до 1939 року. Це товариство

опікувалося здебільшого нужденними, хворими і бездомними. До управи відділку належали о. Рокицький як директор; Марія Покорнова – голова; Петрунелія Чорнова – заступник голови; Елеонора Квезинська – скарбничка і Ядвіґа Цеслікова – секретарка.

Ксьондз Рокицький був мудрою та активною особистістю і розумів, що, крім Божого Слова, проповідей, молитов і порад парафіянам, він має допомагати в облаштуванні їхнього повсякденного життя. Тож 17 березня 1937 року священник за підтримки парафіян звернувся до міського старости з проханням про реєстрацію добродійного товариства під назвою «Безпроцентна позичкова каса при парафії св. Анни у Львові».

Ознайомившись з поданими документами, міський староста Станіслав Порембальський зазначив, що всім членам-засновникам виповнилося 18 років, також вони мали здібності до правової роботи, а в поліційних картотеках ніхто з них не фігурує. Тому задум схвалили і 19 квітня 1937 року староста спрямував документи каси на затвердження до магістрату.

7 червня 1937 року львівський магістрат затвердив статут товариства, мета якого – надання допомоги католикам латинського обряду, полякам або вірменам, шляхом безпроцентної позики. Позику могли взяти дрібні ремісники, торговці та рільники для підтримки їхньої підприємницької діяльності.

Гроші надавали щонайбільше на шість місяців і їх можна було сплатити одноразово або частинами. Під час укладання угоди мали бути присутні дві довірені особи, які в разі невчасної сплати боргу вносили заставу. Членом товариства могли стати особи віком від 21 року, які зробили відповідні грошові внески до каси. Властиво, фонд товариства формувався з вступних і місячних внесків його членів, пожертв приватних осіб і різних установ, дарчих записів, прибутків від маєтку товариства, прибутків із лекцій, вечірок, вистав, концертів, узгоджених товариством, допомог від центральної та місцевої влади.

Органами керування товариства були загальні збори, управи, президії та ревізійні комісії. Управа складалася з семи членів і двох кандидатів; Ревізійна комісія – з трьох членів. Управу товариства обрали на загальних зборах 24 травня 1937 року. До її складу увійшли ксьондз-канонік Вікентій Рокицький як голова; Ян Лункевич – заступник голови; Фелікс Радомський – секретар; Казимир Рибінський – скарбник. Після Загальних зборів 5 березня 1938 року управа розширилась. До неї увійшли Здзіслав Гретшель як заступник секретаря, а також Богдан Прокопчик і Владислав Ярмузевич як заступники скарбника.

У 1938 році до парафії св. Анни Львівського деканату належало 13 тисяч вірних. Парох Рокицький мав двох помічників: ксьондза Романа Цисовського – катехита, 1895 р. н., висвяченого в 1917 році, та ксьондза Владислава Флорека, який служив на парафії з 1936 року.

Останні загальні збори товариства відбулися 25 квітня 1939 року, тоді переобрали управу. Головою залишився парох о. Рокицький, а керівні посади обійняли здебільшого працівники Польського банку. Капітал товариства у квітні 1939-го становив 19.525 злотих і 38 грошів. Об'єднання було відділком Польського центрального банку безпроцентного кредиту, який мав офіс на вул. Генерала Токажевського, 2 (біля вул. Залізничної). Утім це товариство, як і всі інші подібні (і польські, і українські, і єврейські), після окупації Львова у вересні 1939 року закрили більшовики, націоналізувавши банки та конфіскувавши всі рахунки.

Святий Духу, Боже любові, даруй мені: розум, який знає Тебе; глибоке прагнення шукати Тебе; мудрість, щоб знайти Тебе; життя, яке подобається Тобі; стійкість, яка остаточно має Тебе.

св. Тома Аквінський

ІНТЕР'ЄР КОСТЕЛУ ПЕРЕД ДРУГОЮ СВІТОВОЮ ВІЙНОЮ

Від свого виникнення і до Другої світової війни костел св. Анни був потужним осередком релігійного життя львівських римо-католиків. Від монастирського храму августинців він пройшов свій складний шлях до центру великої парафії. У 1939 році, як уже було сказано, вона гуртувала 12 000 вірних. Парохом був о. Вікентій Рокитський, а його помічниками о. Владислав Флорек (1895 р. н., висвяченого в 1924 році), що прийшов служити на парафію св. Анни у 1936 році, та ксьондз Януш Томашевський (1906 р. н., висвяченого у 1934 році), який прийшов служити на парафію св. Анни у 1938 році замість о. Романа Цисовського.

Цікаво порівняти, як змінилися інтер'єри костелу з часу появи їх детальних описів до останніх років його існування перед приходом комуністичного режиму.

Отож, згаданий вже у цій книзі Феліціан Лобеський у ХІХ столітті так описував храм св. Анни:

[...] невеликий костел з важкими мурами, якщо брати його головну структуру, то він зведений у готичному стилі, та невеликі вікна не аroachні, а заокруглені, костел перекритий плескати́м склепінням, що робить його архітектуру незрозумілою. Але головною і найбільшою цінністю є його давнє походження. Ця барокова святиня у своєму розплануванні дотримується середньовічної схеми: прямокутна нава і коротша прямокутна пресвітерія, завершена гранчастою апсидою. Костел упродовж століть, як і більшість стародавніх святинь, змінював своє внутрішнє оздоблення, відповідно до стилю епохи.

Внутрішнє облаштування святині не надто багате на різьблені чи мальовані шедеври. На увагу заслуговує головний вівтар у апсиді, який споруджено у третій чверті ХVІІІ століття, а відновлено 1856 року. Вівтар архітектурної роботи, дерев'яний, розмальований, почасти золочений; вертикальний, встановлений на високому постаменті, який сходинками опускається додолу, однорядний і завершується

різьбленим вінцем. Поле охоплене парами композиційних колон, на консолях влаштоване балкове перекриття з високом фризом, декорованим орнаментом. У перекритті і на внутрішніх боках колон є фрагменти розірваного фронтона. Стилеве завершення утворене з хмарин, в яких встановлені скульптури ангелів. У центрі головного вівтаря розміщена чудотворна ікона Матері Божої з малим Ісусом, яка виконана у візантійському стилі в XVIII століття.

На цьому образі на золотому тлі зображена Мати Божа, яка на одній руці тримає Ісусика, а в другій – скіпетр, у них золоті корони на головах. Весь образ огортають металеві золочені шати, які виконав Адам Качинський у 1937 році. Ікона встановлена в профільовану раму, оздоблена орнаментом в стилі рокайль. По обидва боки на постаменті вівтаря, обабіч зовнішніх колон на низьких випускних постаментах встановлені позолочені різьблені скульптури святих у єпископських шатах: св. Августина (праворуч) і св. Амвросія (ліворуч). У завершенні розміщена ікона св. Анни Самопретей, яка походить з XVII століття.

Фронтон оздоблений різьбленими фігурами сидячих ангелів, над зовнішніми колонами встановлені вазони, прикрашені орнаментами в стилі рокайль. Такий же орнамент у вузьких простінках між колонами, а також у фільонках постаменту.

Дерев'яний намет роботи А. Качинського з 1937 року і антепендій з різьбленою монограмою «MARYA», вміщеною під короною.

Поміст головного вівтаря не є надзвичайним витвором мистецтва, однак має стильові ознаки. Орнамент у стилі рокайль, який домінує в ньому, вказує на третю чверть XVIII століття, хоча скромний орнамент на фризі антаблемента (бокове перекриття), а також форми скульптур св. Августина і св. Амвросія дають змогу пов'язувати його з ранішою традицією. Можливо, вівтар виконаний у другій чверті XVIII століття, був через якийсь час змодернізований чи є наслідком монтажу елементів, які походили з різних фаз розвитку мистецтва XVIII століття. Це стосується і форм амвона й хору, які могли з'явитися як у XVIII, так і в XIX столітті, але цікаво виконані ґрати напевне були витвором часу бароко.

На старих фотографіях інтер'єрів костелу з часів до Другої світової війни не досить чітко видно облаштування бічних вівтарів, які можна віднести до XVIII століття.

Біля північної стіни, праворуч від головного вітваря, був розташований амвон, третьої чверті XVIII століття, відновлений у 1938 році. Він був дерев'яний, помальований і позолочений. До цього вітваря вели дерев'яні східці з ажурною балюстрадою, багатограним кошиком, декоративним плетінням у стилі рокайль, таким же балдахіном, на вершкy якого стояв хрест, келих з облаткою і «Таблиця 10 Заповідей Божих». З тильної сторони – образ св. Павла.

Більший вітвар біля самого амвона при північній стіні нави накривала вмурована плита, в якій була напівкругла ніша. Поміст цього вітваря архітектурної роботи, дерев'яний, розписаний, частково позолочений, походить з третьої чверті XVIII століття. Сам вітвар одинарний, на високому постаменті, одноярусний, із завершенням. Площина його оточена колонами коринфського ордену, розміщеними на тлі нахилених пілястрів. Перекриття на консолях ламане, над пілястрами. Утворюючи над колонами заокруглені накладки (імпости). Осі колони оздоблені вазонами на постаментах. Завершення обрамлене стовпцями, утворене з нахилених пілястрів, що підтримують глорію (славу), оздоблену променями і хмаринками. В центрі глорії вирізьблена монограма «MAR-YA». На площині вітваря розміщена ікона Різдва Христового пензля Юзефа Рейхана у складаній рамі. В заслоні був розміщений образ св. Яна Непомука пензля Корнелія Шлегеля. В горішній частині цього образу, у картуші, був напис: «Святий Яне Непомуку, молися за нас». У завершенні був ще один круглий образ «Коронування терном». На переkritті (антаблементі) понад колонами були встановлені вазони, оздоблені мотивами стилю рокайль. На стовбцях вінця розташовувалися фігури ангелів, які вклоняються. На вітварній плиті (менсі) – образ на склі «Св. Тереза біля маленького Ісуса».

При північній стіні нави стояв другий бічний вітвар, який мав муровану вітварну плиту з напівкруглою нішою. Поміст його походив з третьої чверті XVIII століття. Він дерев'яний, мармурований, частково позолочений, на високому криволінійному постаменті, мав складане поле, обрамлене волютами декору в стилі рокайль, а також подібно скомпонований вінець, на вершкy якого містилася промениста глорія з хмаринками і голівки ангелів. В основному полі був розміщений образ Святої Родини, у заслоні – образ св. Йосифа з Дитятком, у вінці – образ св. Симеона, на плиті – олеографія «Божа Мати Неустанної Помочі».

Бічний вітвар з південного боку нави своєю формою нагадує попередні. В центральному полі – образ Розп'яття Христа авторства Рейхана, а у заслоні – образ св. Миколая, у горішній частині, у картуші є напис: «Святий Миколаю молися за нас». У полі завершення – образ

Страждальної Богородиці, над ним напис: «IHS». На плиті різьба Найсвятішого Серця Ісусового.

Останній, п'ятий бічний вітвар розміщений при південній стіні, своєю формою також нічим не відрізнявся від попередніх. В основному полі тут був розташований образ «Рожаницькі Тайни», у вінці – образ «Провидіння св. Яцека», подарований Юлією Рольською в 1861 році. На вітварній плиті – образ «Матері Божої Ченстоховської», намальований на дереві і з позолоченим тлом. Цей останній образ був оповитий позолоченими шатами, обрамлений різьбленою позолоченою рамою і мав напис: «Під Твоєю охороною криємося». В ґлорії вінця – «Всевидяче Око».

Згідно з інвентарями 30-х років, в костелі св. Анни була кам'яна хрестильниця на троні у вигляді колони з барельєфом. Її дерев'яна кришка була увінчана різьбою Хрест Христа. Далі були кам'яні кропила з олов'яними мисочками: одне у притворі, друге при вході до захристії. Великі сповідальниці були роблені з дубового дерева, а малі – з соснового. Лави: у пресвітерії – з дубового дерева, на високому оперті, у наві – з дубового і соснового дерева, крісла для клякання, з дубового дерева. Фотель для урочистого богослужіння був з дубового дерева, оббитий плюшем. Стояв у храмі фелетрон (переносний вітварчик), з образами на полотні у позолочених рамах, з дерев'яною різьбою Божої Матері і різьбою св. Йосифа. Орган на хорах мав 10 реґистрів.

Образи на полотні, писані олійними фарбами: Ісус Христос, Христос посеред дітей, Справедливість, Розп'яття – перша половина XIX століття; Божа Мати з Дитятком – сидяча під деревом посеред ангелів (за думкою знавців – роботи італійського майстра); Мати Божа з Дитятком; Мати Божа з Дитятком на колінах; Страждальна Богоматір, якій ангели подають тернову корону; Божа Матір з Ісусом Христом на лоні. На дереві олійними фарбами були створені образи: Божа Матір зі св. Анною і св. Якимом; Успіння; св. Анна Споглядаюча; св. Антоній; св. Франциск; св. Катерина; св. Вікентій.

У захристії були писані олійними фарбами на полотні образи: Учитель Христос; Христос у терновому вінку; Терплячий Христос; Христос несе хрест; Найсвятіше Серце Ісуса; Годувальниця Божа Матір; Божа Матір Ченстоховська; Серце Божої Матері; Страждальна Божа Матір; св. Антоній перед маленьким Ісусом.

Дерев'яних скульптур також було декілька: Розп'ятий Христос; Христос у домовині; Воскресіння Христа; Найсвятіше Серце Ісуса; Божа Матір з Дитятком – у бароковому стилі, повністю позолочена на постаменті. У 1938 році в костелі встановили гіпсовий розфарбований барельєф «Хресна Дорога».

Літургійний посуд і атрибути у костелі були в достатку. Це монстранція в бароковому стилі, келих з патиною з бароковим орнаментом, срібна чаша, позолочена, на бронзовій золоченій підставці. Тут же знаходимо келих 1899 року на підставці, де зображені Різдво, Благовіщення, Розп'яття і Воскресіння з написом: «Парафіяни Кам'янки-Струмилової для ксьондза Зем'янського з нагоди 25-річчя капеланства». Наступний келих на підставці, оздоблений листям, три срібні чаші, чаша з позолоченої бронзи, три бронзові позолочені горнята, мале горнятко зі срібною чашею, позолочена патина для причастя з бронзи, олов'яний, бронзовий і бронзовий позолочений посуд для св. олії, бронзові кадильніці – одна з них нікельована, бронзова нікельована ложка для кадила.

Напередодні війни на вежі храму були дзвони, виготовлені в ливарні Рудольфа Матайзеля у 1925 році: 1) «Яким» – вагою 265 кг, закуплений на пожертви парафіян; 2) «Гомо Бонус» – вагою 140 кг, кошти на цей дзвін виділив Фонд християнських кравців; 3) «Аве Марія» – вагою 70 кг, кошти від Братства Доброї Смерті; 4) Малий дзвін (сигнатурка) подарований ливарником Рудольфом Матайзелем.

Жирондолі (люстри): «павуки» електричні – 4; трираменні електричні світильники – 4; однораменні електричні світильники для нави – 8. Підсвічники різні: для вівтарів, великі з відлитим орнаментом у формі листя, нікельовані; для вівтарів, великі гладкі, нікельовані; для вівтарів, великі, бронзові; олов'яні для катафалка; малі з бронзи; малі з бронзи з карбованими підставками; малі з бронзи, нікельовані; малі зі срібла; шестираменні канделябри зі скляними фестонами, залізо з бронзою; п'ятираменні канделябри з заліза; п'ятираменні канделябри з бронзи, підставки з алебастру; двораменні канделябри з бронзи; двораменні канделябри з «китайського золота»; ліхтар для хворих із бронзи.

Шафи для літургійних речей: білі фелони, один із написом «Аве Марія», інший з гаптуванням «Арта Крісті»; червоні, фіолетові, зелені фелони, один з кунтушових пасів; чорні фелони; біла риза, шовкова, перешита золотими нитками, на каптурі шовкове гаптування – «Пелікан годує пташенят»; біла риза з парчі, на блакитному тлі білі квіти; біла риза, шовкова, на каптурі вигаптована золотою ниткою монограма «IHS»; блакитні парчеві ризи; червоні парчеві ризи, на каптурах золоте гаптування; фіолетова риза з оксамиту; зелена риза з оксамиту; чорні ризи з парчі; білий стихар; червоний шовковий стихар; чорний стихар.

Антепендія, одна біла, шовкова з образом св. Анни, а також зелена, з плюшу, із зображенням св. Йосифа з Дитятком, gobеленового виконання. Хоругви: білі з мальованими образами з обох сторін на полотні; білі з адамаску з образами; біла хрещата з парчі з чотирма стрічками; блакитні

з адамаску з образами; червоні з адамаску з образами; червоні хрещаті з парчі з образами; зелені шовкові з образами; чорні з парчі з образами; чорні хрещаті з образами; шовкові з образами, з обох сторін гаптовані шовком.

У склепіннях в апсиді і наві храму перед Другою світовою залишалися фрески Мартина Яблонського. Все склепіння в апсиді займала велика композиція Божої Матері-Утішительки, а майже все склепіння нави – фреска Успіння св. Анни.

У вхідних сінях колишнього монастиря також були розписи, виконані ще до 1783 року. На стінах – круглі медальйони із зображеннями св. Фоми; св. Моніки; св. Миколая з Толентина. На склепінні – св. Августин вмиває Христові ноги, як паломникові, в складній рамі, декорованій стильовим орнаментом «роколь». Всі круглі медальйони теж декоровані рамами з розписним гіпсовим орнаментом в стилі рокайль.

Перед головним фасадом костелу стояла скульптура Яна Непомука, довкола якої була кована огорожа, а з лівого боку головного входу – місійний хрест.

Так виглядав костел, інші церковні будівлі і подвір'я біля них за передвоєнними інвентарними описами. Під час Другої світової інвентаризацію не проводили, а після її закінчення радянська влада все понищила.

Єдинородний Сину Божий!

Прошу Тебе, навчи мене правдивої великодушності; навчи мене служити Тобі так, як Ти цього достойний:

- давати, а не числити;***
- боротися, а не зважати на рани;***
- працювати, а не шукати відпочинку;***
- жертвувати, а не шукати іншої нагороди, крім свідомості, що я сповнив Твою Святу Волю. Амінь.***

Молитва св. Ігнатія Льюйоли

ПОЧАТОК ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. «ПЕРШІ СОВІТИ»

Німецько-радянський пакт, підписаний у Москві 23 серпня 1939 року, і таємна угода між диктаторами Сталінім і Гітлером про розподіл впливів у Східній Європі стимулювали початок світового конфлікту, під час якого у воєнні події були втягнуті 61 держава і 80% населення земної кулі. У цій війні загинуло понад 50 млн осіб, зокрема, 27 млн радянських громадян.

Фашистська Німеччина здійснила напад на Польщу 1 вересня 1939 року, що й почало Другу світову війну. Німецька армія захоплювала територію Польщі. Уже першого дня війни об 11.00 Львів зазнав німецького бомбардування. Гітлерівці намагалися вивести з ладу вокзали та залізниці. Бомбардування значно пошкодило головний вокзал, алею Фоча (нині вул. Чернівецька), вул. Городоцьку та аеродром у Скнилові. 5 вересня місто зазнало повторного бомбардування. Його протиповітряна оборона невдовзі була підсилена двома взводами протиповітряних гармат із Ряшева і взводом протиповітряних гармат із Перемишля.

На 12-й день війни на Львів уже наступала німецька 14-та армія. Німецькі формування під командуванням полковника Фердинанда Шернера 12 вересня о 14.30 в'їхали на вул. Городоцьку. У своєму успіху вони не сумнівалися, бо весь західний кордон міста захищав лише один батальйон польських військ. На Городоцькій біля трамвайного депо стояв взвод, підсилений двома гарматами. Спробу гітлерівців прорватись до міста було відбито. Артилерія розстріляла нападників прямою наводкою. Біля 16.00 Шернер розпочав новий штурм, опір було зламано і о 17.00 німці вторглися аж під костел св. Єлизавети. Ситуація була критичною, до бою залучили польських поліцейських та взвод охорони. Як наслідок, удалося зупинити просування німців. На Підзамчі у той час вивантажилися війська Гродненської групи полковника Гелевича, які одразу вступили в бій. Із 12 вересня до складу залоги Львова увійшла 35-та резервна дивізія піхоти полковника Шафрана.

Командувач німецької гірської дивізії генерал Л. Кноблер зрозумів, що взяти Львів одразу не вдасться, тож німці вдалися до варварського вчинку і перекрили водогін. Води з міських криниць не вистачало навіть

для випікання хліба. В місті не працювали газова та електростанції, наплив біженців спричинив проблеми з харчами.

13 вересня гітлерівці зайняли головний вокзал, Кортумову гору і Збоїща, а 14 вересня – Сихів та Козельники. В ніч з 17 на 18 вересня оборонці витіснили ворога з львівських околиць. Німці ж у відповідь обстріляли місто.

Польським військам вдалося організувати міцну оборону Львова, яка тривала 10 днів і, незважаючи на численні спроби, гітлерівці не змогли взяти місто. Але 17 вересня польських вояків шокувало повідомлення про вступ у війну СРСР. Львів дістався Червоній армії, яка за таємною угодою між Ріббентропом і Молотовим підійшла до нього зі сходу.

Радянське командування свідомо чекало на поразку німецьких військ, плануючи атаку Львова з усіх боків на ранок 21 вересня. Незважаючи на відхід німців від міста на вимогу представників СРСР, 21 вересня на вул. Городоцьку прибув німецький парламентар і запропонував здатися полякам не пізніше 10 год.: «Якщо здасте Львів нам, залишитесь у Європі, якщо здасте більшовикам – залишитесь назавжди в Азії», – казав він.

Того ж дня на Личаківській рогатці відбулася зустріч генерала польського війська Владислава Лянґнера з комбригами радянських військ Яковлевим та Курочкіним. 22 вересня польська делегація на чолі з генералом Лянґнером підписала Акт про передання міста Червоній армії. Так закінчилася влада Польщі у складі Другої Речі Посполитої і розпочалася перша радянська окупація Львова.

Того ж дня, 22 вересня, у Бересті-Литовському на честь успішного завершення польської кампанії відбувся парад радянських і німецьких військ. Польська держава перестала існувати, її поділили двоє сусідів. Новий радянсько-німецький договір був підписаний у Москві 28 вересня 1939 року – у ньому йшлося про дружбу і встановлення кордонів між Німеччиною та СРСР.

Протягом 50 років факт укладення цього договору та його зміст становив одну з найбільших державних таємниць СРСР. Назва «Польща» зникла з повідомлень радянських газет та радіо. У підручниках та атласах з географії школярів примушували виправляти польські землі на СРСР та «територію Німеччини».

27 жовтня було ухвалено включити Західну Україну до УРСР, а 1 листопада 1939 року це рішення затверджено у Верховній Раді СРСР під назвою «возз'єднання Західної України з УРСР». У всьому регіоні було проведено конфіскацію приватних маєтків і церковних земель, націоналізовано банки і велику промисловість.

Вторгнення Червоної Армії до Львова, 22 вересня 1939 р.

Парад радянських і німецьких військ у Бересті-Литовському, 22 вересня 1939 р. На трибуні – німецький генерал Гайнц Гудеріан і радянський комбриг Семен Кривошеїн. Власник авторських прав: Bundesarchiv.

На окупованих більшовиками територіях перестали діяти єврейські, польські та українські партії, а також громадські, культурні, наукові, торгівельні та промислові товариства й установи, зокрема «Просвіта», Наукове товариство ім. Шевченка, було закрито всі українські часописи. Багатьох громадських діячів і політичних лідерів заарештували. У підпіллі діяла Організація Українських Націоналістів (ОУН).

Соціалістичні перетворення у західному регіоні супроводжувалися системними репресіями. Суворої зими 1940 року почалися масові депортації місцевого населення до Сибіру. Загалом комуністи вивезли 400 тис. українців і 1,2 млн поляків. У Львові польський університет ім. Яна Казимира змінили на український ім. Івана Франка. У місті створили філію Академії наук УРСР. Але всі ці установи були перейняті не українським духом, а офіційним – компартійно-атеїстичним.

Сталінський режим вважав релігію і Церкву ідейним і політичним супротивником. Учителям й учням заборонили ходити до храмів, більшовики ліквідували релігійні заклади освіти. Перебудова шкільництва на радянський лад супроводжувалася русифікацією, стрижнем якої стало атеїстичне виховання. Приватні школи замінили на державні.

Антирелігійна політика компартійно-радянської влади велася постійно і проти духовенства та вірян Римо-Католицької Церкви. Основною складовою цієї діяльності були репресії. Влада переслідувала та ув'язнювала духовенство, інкримінуючи йому антирадянську діяльність, пропаганду, сепаратизм, співпрацю з Армією Крайовою, польський «буржуазний націоналізм», калабораціонізм, шпигунство, на користь «імперіалістичних держав», насамперед Ватикану. У результаті репресій 72 представники духовенства Луцької, Перемиської дієцезії та Львівської архидієцезії були заарештовані, а 79 ксьондзів Луцької дієцезії були вимушені виїхати на територію Польщі, окуповану Німеччиною. Радянська влада ставила за мету ліквідацію РКЦ в Україні. Аналогічну мету вона переслідувала і щодо Греко-Католицької Церкви.

До встановлення влади більшовиками на Заході Українська Греко-Католицька Церква мала 3040 парафій, 4440 церков, п'ять духовних семінарій, дві школи, 127 монастирів, видавала три тижневики і шість місячних часописів. Церкву очолював митрополит, якому підпорядковувалися 10 єпископів, 2950 священників та понад 3,1 млн вірних. УГКЦ відіграла важливу роль в духовному житті Західної України і була національною церквою.

Вже восени 1939 року більшовики припинили діяльність греко-католицької Богословської академії у Львові, єпархіальних духовних семінарій у Перемишлі, Львові та Станиславові, закрили духовні часописи,

заборонили монаші чини і згромадження. Священникам не можна було сповідати і причащати хворих у лікарнях, а в школах – проводити богослужіння і катехизувати, у шкільних класах заборонили мати розп'яття Ісуса Христа. Церковні й монастирські землі конфісковували, ченців і черниць виселяли з монастирів, їхні господарства ліквідовували.

Наприкінці 1940 року почастишали арешти священників УГКЦ. Багатьох заарештованих перед приходом німців розстріляли. Митрополит Андрей Шептицький надіслав до Ватикану звіт про нищення УГКЦ більшовиками, в якому повідомив, що у 1939-1941 роках на Західній Україні «було ув'язнено 32-х священників, а 33-х депортовано до Сибіру». Але ліквідації УГКЦ зашкодив початок війни на східному фронті.

Зрештою, репресії не оминули і православного духовенства, у ролі протестантів. Але загалом репресії не порушили церковного життя Галичини. Парафії – основа церковної мережі, продовжували діяти. У Львові за «перших совітів» діяли всі храми. У костелі св. Анни також проводили Служби Божі згідно з розпорядком.

О, Боже, вчини з нас зняряддя Твого миру, щоб ми несли любов туди, де панує ненависть, прощення туди, де панує кривда, щоб ми сіяли єдність там, де панує сумнів, надію там, де панує розпач, щоб ми сіяли світло там, де панує темінь, радість там, де панує смуток. Учини, щоб ми могли не стільки шукати відряди, скільки її давати, не стільки шукати розуміння, скільки розуміти, не стільки шукати любові, скільки любити.

Бо даючи – одержуємо, прощаючи – дістаємо прощення, а помираючи – народжуємося для вічного життя. Через Ісуса Христа, Господа нашого, Амінь.

Молитва святого Франциска з Асичу

НІМЕЦЬКА І ДРУГА РАДЯНСЬКА ОКУПАЦІЯ

22 червня 1941 року почалася німецько-радянська війна. Незважаючи на пакт Молотова-Ріббентропа, Німеччина напала на СРСР: свого союзника і співучасника поділу Польщі. До середини липня німці захопили українські Галичину, Волинь і Буковину. 29 червня їх війська увійшли до Львова. В місті тоді проживали 170 тис. поляків, 120 тис. євреїв і 40 тис. українців. Окупанти розділили Львів на чотири зони: південну німецьку, східну українську, західну польську і північну єврейську. Перші масові арешти відбулися вже 5 липня 1941 року. З особливою жорстокістю нацисти відносилися до євреїв, але в тюрмі на Лонцького були ув'язнені представники всіх національностей.

Нацисти добре знали про ставлення комуністів до Церкви. Їхня політика на окупованих землях була зорієнтована на підтримку релігії, як ворожої до більшовизму, на встановлення контролю над усіма конфесіями і запобігання їх консолідації проти Німеччини. За роки німців в Україні відкрили 5400 православних храмів. ГКЦ дозволили відновити друковане видання, видавати пастирські листи без скорочень, повернули конфісковані раніше угіддя і майно. Тож коли польські римо-католики одразу сприйняли німців як ворогів, українські Православна і Греко-Католицька Церкви спершу поставилися до їх приходу зі сподіваннями. Німецька адміністрація прагнула використати українців і українські конфесії, як противагу до впливу поляків, а тому заgravала з ними. Та побачивши суть режиму, українці швидко стали в опозицію до нього.

У центрі Львова нацисти розташували концтабір «Stalag-328». Цитадель австрійських часів на Калічій горі вони перетворили на табір для військовополонених, де в нелюдських умовах утримували десятки тисяч червоноармійців. Як писали сучасники, «полонені з голоду з'їли всю траву на території табору, обгризли старі акації». За три роки тут загинуло від 140 до 200 тис. осіб.

З українського боку німецька політика викликала організований опір УПА.

Німці на вул. Казимирівській, 2 липня 1941 р. Фото із фондів Bundesarchiv

Радянські танки Т-34 на вул. Городоцькій, 1944 р.

МОЛИТВА УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТА

УКРАЇНО, свята Мати Героїв, зійди до серця, прилинь бурю вітрів кавказьких та шумом карпатських ручаїв, боїв славного Завойовника батька Хмеля, тріумфом і гуком гармат революції, радісним гомоном Софійських дзвонів, нехай душа моя в Тобі відродиться, славою твоєю опроміниться, бо Ти, Пресвята, – все життя моє. Задзвони мені брязкотом кайданів, скрипінням шибениць. У понурі ранки принеси мені зойки катованих у льохах, у тюрмах і на засланнях. Щоб віра моя була гранітом, щоб зросла завзяттям міць, щоб сміло йшов я в бій, так, як ішли герої за Тебе, Свята, за Твою славу, за Твої святі ідеї, щоб помстити ганьбу неволі, стоптану честь, глум катів Твоїх, невинну кров помордованих під Базаром, Крутами, геройську смерть Вождя Української Нації, Української Національної Революції – Полковника Євгена Коновальця, Бесарабової, Головінського, Голояда, славу смерть Данилишина і Біласа та тисяч незнаних нам, що їх кості порозкидані або тайком погребані; спали вогнем животворним у серці моєму кволість, нехай не знаю я, що то вагання; скріпи мій дух, загартуй волю, у серці замешкай моєму. В тюрмах і тяжких хвилинах нелегального життя зрости мене до ясних чинів, для Тебе в чинах тих хай знайду смерть, солодку смерть у муках за Тебе, і хай розплинуса в Тобі та вічно житиму в Тобі, Відвічна Україно, Свята, Могутня і Соборна.

Ці слова складені і вперше були написані на стіні львівської в'язниці кров'ю Осипа Мащака у 1936 р.

Поляки плекали надії на повернення міста та всієї Галичини до складу їх держави, а тому їхнє підпілля діяло і проти німців, і проти українців. Еміграційний уряд Польщі з Лондона висловлював впевненість у відродженні своєї держави в довоєнних межах і 1944 року, перед приходом Червоної Армії Армія Крайова розпочала операцію «Буря» для захоплення міст і містечок краю. Коли німці в ніч на 23 липня покинули Львів, поляки зайняли Голоско, Погулянку і вулиці у центрі міста. 26 липня на Ратуші підняли польський прапор, а нижче – прапори союзних держав: США, Англії, Франції і СРСР.

Частини Червоної Армії і Армії Крайової вели бойові дії проти німців спільно. Протягом двох днів поляки з біло-червоними пов'язками на

рукавах патрулювали вулиці з радянськими солдатами. Командування Армії Крайової зробило все, щоб взяти Львів під свій контроль, але зрештою одного з керівників Армії Крайової на Львівщині полковника Владислава Філіпковського викликали до НКВС і заявили що Львів – радянське місто. Йому поставили ультиматум негайно зняти польські прапори, припинити патрулювання, зосередити частини в казармах і скласти зброю. 28 липня командування Армії Крайової і представники польської адміністрації були запрошені на нараду. Коли вони зібралися, будинок оточили енкаведисти і всіх їх ув'язнили в тюрмі на Лонцького. Керівництво операції «Буря» засудили до 10-20 років ув'язнення. У 1944 році Львів не став ні українським, ні польським. Його зробили радянським.

Комуністи відновили в Україні тоталітарний режим зі спрямуванням проти Церкви. Репресій зазнали як РКЦ, так і УГКЦ. Львівського архієпископа і митрополита РКЦ Євгеніюша Базяка, який займав катедру з 1944 року, радянські органи періодично викликали на допити, а саму Церкву переслідували, як польську і ворожу до комунізму. У 1945 році архієпископ змушений був перевести осідок Львівської римо-католицької єпархії та духовної семінарії до міста Любачів у Польщі і сам виїхав з СРСР. Євгеніюш Базяк і багато римо-католицьких священників та вірних змогли зберегти свободу завдяки еміграції. Українці греко-католики зазнали іншої долі: 11 квітня 1945 року радянські органи ув'язнили митрополита Йосипа Сліпого і всіх єпископів УГКЦ на теренах СРСР. У березні 1946 року їх засудили на різні терміни ув'язнення. 8 березня 1946 року радянські спецоргани провели Львівський псевдособор, де оголосили про «самоліквідацію» УГКЦ. Насправді Церкву загнали в підпілля. Після того, як 1 листопада 1947 року вбили Мукачівського єпископа Теодора Ромжу, ГКЦ оголосили «ліквідованою» і в цьому українському регіоні.

Парохом костелу св. Анни протягом війни був відомий уже о. Рокицький. Із 13 листопада 1945 року священники, які служили в цьому храмі, змушені були залишати Львів і від'їжджати до Польщі. Останнім це зробив сам парох 4 квітня 1946 року. У день його від'їзду радянська влада закрила костел і конфіскувала ключі. Образи Матері Божої і св. Анни з головного вівтаря, а також деякий літургійний посуд, підсвічники і ризи поляки вивезли до монастиря феліціянок у Перемишлі. Частина літургійних предметів священники забрали до інших місць Польщі. Так, відомо, що у 1947 році о. Рокицький в Торуні мав на зберігання дві чаші, пушку, служебник, п'ять фелонів різного кольору і білу капу з церкви св. Анни. Також о. Владислав Флорек залишив на збереження у своєї сестри в Бидгощі чашу, пушку, шість фелонів і білу капу. Поодинокі предмети

Зняття хрестів зі святині радянською владою, 1946 р.

й ікони духівники роздали на збереження парафіянам, серед яких були молодий тоді вірний Іван Кулицький і його мати.

Після закриття костелу радянська влада знищила всі інтер'єри, вівтарі і розписи. Орган демонтували і вивезли до Литви. Поруйнували також механізм годинника, забрали дзвони. Статуя святого Яна Непомука, яка стояла перед храмом, безслідно зникла. Двоповерховий парафіяльний будинок влада використала під комунальні помешкання. У храмі розмістили каси попереднього продажу залізничних квитків, а згодом – крамницю вживаних меблів.

Можеш залишити Бога, але не можеш заборонити Йому шукати тебе. Можеш ненавидіти Бога, але не можеш заборонити Йому любити тебе. Можеш зректися Христа, Його Церкви, але не можеш заборонити Йому говорити до тебе. Можеш шукати свою дорогу, але не можеш заборонити, щоб Бог тебе провадив. Можеш проклинати Бога, але не можеш заборонити, щоб Він був.

Св. Папа Іван Павло II

ВУЛИЦЯ СВЯТОЇ АННИ, ВУЛИЦЯ ГОРОДОЦЬКА, ШКОЛА СВЯТОЇ АННИ

В наші дні вул. Городоцька простягається на 9,3 км від проспекту Свободи до меж міста. Колись вона складалася з трьох окремих частин, кожна з яких має свою історію.

Раніше вул. Городоцька починалася за костелом св. Анни, від вул. Огієнка. Отож нинішня кам'яниця № 51 була тоді першим номером. Найстаріша частина вулиці від міських мурів до костелу носила ймення покровительки храму. Початком її була Краківська брама. Після знесення міських укріплень наприкінці XVIII століття ця вулиця простягалася вже від річки Полтви при впаданні в неї річки Серед. Остання, між іншим, живилася джерелами з-під Святоюрської гори. Вулиця св. Анни належала до Краківського передмістя і була заселена переважно українцями. Більшість населення була бідною. Не варто забувати, що напади татар, молдаван і розбої шляхти були частими явищами, від яких першими страждали незахищені передмістя.

На вул. св. Анни колись були два цвинтарі, обидва біля храмів, яких уже нема. Так, на місці, де сьогодні на вул. Городоцьку виходить вул. Наливайка, стояв мурований готичний костел св. Станіслава. Трохи далі, в районі вул. Менцинського, була дерев'яна церква Благовіщення Пресвятої Богородиці. Обидва храми закрили під час реформ цісаря Йосифа II і розібрали до початку XIX століття.

Легенда, пов'язана з двома цвинтарями, про яку згадує старий львівський історик Бартоломей Зіморевич, розповідає про смерть молодої пари: італійця Мікеліні й українки Пелагії. Мікеліні привіз до Львова вино з Криту, яке продавав батькам Пелагії. Тоді юнак і закохався в дівчину. Але якраз 1594 року в місті виявилася пошесть. Її першою жертвою стала Пелагія. Мікеліні доглядав кохану, але не зміг видерти з обіймів смерті. Її поховали на цвинтарі церкви Благовіщення. Мікеліні також смертельно захворів. Його, як римо-католика, мали поховати на кладовищі св. Станіслава. За бажанням юнака, на обох могилах встановили однакові надгробки: на каменях були вирізьблені два серця, увінчані лавром. Також на плитах висікли слова вірша львівського поета Шимона Шимоновича: «Смерть не розлучила те, що зв'язала любов».

Вул. св. Анни. Автор Юзеф Едер, 1860-1870 рр. Зображення з фондів Львівського історичного музею

Під час впорядкування назв і нумерації вулиць у 1871 році магістрат Львова назвав вул. св. Анни Казимирівською на честь польських королів Казимира III Великого (1310-1370) і Казимира IV Ягеллончика (1447-1492). Вулицею св. Анни тоді почали називати бічну вуличку до Казимирівської, де почали будувати школу св. Анни. Офіційно таку назву ця вулиця отримала у 1895 році. Проте у 1944 році її перейменували на честь видатного композитора Миколи Леонтовича (1877-1921).

Згадану вище тривіальну (початкову) школу св. Анни, започатковану при костелі у 1786 році, утримувало місто. До 1855 року навчання тут вели німецькою мовою. Коли заклад став чотирикласним, навчання в ньому проводили троє вчителів і один помічник. У 1868 році школу відвідували 218 учнів. Із 1867 року на залізничному вокзалі Львова, який належав до парафії св. Анни теж працювала тривіальна школа, в якій було двоє вчителів.

У 1871 році головна школа св. Анни для хлопців мала 287 учнів, а наприкінці XIX століття – подвійну кількість постійних викладачів, адже шестикласна школа тут була поєднана з чотирикласною. До неї було

записано 679 учнів. Ще 672 осіб були простими відвідувачами – вільними слухачами. У 1853 році відкрили і окрему трикласну школу св. Анни для дівчат. В 1871 році у ній було 204 учениць. Заклад діяв в орендованих приміщеннях. Наприкінці XIX століття жіноча п'ятикласна школа св. Анни складалася з 16 відділів. У чотирьох вищих класах тут навчалось 286 учениць, у відділах чотирьох нижчих класів – 477. Також діяли курси прання і прасування для 12-15-річних дівчат.

Міська школа св. Анни. Фото Францішека Рихновського, 1894 рік. Фонди Львівського історичного музею

У 1884 році школа отримала власну триповерхову будівлю на вул. св. Анни. Її спорудили на кошти міської ради та парафії. Автор проекту – директор будівельного управління Львівського магістрату, архітектор Юліус Гохбергер. Будівництво обійшлося у 114 тис. золотих. Кам'яниця могла прийняти на навчання 1000 дітей у 20 шкільних приміщеннях. В 1891 році дирекція будівництва після консультацій зі шкільним інспектором замовила для закладу дерев'яні лавки системи Лікрота. Школа для хлопців містилася в частині будинку з боку вул. св. Анни, а для дівчат – з боку вул. Казимирівської. Тепер у будівлі діє Львівська правнича гімназія.

***Учень – це не посудина, яку треба наповнити, а факел,
який потрібно запалити.***

Блез Паскаль

Частина вулиці від храму св. Анни до сучасної вул. Івана Боберського називалася Городоцькою. Це був перший брукований тракт у Львові і важлива торгівельна артерія. Ще дужче зросло її значення після відкриття у 1861 році залізниці Львів-Перемишль. У 1879 році від головного залізничного вокзалу вниз Городоцькою, а далі Казимирівською і до центру міста почали курсувати кінні трамваї Трієстинського трамвайного товариства. В більшій частині європейських міст ширина трамвайних колій відповідала залізничним: 1435 мм. У зв'язку з вузькими вулицями для Львова зробили виняток і встановили відстань між рейками 1000 мм. Така ширина трамвайної колії зберігається і нині.

Спершу за Австро-Угорщини типовий львівський трамвайний вагон тягнули двоє коней, а при підйомі Городоцькою їм на допомогу запрягали ще й третього. Із 1894 року від вокзалу була прокладена електрична трамвайна лінія. Спочатку вона звертала до центру вул. Лева Сапіги (тепер Степана Бандери). Лише у 1908 році лінія електричного трамвая була

Вул. Казимирівська з костелом св. Анни, бл. 1890 року. Автор Едвард Тшемеський. Фонди Львівського історичного музею

Католицький дім. Фото Марека Мюнца, 1915 рік. Фонди Львівського історичного музею

прокладена Городоцькою вниз та Казимирівською. Упродовж вказаного року курсували одночасно кінні та електричні трамваї. Останній кінний трамвай проїхав містом 28 грудня 1908 року.

Вул. Казимирівська починалася від площі Глуховських (нині Торгова площа). З середини XIX століття вона суттєво змінила свій характер і вигляд, бо місто розрослося і колишнє передмістя стало центром. З'явилися тут і багатоповерхові будинки, які належали єврейській буржуазії. На Казимирівській панував торговий капітал, вона була діловим і торговельним осередком єврейської дільниці.

Крім школи, з костелом св. Анни пов'язана ще одна будівля. У 1680 році за монастирем і храмом закріпили територію, позначену на всіх відомих картах околиці. Це ділянка, де на мапі середини XIX століття зображений прикостельний парк і сад. У 1908 році з дозволу пароха і парафіяльного уряду на цій ділянці звели «Католицький дім», який тепер має адресу вул. Городоцька, 36. Кам'яницю будували за проектом архітекторів Зигмунда Кендзерського та Адама Опольського.

Їй притаманні риси неоготичного і неороманського стилів. Головний фасад будинку прикрашали чотириметрові скульптури Божої Матері та св. Йосифа роботи Антонія Попеля. Найвідомішими витворами цього митця стали пам'ятники Адаму Міцкевичу у Львові і Тадеушу Костюшку у Вашингтоні. Але після комуністичного панування від названих львівських скульптур залишились тільки порожні консолі.

За задумом ініціаторів будівництва, «Католицький дім» мав стати центром ширення католицизму, а водночас клубом, театром і місцем молитви. Наскільки вдалося досягти цієї мети, сказати важко. На нижньому його поверсі деякий час продавали вино, вироблене в церковних маєтностях. Верхній поверх використовували як «Малий» театр. У 1913 році тут же відкрили кінотеатр. Після Другої світової війни в цьому приміщенні діяв Львівський театр музичної комедії, який у 1954 році перевели до Одеси. Натомість до Львова з Одеси перебрався Російський драмтеатр, який діяв при Прикарпатському військовому окрузі. У 2011 році він став Львівським драмтеатром ім. Лесі Українки.

Казарми Фердинанда, праворуч костел святої Анни, приблизно 1893 р.

Також на Городоцькій, 40, у казармах Фердинанда, названих на честь імператора Австрії і збудованих ще в 1840-1845 роках, квартирував цісарсько-королівський полк артилерії, а вся прилегла територія була зайнята майданами для муштри і військових вправ. Казарми Фердинанда прославилися героїчною обороною українських вояків під час польсько-української війни, про що вже йшлося на сторінках цієї книги.

Диво-дивне! Молимося і уявляємо Бога, який чує нас, а коли грішимо, то думаємо, що Він не бачить нас.

ВІДРОДЖЕННЯ СВЯТИНИ

За часів безбожної радянської влади храм св. Анни стояв зневажений, осквернений та занедбаний. Тільки через 44 роки, у 1990-х роках, львів'яни змогли взятися за його відродження.

Римо-католицьке духовенство, а також багато колишніх парафіян костелу ще у 1940-х роках емігрували до Польщі – громада перестала існувати. Тож колишній костел св. Анни перейняли греко-католики так само, як багато українських святинь на теренах сучасної Польщі після операції «Вісла» і депортації українців перейняли римо-католики. 13 листопада 1990 року було створено парафію УГКЦ св. Анни м. Львова. Рада народних депутатів Залізничного району Львова своїм рішенням № 449 від 13 листопада 1990 року зобов'язала дирекцію магазину «Меблі» звільнити приміщення храму до 1 січня 1991 року. Уже 3 січня 1991 року комісія передала будівлю греко-католицькій громаді. Склад комісії з передачі був такий: голова церковного братства Анна Мороз, завідувач магазину «Меблі» Богдан В'ялий, начальник жеку-30 Євген Копитко, члени церковного братства – Д. Левус, М. Петик, О. Конашевич, У. Гнатів, І. Смеречанський, А. Баран, І. Радик, М. Семчишин. В акті було зазначено, що храм перебуває в аварійному стані, потребує капітального ремонту покрівлі, стін, каналізації та системи опалення.

Перед парафіяльною громадою стояло нелегке завдання підняти святиню з руїни. Насамперед треба було підготувати храм для проведення богослужінь. Ремонт розпочали в умовах браку коштів. Але цю нестачу компенсували добродійцями і жертвовна праця парафіян і небайдужих доброзичливців, їхня велика віра і любов до Бога та рідної Церкви.

На куполах відродженої церкви встановили два хрести, які виготовив за власний кошт майстер Євген Бойко. Встановленням займалися Василь Дячок, Григорій Палійчук, Іван Сокоцький, Ігор Сорока, Андрій Федак та водій крана Гліб Якимів.

Перша Свята Літургія у храмі св. Анни відбулася 27 січня 1991 року її провели настоятель монастиря студитів св. Йосифа Обручника Йосип Мілян (тепер єпископ-помічник Київської архієпархії УГКЦ), а також священники Петро Зеленюх і Василь Ковпак. Відтоді церква почала своє нове життя. Щонеділі, а також у дні християнських свят у храмі

Св. Престіл і тетрапод покриті вишитими обрусами під час ремонту, серед риштування, 1991 рік. Світлина з архіву Анни Мороз

відбувалося по дві Святі Літургії. Службу Божу відправляли парох храму о. Михайло Лашків, священники Василь Карабін і Дмитро Черкас. Час від часу їм допомагали священники Михайло Винницький і Петро Пиріжок. Оскільки ремонт у храмі ще тривав, парафіяни були вимушені молитися серед риштування.

Вірні новопосталої громади натхненно дбали про її розвиток та оформлення храму. Парафіянки вишивали рушники, обруси, фани. Так, Стефанія Василиця вишила і подарувала обрус під Плащаницю і вишивки

з орнаментами для оздоблення стихарів священників. Архітектор Олесь Ярема розробив технічну документацію впорядкування території навколо храму. Особливо хотілося б відзначити допомогу Івана Смеречанського, Ігоря Жвірки, Миколи Петика, Івана Кулицького. Щовечора Марія Біскуп, Мирослава Семчишин, Дарія Смірнова, Марія Ширі, Катерина Соловій прибирали у храмі після завершення робіт.

Після цього силами громади побілили фасад та покрили оцинкованою бляхою дах храму. Українська греко-католицька спілка ім. Андрея Шептицького, головою якої була Анна Мороз, взяла під свою опіку ремонт храму св. Анни. Працювали у храмі і реставратори Ярослав Мовчан та Володимир Мокрій з Інституту «Укрпроектреставрація» за сприяння директора інституту Івана Могитича.

14 червня 1991 року на Загальних зборах вірних прийняли статут парафії, який уже 18 червня затвердив Патріарх УГКЦ, кардинал Мирослав Іван Любачівський.

Офіційно будівлю церкви передали у власність громади 1 червня 1992 року. Після цього перед парафією постало завдання художньо-

Після ремонту і встановлення іконостасу. Світлина з архіву Анни Мороз, 6 січня 1994 р

Перезахоронення Патріарха Йосифа Сліпого у серпні 1992 р.. Процесія вірних вирушила з храму св. Анни на чолі з о. Дмитром Черкасом, хрест несе Іван Кулицький. Світлина з архіву Анни Мороз

образного оформлення інтер'єру храму. До цього доклалися український архітектор з Варшави Богдан Боберський і доцент кафедри академічного живопису Львівської академії мистецтв, живописець Іван Проців.

Зокрема, Богдан Боберський спроєктував для церкви одноярусний іконостас, основу якого становить намісний ярус ікон. Каркас для нього виготовив та оздобив різьбою Іван Дмитрів. В центрі іконостасу розміщені Царські ворота із зображенням сцени «Благовіщення», які по мистецьки вирізьбив скульптор Ярослав Юзьків. Праворуч – гарно вирізьблена фігура Богородиці, ліворуч – ікона Архангела Гавриїла, а вгорі – чотири мальовані ікони-медальйони із зображеннями євангелістів. На двох дияконських дверях зображено різьблені постаті архідияконів: св.

Стефана на лівих і св. Лаврентія на правих дверях. Об'ємні барельєфи створив відомий львівський скульптор Василь Ярич.

Обабіч Царських воріт розташовані мальовані ікони: праворуч – Ісуса Христа з розгорнутим Євангелієм в іконографічному стилі «Учитель», та ліворуч – Богородиці-Одигітрії. При краях іконостасу розміщені ще дві ікони: св. Миколая ліворуч і св. Анни – покровительки храму – праворуч. Тобто, тут витримано традиційне для іконостасів розміщення ікони святого або празника, якому присвячено храм, саме в правій частині.

Всі фігури на іконах іконостасу церкви св. Анни представлені на повен зріст на жовтому тлі, яке нагадує про золото давніх візантійських ікон – символ Божественного світла. Аскетичний стиль іконографічних образів написаний строго, без жодної зайвої лінії, мистецьки підібрані кольори. Ці ікони створив Іван Проців з живописцем і своєю дружиною Оксаною Проців. Роботу над іконостасом вони завершили у червні 1993 року. Загалом барельєфне різьблення, поєднане з іконописом, гармонійно вписалося в інтер'єр храму. Цей іконостас увійшов до переліку кращих сакральних творів Львова.

Парох о. Михайло Лашків та о. Василь Карабін уділяють дітям перше Святе Причастя на Різдво Ісуса Христа, 7 січня 1993 р.

Перша Свята Сповідь й урочисте Святе Причастя дітей у храмі святої Анни.
Катехит: Леся Мартаин. Світлина Любомира Криси, 7 січня 1993 р.

НОВИЙ ПАРОХ

Якраз в період відновлення храму, у 1993 році, важко захворів і відійшов у вічність парох церкви св. Анни о. Михайло Лашків. Вірні зі скорботою провели свого душпастира в останню путь.

Із 9 квітня 1993 року служіння у храмі розпочав о. Роман Шафран. Він навчався у підпіллі, у 1986 році отримав дияконські свячення з рук владика Володимира Стернюка. Владика Юліян Вороновський вділив йому таїнство священства і з лютого 1990 року о. Роман служив парохом храму Святої Трійці в Бережанах. Із 3 серпня того ж року священник розпочав служіння в архикатедральному соборі св. Юра у Львові, де був адміністратором і секретарем владика Стернюка. Відтак о. Шафран став парохом церкви св. Анни і досі служить в ній. Окрім того, він є синкелом у справах духовенства і священничих родин Львівської архієпархії УГКЦ. Треба відзначити, що з приходом молодого пароха розпочалося ще інтенсивніше оновлення церкви. Тут є і велика заслуга вірних, адже всі роботи вдалося здійснити лише на кошти жертводавців.

Мій Господи та мій Боже, забери від мене все те, що мене загороджує від Тебе!

Мій Господи та мій Боже, дай мені все те, що мене супроводжує до Тебе!

Мій Господи та мій Боже, бери мене та зроби мене цілком Твоїм!

Св. Ніколяус фон дер Флюс

У 1993 році в парафіяльному будинку ще розміщувалися комунальні помешкання. За спонукою Церкви Львівська міська рада впродовж 1992–1996 років надала мешканцям цих комуналок інші квартири. Нарешті у 1996 році кам'яницю при церкві, колишній монастир августинців, передали у власність релігійній громаді, розпочалися ремонти.

Силами громади перекрыто оцинкованою бляхою будівлі, добувано ризницю, замінено газові, водяні та електричні мережі, вікна

і двері, встановлено підігрів та викладено плиткою підлогу храму, ризниці, коридорів і допоміжних приміщень. Також облаштовано нові системи освітлення і кондиціонування повітря, закуплено нову апаратуру: підсилувачі, мікрофони, динаміки для поліпшення проведення богослужінь. Укріплено і зроблено гідроізоляцію фундаментів. З північного боку збудовано мур за проектом архітектора Семена Цимбалюка. Фундамент муру і підмурівки на подвір'ї та з боку вул. Шевченка обкладено природним каменем. У 2009 році з подвір'я вивезли понад 100 десятитонних самоскидів землі і сміття, терен вирівняли, а в 2010 році виклали бруківкою, при в'їзді встановили браму. Газони під храмом огородили металеву загорожею, як і передхрамову площу з боку дороги. Згодом ще раз побілили храм та будинок ззовні. Меценат і парафіянин Ігор Гіль своїм коштом встановив нові сходи на другий поверх парафіяльного дому.

З кожним роком поліпшується і збагачується інтер'єр храму. У 2013 році добродієць Іван Іваник придбав велику штучну ялинку, яку щороку виставляють на площі перед храмом. У 2015 році на замовлення цього ж мецената виготовили шопку з фігурами, яку на Різдво встановлюють біля ялинки.

Молодіжна національна скаутська організація України «Пласт» щороку проводить у храмі св. Анни Великодню стійку біля Плащаниці. Капелан станиці Львів «Пласту» о. Олексій Медик скеровує сюди найкращих юнаків та юначок Ярославського і Хмельницького куренів.

Свого часу священники парафії св. Анни опікувалися військовою частиною на вул. Городоцькій, 40, яку досі називають казармами Фердинанда, а також слідчим ізолятором на вул. Данилишина – колишньою тюрмою «Бригідки». Приміщення, виділені для душпастирства і служіння у вказаних місцях, відремонтували і в них відкрили каплиці. Пізніше їх передали капеланії храму св. Петра і Павла. Крім того священники церкви св. Анни щоденно служать в каплиці лікарні Львівської залізниці на вул. Огієнка. У святкові дні отці з парафії служать Літургію і в каплиці Покрови Пресвятої Богородиці на території Львівської пивоварні на вул. Клепарівській.

У 2004 році працівники храму випадково знайшли розписи під грубим нашаруванням побілок в передсінку колишнього монастиря – теперішньому вестибюлі парафіяльного будинку. Фрески виявилися цінною пам'яткою іконописного мистецтва XVII століття. Парох о. Шафран запросив художників-реставраторів і підписав з Українським регіональним спеціалізованим науково-реставраційним інститутом «Укрзахідпроектреставрація» угоду про відновлення пам'ятки. Керувала

роботами мистецтвознавець і реставратор Оксана Садова-Мандюк. Упродовж осені 2004 року фрески відреставрували і вони вражають своєю красою. Особливо мистецьким є розпис на стелі із зображенням св. Августина, який має ноги Ісусові Христу.

Коли у 2013 році розпочали капітальний ремонт вул. Городоцької і Шевченка, на прохання пароха і за сприяння мера Львова Андрія Садового площу перед церквою св. Анни впорядкували і виклали тротуарною плиткою. Того ж року за допомогою меценатів і директора «Львівсвітло» Марини Строевої облаштували зовнішню нічну підсвітку храму і парафіяльного будинку.

У 2015 році зовнішні стіни парафіяльного будинку вкотре побілили. Тоді ж відремонтували дах перестінку і карнизи в ньому.

У 2014–2015 роках на Краківському ринку за підтримки його директора Володимира Кожана звели каплицю, яку освятили на празник Покрови Пресвятої Богородиці. В ній священники храму св. Анни відправляють богослужіння в суботи і святкові дні.

Окремо варто вказати, що з червня 1998 року при парафії служать сестри-катехитки св. Анни. Це чернече згромадження було засноване в Бразилії у 1932 році, а в Україні працює з 1991 року. Черниці отримали помешкання в парафіяльному будинку. Його освятили 7 серпня 1998 року, в день Успіння св. Анни. Основною діяльністю сестер є катехизація. Вони готують дітей до Святої Сповіді та Святого Причастя, навчають у школах, проводять духовні зустрічі, організують табори для дітей, опікуються літніми особами і хворими у лікарнях, самовіддано допомагають священникам у храмі, шують ризи.

Все те, що людина цінує і шанує, в чому вона бачить своє щастя, славу і гордість – усе це знаходить своє найвище завершення в релігії, в думці, в свідомості, у відчутті Бога.

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель

НАСТІННІ РОЗПИСИ ХРАМУ

Після встановлення й освячення іконостасу у церкві св. Анни продовжили оздоблювальні роботи. Громада на чолі з парохом прагне, щоб у храмі було гарно, святково і затишно, щоб кожна людина, побувавши тут, хотіла повертатися знову. Особливу роль у створенні духовного настрою відіграють ікони. Варто розуміти, що ікона не є декорацією, а зовнішнім висловом віри. Вона поєднує вірного з вищим надприродним світом. Через свою символіку вона є зустріччю з Христом, Богородицею, святими, зображає зустріч з подіями євангельської історії.

Розпис стін церкви св. Анни розпочали у середині 1993 року і завершили наприкінці 1994 року згідно з проектом Івана Проціва. До співпраці названий митець запросив своїх колег – відомих львівських художників Василя Федорука та Ігоря Грищенка. Усі вони працювали в техніці сухої фрески, використавши казеїново-олійну темперу.

Композиції стінопису виконані в органічному для української традиції неовізантійському стилі. За допомогою кольору, грамотного рисунку та майстерної композиції Іван Проців підкреслив величавий образ святині. Розписи вражають монументальністю. Вони не змінюють архітектуру церкви-пам'ятки, а доповнюють і збагачують її.

Центральна багатофігурна композиція, що розміщена у святилищі, є найбільшою фрескою. Її розміри становлять 4 м висоти і 10 м ширини. Тут зображено Святе Таїнство Євхаристії, яке символізує Причастя Апостолів на небесах. Якщо Тайна Вечеря – це історичне зображення, то Причастя Апостолів – літургійна інтерпретація Вечері.

У центрі названої композиції зображена величава постать Ісуса Христа у вбранні східного патріарха, який стоїть на тлі престолу. Він піднімає в лівій руці чашу, а на правій долоні простягає хліб. Це Христос, Найвищий Священник, керує небесним літургійним дійством. М'який вираз обличчя, ясні, ледь сумні очі, всепробачаючий погляд... Він прийшов у цей світ не для того, щоб судити, а щоб рятувати. Позаду Христа – престол, з двох боків якого прислужують Ангели в дияконському літургійному вбранні; в руках вони тримають рапіди. По центру композицію увінчує купольний балдахін. З обох боків же до Христа підходять апостоли за

причастям, які вклоняються Сину Божому. Ліву групу очолює апостол Петро, праву – апостол Павло. Вся композиція виконана в м'яких, теплих вохристо-золотистих тонах, що символізують божественне світло. Вгорі на завершенні композиції вміщено орнаментальний фриз. Напис тут виконано сучасною мовою, але літери архаїзовані.

Зліва вписані слова: *«Прийміть, їжте, це єсть Тіло моє, що за вас ламається на відпущення гріхів»*, а справа – *«Це Кров моя, що за вас і многих проливається на відпущення гріхів»* (Мт. 26.26-28).

Пресвята Євхаристія – найсвятіша і найбільша Тайна, в якій перебуває сам Христос під виглядом хліба і вина. У церкві все завмирає в очікуванні Євхаристії. Таке очікування є святим, сповненим духовної присутності, і в цьому є величезна відповідальність ікони.

У нішах на стінах храму розташовані розписи чотирьох популярних біблійних сюжетів. На правій стіні – «Різдво Христове», навпроти – «Різдво Діви Марії». Далі на правій стіні зображено «Покладення до гробу», а на лівій – «Покров Пресвятої Богородиці».

Фреска «Різдво Ісуса Христа» має розміри 2 x 6 м. Іконографічну сцену Різдва зображено на тлі дерев'яної стаєнки. На передньому плані Мати Божа сидить і ніжно підтримує свого маленького Сина руками, милується ним. Позаду стоїть праведний Йосип. Троє волхвів, що прибули з дарами, шанобливо вклоняються Спасителю світу. Волхви символізують людство (язичників), яке прийшло до Христа. Вгорі у композиції Ангел повідомляє пастухам про народження Царя світу. Ці пастухи символізують народ Старого Завіту. Також вгорі вифлеємська зірка сповіщає про цю радісну подію. Святий Атанасій Олександрійський підкреслює: *«Вона Мати без трудів і мук; Вона і повитуха Сама Собі, ніким не навчена; Вона не допустила нікого доторкнутися нечистими руками до Новонародженого Нею пречистого Младенця, а Сама служить Народженому від Неї і превищому Її. Сама пеленає і кладе у ясла»*.

У грішний світ приходять Спаситель... Народження Ісуса є чудом, а початок життя Йому дала Богородиця – через Неї Він розпочав свій земний шлях. Христос прийшов ради нашого спасіння, про це засвідчуємо щоразу в Символі Віри.

Навпроти «Різдва Христового», в ніші на стіні храму, розміщена фреска «Різдво Діви Марії», розмірами 2 x 6 м. На ложі тут зображена св. Анна після пологів. Вона вже у поважному віці, а поряд з нею – святий Йоаким. Позаду бачимо жінок, що принесли дарунки, щоб розділити велику радість, на яку так довго чекали св. Анна і св. Йоаким. Внизу – дві повитухи, які обмили, а тепер пеленають маленьку Діву Марію.

Наступний розпис, «Покров Пресвятої Богородиці» розміром 2 x 3 м, розміщений над входом у ризницю. Це популярний сюжет українського іконопису, який впродовж століть набув яскраво вираженого національного колориту. Він відображає чудесне з'явлення св. Андрію Юродивому Богородиці в оточенні пророків і ангелів у Влахнерському храмі в Константинополі. Подія відбулася у 910 році.

Вгорі цієї фрески, по центру її композиції, зображена Богородиця, яка в руках тримає плащ і простерла його над людьми для захисту. Внизу посередині зображений св. Роман Солодкопівець – автор пісень на честь Богородиці. З обох боків розміщені групи праведників, серед яких можна побачити постаті великого князя київського Володимира, гетьмана Богдана Хмельницького та інших видатних українських історичних і церковних діячів. Так митець символічно поєднав представників візантійської й української історії.

Четверта композиція, «Гріб Господній», має розміри 2 x 2 м. Вона розміщена в глибокій ніші навпроти «Покрова» на правій стіні нави. На цій скорботній фресці зображено мертве тіло Ісуса після розп'яття. Він лежить на плащаниці, а біля голови Спасителя стоїть Йосип Ариматейський – таємний учень Христа, який купив плащаницю і надав свою гробницю для поховання Ісуса. В ногах Спасителя зображений Никодим – також таємний учень Христа. У центрі відтворені три постаті жінок-мироносиць, себто трьох Марій. Всі вони сумні, їх опущені очі споглядають нерухоме тіло Ісуса.

Упродовж 1999 року Іван і Оксана Проціви створили для церкви св. Анни галерею з 12 празникових ікон на дереві розмірами 65 x 73 см. Цей низький однорядний намісний іконостас прикрасив балюстраду на хорах. Ікони зображають 12 основних християнських празників і розміщені зліва на право: «Різдво Богородиці», «Благовіщення», «Різдво Христове», «Стрітення», «Хрещення Господнє», «Преображення», «В'їзд у Єрусалим», «Зішестя в ад», «Вознесіння», «Зіслання Святого Духа», «Успіння Богородиці», «Покров Пресвятої Богородиці». Сюжети тут виконані з високою художньою майстерністю в тому ж стилі, що й настінні розписи, і гармонійно узгоджуються з інтер'єром храму.

У 2000 році Іван Проців створив для храму плащаницю і запрестольну ікону «Святі Марія і Анна з Немовлям Ісусом». Зліва на ній зображена свята Марія – Мати Божа, навпроти – бабуся Ісуса, свята Анна. По центру, на руках Марії і Анни возсідає маленький Ісус, сповитий у біле полотно. Немовля розвело в обидва боки руки з відкритими долонями, що символізують заступника людства – Спасителя. Вгорі над постатями зображено райське Дерево Життя. Цей образ, неперевершено виконаний

іконописцем, передає нам душевну теплоту і віддану материнську любов.

Ще дві великі ікони на дереві розмірами 94x160 см прикрашають обидві стіни нави.

На стіні справа вміщена ікона «Страсті Господні». По її центру зображено велику постать розіп'ятого Ісуса Христа. Ще шість клейм розміщені по три з кожного боку. Це «Поцілунок Юди», «Пилат засуджує Ісуса», «Бичування Христа» – ліворуч і «Несіння хреста. Симон Киринейський допомагає Ісусові», «Зняття з хреста» та «Жони-мироносиці й ангел біля Гробу Господнього» – праворуч.

На стіні зліва вміщена ікона «Житіє Богородиці». Посередині її зображено велику постать Богородиці-Одигитрії з маленьким Ісусом і по три клейма з кожного боку: «Зустріч Йоакима й Анни біля Золотих воріт», «Зустріч Марії і Єлизавети», «Введення в храм» – ліворуч; «Неопалима Купина», «Втеча в Єгипет» і «Коронування Богородиці» – праворуч.

Обидві описані щойно ікони виконані в неовізантійському стилі. Іван Проців, як автентичний митець, в іконописному мистецтві шукає не фізичну схожість образів, а духовну. Він переносить і передає пережитий емоційно і психологічно духовний досвід у свої твори.

Ікони церкви св. Анни добре гармоніюють з духовністю богослужінь, творять атмосферу Божої величі, віри та чистоти, вони є яскравим та унікальним прикладом українського церковного малярства, яке має високу релігійну і мистецьку цінність. В них іконописець проявив себе не тільки як митець прекрасної духовної підготовки, але й як людина великої морально-духовної відповідальності.

Бог став людиною, щоби людина могла стати Богом

Св. Іринея Ліонський

ПОВЕРНЕННЯ ІКОН ДО ХРАМУ

З перших днів у відродженні церкви св. Анни активно брав участь львів'янин Іван Кулицький. Він мешкав неподалік від храму, на вул. Леонтовича, а працював у Науково-дослідному інституті Львівської Політехніки. Упродовж 47 років чоловік переховував дві ікони, які перед закриттям костелу св. Анни в 1946 році передали на збереження його мамі Олені. Незважаючи на заборони та переслідування, він завжди вірив, що безбожна влада зникне і настане день, коли можна буде повернути ікони до церкви.

Одна з ікон, які повернув Іван Кулицький, – «Вознесіння Пресвятої Богородиці». Вона мальована на полотні олійними фарбами і після реставрації розміщена в парафіяльному будинку. Другою з повернених є чудотворна ікона Божої Матері Неустанної Помочі, писана олійними фарбами на дереві. Її розміри 43х54см і нині вона перебуває у святилищі.

Загалом до Другої світової війни у Львові були чотири ікони – точні копії славного образу Божої Матері Неустанної Помочі з церкви св. Альфонса Лігуорі монастиря редемптористів у Римі. Цю ікону вважають найчудотворнішою у світі. Надзвичайною силою володіють і її копії, які були прикладені до оригіналу. Дві львівські копії після Другої світової війни були вивезені до Польщі, а дві переховували у Львові.

Першу з львівських копій ікони Матері Божої Неустанної Помочі у 1880 році привіз з Риму кардинал Альбін Дунаєвський для сестер у Величці біля Кракова. Цю ікону благословив Папа Лев XIII. У 1895 році черниці привезли святиню до Львова, де 25 червня 1939 року її коронували в церкві Божої Матері Неустанної Помочі монастиря кармеліток босих. Акт коронування на єпископському праві здійснив львівський римо-католицький архієпископ Болеслав Твардовський.

У 1946 році римо-католицькі черниці забрали цю ікону з собою до Польщі. Спочатку вона перебувала в Каліші, а 26 серпня 1973 року була перенесена до новозбудованого монастиря у Недзвздах. Там ікону помістили в каплиці, що стала санктуарієм Божої Матері Неустанної Помочі. 7 червня 1991 року її ще раз коронував Папа Іван Павло II.

У Церкві коронування ікон є особливим актом відзначення найшанованіших ікон Богородиці. Літургійний акт коронування здійснює Папа або делегований єпископ. Освячені корони називають папськими або римськими. В поодиноких випадках можливі коронації на єпископському праві. Першу ікону Богородиці коронував Папа Григорій III у 732 р. золотими коронами з діамантами для ораторії Собору св. Петра в Римі. В Україні першу коронацію було проведено 8 вересня 1717 року за дорученням Папи Климента XI. Тоді єпископ Холмський Христофор Шембек коронував Ченстоховську (Белзьку) Богородицю. Згодом коронували ікони в Кодні на Берестейщині (1723 р.), Сокалі (1724 р.), Підкамені (1727 р.) та в Луцьку (1740 р.) З 1751 до 1939 року у Львові було шість коронацій Богородичних образів, з них три – на єпископському праві. Натомість у Кракові за цей період відбулося лише три коронації Богородичних образів.

Друга львівська ікона Матері Божої Неустанної Помочі з'явилася в місті у 1900 році. Цю копію замовив єпископ Юзеф Вебер у Римі, в редемптористів. Її написав художник Джованні Бурхад. Благословення іконі вділив Папа Лев XIII. Як ректор духовної семінарії, єпископ Вебер помістив її в головному вівтарі семінарійної каплиці Стрітєння Господнього. Семінаристи з великою шаною ставилися до святині і ласкаво називали її «Пані Матір семінарії». 30 жовтня 1927 року ікону коронував римо-католицький архієпископ Болеслав Твардовський. 14 жовтня 1945 року її вивезли до Польщі й помістили в каплиці Вищої духовної семінарії Краківської архієпархії.

У 1962 році сталося так, що комуністична влада вирішила відібрати будинок семінарії в Церкві і передати Вищій педагогічній школі. Тодішній архієпископ Краківський Кароль Войтила, майбутній св. Папа Іван Павло II, 1 жовтня того ж року зібрав у каплиці, де містилася ікона, семінарську громаду і віддав під материнську опіку Богородиці. Перед семінаристами, наставниками і священниками він зачитав власноруч складений акт архієпископського віддання духовної семінарії у Кракові Пресвятій Діві Марії. Завдяки молитвам і заступництву Матері Божої будівлю семінарії вдалося зберегти. 26 вересня 1999 року цю ікону Божої Матері Неустанної Помочі повернули до Львова і помістили в каплиці Вищої духовної римо-католицької семінарії Львівської архієпархії в

Брюховичах. 26 червня 2001 року перед іконою в семінарії знову молився св. Папа Іван Павло II.

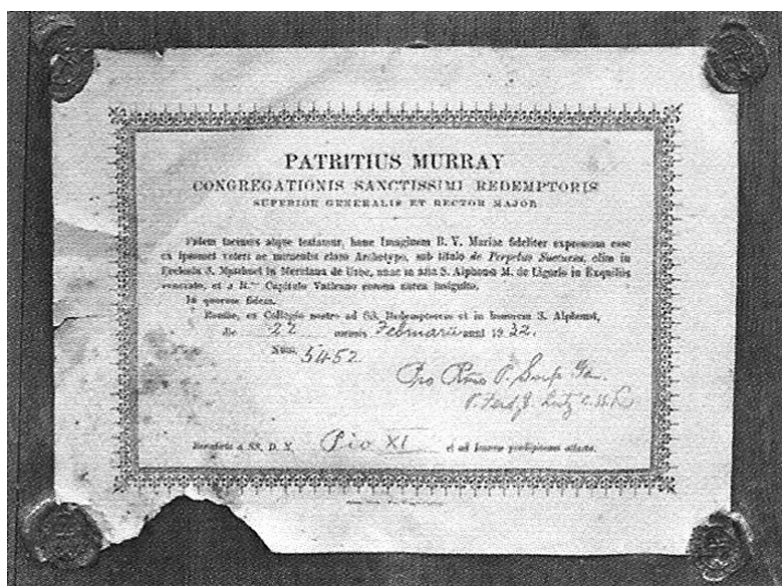
Третю копію чудотворного образу на початку 1920-х років отримали редемптористи східного обряду, які встановили її в каплиці своєї семінарії у Збоїських біля Львова. Почитання Матері Божої Неустанної Помочі стало важливою складовою місійної діяльності членів цього Згромадження. Особливо пам'ятним був молитовний похід з іконою у 1940 році в Станиславові (тепер Івано-Франківськ), організований тодішнім ігуменом Василем Величковським всупереч забороні радянської влади.

Під час Другої світової чудотворну ікону пошкодили: якийсь радянський солдат вистрілив в неї. Куля пробила дошку, але не зачепила лику Богородиці. У часі повоєнних переслідувань УГКЦ брат-редемпторист Іриней переховував цю ікону в себе вдома. Після виходу Церкви з підпілля святиню перенесли до церкви св. Йосафата у Львові.

Четверту копію чудотворної ікони, благословенну Папою Пієм XI, привезли з Риму до Львова для костелу св. Анни у 1932 році. Її в радянський період у Львові переховувала сім'я Кулицьких, а в 1991 році повернула до храму.

На звороті цієї ікони прикріплена грамота, латинською мовою такого змісту:

«3.Патрік Мюррей, Генеральний Настоятель і Великий Управитель Конгрегації Найсвятішого Збавителя.

Робимо вірогідним і свідчимо, що цей образ Пречистої Діви Марії справді списаний з такого ж давнього та чудотворного славетного архетипу під титулом Матері Божої Неустанної Помочі, який раніше зберігався в церкві св. Матвія на (Віа) Мерулана в Римі, а тепер перенесений до іншої церкви св. Альфонса ді Лігуорі на Есквіліні, та превелебним Ватиканським капітулом увінчаний золотою короною.

На вірність чого

У Римі, з нашої Колегії Найсвятішого Збавителя та на честь св. Альфонса

Дня 22 місяця лютого року 1932. Номер 5452.

За превелебного пана Генерального Настоятеля о. Фердинанд Й. Лютц – Головний Управитель Конгрегації
З благословення Найсвятішого Папи Нашого
Пія XI та для чудотворного доторкання».

ІСТОРІЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ІКОНИ МАТЕРІ БОЖОЇ НЕУСТАННОЇ ПОМОЧІ

За легендою, ікону Матері Божої Неустанної Помочі написав св. апостол і євангелист Лука за життя Марії і відтворив на ній риси Божої Матері. Коли Діва Марія побачила результат на власні очі, то промовила: «До цієї ікони прив'яжу свою опіку». Святий Лука залишив ікону в Єрусалимі в будинку, де згодом померла Пресвята Богородиця.

У першій половині V століття цариця Пулькерія перевезла ікону до Царгорода і збудувала для неї церкву, яку назвали Одигітрією, тобто Провідницею. Згодом так почали називати саму ікону. Її слава поширилась на весь Схід, з неї почали відмальовувати копії. У 1453 році турки здобули Царгород і разом з іншими пам'ятками християнської старовини спалили ікону Одигітрії. Однак збереглися копії.

Невідомо, як саме з'явилася ікона-копія, що потрапила до Риму і з якої була списана копія, яка тепер перебуває у храмі св. Анни. Перші відомості про неї з'являються тоді, коли вона перебувала в одній з церков на острові Крит.

У 1496 році, коли Критом ще володіли християни, купець-острів'янин проник до церкви, викрав ікону та заховав на своєму кораблі між крамом, аби продати десь за морем. Так Боже Провидіння використало крадія, щоби врятувати святиню від бусурманів, які згодом зайняли острів.

Торговець поплив до Італії, дорогою почалася сильна буря і тільки дивом, завдяки Пречистій Діві Марії, корабель не потонув. Через рік купець прибув до Рима, столиці християнства, і почав торгувати. Раптом він важко захворів, перебрався до оселі свого приятеля, де й помер. Перед смертю збагнув свій гріх, покаявся щиро та просив друга, щоб віддав ікону до церкви для загального вшанування. Той пообіцяв це зробити, однак піддавшись намові своєї дружини, не додержав обітниці. Не допомогло і те, що Пречиста з'являлася йому у сні, нагадуючи, аби повернув ікону.

Врешті Богородиця попередила, що чоловік невдовзі помре. Так і сталося, але це не вплинуло на його жінку. Аж одного разу Божа Мати явилась малій донечці тієї вдови та промовила: «Скажи мамі, що Мати Божа Неустанної Помочі наказує віддати ікону до церкви. Якщо не

послухаєте, всі помрете». Тоді вдова злякалася й виконала волю Божої Матері.

27 березня 1499 року ікону урочисто перенесли до церкви св. Матея, що стояла на Есквілінській горі та належала монахам чину св. Августина. Відтоді впродовж 300 років реліквію зберігали в цьому храмі. І весь цей час при іконі відбувалися численні чудеса.

Під час заворушень у 1793 році церкву св. Матея зруйнували, а ченці розійшлися. Тоді ікона зникла, і лише через 70 років її віднайшли під вівтарем однієї з каплиць. Папа Пій IX віддав святиню під опіку редемптористам, що мали церкву біля місця, де колись стояла церква св. Матея. Там, в церкві св. Альфонса ді Ліґуорі, ікона зберігається дотепер. Тепер над головами Матері Божої та Ісуса на цій іконі возвеличуються золоті папські корони, які важать чверть кілограма і прикрашені понад 50 дорогоцінними каменями. Вшанування Матері Божої Неустанної Помочі поширюється щораз більше, Божа Мати винагороджує вірних численними чудесами. Чудесну силу має не тільки римська ікона, але також її копії, скрізь, де б вони не були.

О, Мати Неустанної Помочі, нехай усі хвилини мого життя будуть безперервним покликом мого серця, яке прибігає до Твоєї опіки і любові.

Тоді в небі заслужу собі ласку тішитися Твоєю славою, о, Маріє, Донько Отця, Мати Сина, Обранице Духа Святого, а мені – Мати моя! Амінь.

ДВАДЦЯТА РІЧНИЦЯ ПАРАФІЇ. ЖИВА ПАРАФІЯ – МІСЦЕ ЗУСТРІЧІ З ЖИВИМ ХРИСТОМ

У серпні 2011 року парафія св. Анни за рішенням Львівської міськради отримала в постійне користування ділянку під церквою площею 0,1879 га на вул. Городоцькій, 32. Цей крок став черговим свідченням визнання 20 років наполегливої праці душпастирів і вірних для відродження храму.

Святкування 20-ї річниці парафії відбулося 25 грудня 2011 року. Того дня відбулася урочиста Архиерейська Свята Літургія, яку відслужили єпископ Василь Івасюк, парох отець-доктор Роман Шафран, священники парафії і запрошені отці. З уст владики і пароха лунали слова подяки всім жертводавцям та парафіянам за внесок у відбудову святині.

Двадцятиріччя парафії св. Анни припало на знаковий час, бо саме починаючи з 2011 року Глава УГКЦ Блаженніший Святослав Шевчук разом з єпископами звернув особливу увагу на оживлення парафіяльного життя як основи розвитку нашої Церкви. Дійсно, парафія є місцем зустрічі людини з живим Христом; вона є простором духовного зростання і проголошення Доброї Новини, якою можна ділитися з іншими. Ці та багато інших моментів життя Церкви висвітлені у пастирському листі Блаженнішого Святослава «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом», виданому 2 грудня 2011 року.

В документі викладена широка програма, що має охопити не тільки парафіяльні спільноти УГКЦ, а й кожен дім, кожна родину і людину, що живе Божим духом. Блаженніший Святослав заохочує всіх до глибшого пізнання своєї віри, до спільної родинної молитви, яка має постійно черпати силу з живої присутності Ісуса Христа та рости в мирі і злагоді, щоб наші сім'ї були іконою Божою добра і любові.

Як наголошено в пастирському листі «Жива парафія...», в парафії Церква, як Тайна Христа, стає найближчою людині. Парафія – це місце, де Церква Христова силою Святого Духа діє, тобто навчає, молиться, приносить Жертву і живе любов'ю. Парафія є апостольською громадою і живе спомином воскреслого Христа, що завжди живий та завжди присутній. Як приклад апостольської місії серед людей різних поглядів,

віку, думок і уподобань, вона показує і виявляє справжнє обличчя єдиної святої, соборної і апостольської Церкви, в якій люди зустрічаються з Христом.

Щоразу, коли можеш допомогти комусь – просто зроби це й радій тому, що Бог відповідає на чийсь молитви через тебе...

З Богом треба мати особисті стосунки. Інакше – всі свічки, всі пости, всі причащення – все марно. Християнство – це живе життя з живим Богом. А не якісь окультні й магичні дії. Хоч обпийся свяченою водою – нічого не буде, якщо не будеш міняти своє серце, свої думки, все своє життя.

Музикант і поет Петро Мамонов

Отож, всі члени парафії мають взаємно співпрацювати, як спільнота, що мандрує до небесної Батьківщини. Прикладом і провідником у цій мандрівці стає парох. Він мусить невпинною та невтомною працею і молитвою свідчити про живого Христа і наставляти до постійної злуки з Христом у Святому Причасті, де єдиним мірилом є любов до Нього. Любов має виражатися у Причасті всіх членів парафії під час кожної Божественної Літургії та очищенні через Покаяння і покуту та постійному освяченні засобами, що дає Церква.

МОЛИТВА ЗА ПАРАФІЮ

Господи Ісусе Христе, Пастирю Добрий! Глянь ласкаво сьогодні з небесних висот на нашу парафію, на це маленьке стадо в Твоїй великій вівчарні Святої Церкви. Благаємо Тебе за всіх членів нашої церковної спільноти: отців, сестер, дяків і весь церковний причет, усіх вірних старих і молодих, добрих і злих, здорових і хворих. Благослови батьків, щоб своїм словом і прикладом належно виховували дітей, щоб вони виростили на Твою славу і потіху родичів. Наших діточок і молодь збережи перед усякими гріхами, а найкращих з-поміж них поклич собі на службу у священницькому та чернечому стані. Хворим поверни здоров'я, просвіти тих, що в сумнівах перебувають, зігрій байдужих, наверни грішників та потім зажурених. Працю наших душпастирів вчини успішною, щоб усім під їхнім провідом увійти в хорони вічного щастя, благаємо Тебе, Господи, вислухай і помилуй.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА

1. Звіти, списки, листування та інші документи про ліквідацію римо-католицького монастиря августинців у м. Львові, 1786–1795 рр. // ЦДІАЛ, ф. 146, оп. 84, спр. 2045.
2. Листування з будівельною дирекцією, релігійним фондом та іншими установами про ремонт, будівництво та реставрацію церков, костелів і плебаній на території Галичини і Буковини, т. 13, 1896–1902 рр. // ЦДІАЛ, ф. 146, оп. 84; спр. 4329.
3. Листування з Міністерством віросповідань і громадської освіти, магістратом м. Львова про надання грошових коштів на реставрацію костела св. Анни у Львові і кошторис витрат. Римо-католицька парафія Святої Анни. Львів, 1922 р. // ЦДІАЛ.
4. Рецензія греко-католицького священника В. Толочка на публікацію ксьондза Гжеґожа Ута про історію монашого ордену августинців у Польщі. Львів, 1930 // ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 1752.
5. Справа про будівництво будинку на вул. Городоцькій, 2, 1877–1934 рр. // ДАЛО, ф. 2, оп. 1, спр. 1804.
6. Справа про надання персональної дотації священникам римо-католицької парафії св. Анни у Львові, 1915–1921 // ДАЛО, ф. 1, оп. 14, спр. 1220.
7. Справа про фінансову діяльність римо-католицької парафії св. Анни у Львові, 1921–1922 рр. // ДАЛО, ф. 1, оп. 14, спр. 216.
8. Akta parafialne № AP-165/XIX: Inwentarz kościoła rz. Kat. Pod wezwaniem św. Anny we Lwowie sporządzony dnia 11 kwietnia 1921 r. // Archiwum Archidiecezji Lwowskiej w Krakowie
9. Inwentarz kościoła parafialnego rz. Kat. Pod wezwaniem św. Anny we Lwowie, 1938 r. // Archiwum Archidiecezji Lwowskiej w Krakowie.
10. Bezprocentowa Kasa pożyczkowa paży parafji Sw. Anny we Lwowie // ДАЛО, ф. 1, оп. 54, спр. 1705.
11. Metropolitalne Stowarzyszenie Pan Milosierdzia Św. Winsentego i Paula Oddział parafii Św. Anny we Lwowie) // ДАЛО, ф. 1, оп. 54, спр. 1850.

ОПУБЛІКОВАНІ ДЖЕРЕЛА

12. Груневег Мартин. Опис Львова // Жовтень 10 (1980) 109-110.
13. Опис міста Львова Яна Альнпека // Жовтень 3 (1986) 89-95.

ШЕМАТИЗМИ

14. *Catalogus universi venerabilis cleri saecularis et regularis Archidioecesis Leopoliensis R. L. pro Anno Domini MDCCCL. Leopoli 1850.*
15. *Catalogus universi venerabilis cleri saecularis et regularis Archidioecesis Leopoliensis rit. Lat. Pro Anno Domini MCM. Leopoli 1900.*
16. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus latini. MCMXXXVIII. Leopoli 1938.*
17. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis ritus latini. MCMXXXIX. Leopoli 1939.*

ЛІТЕРАТУРА

18. Блаженний Василь Величковський, ЧНІ, священномученик, ісповідник, в'язень Христа ради. Місія «Постуляційний Центр беатифікації і канонізації святих УГКЦ». – Львів, 2012.
19. Боруцький С. Держава. Церква. Людина. Державно-церковні та міжконфесійні відносини у дзеркалі сучасності. 1992-2002 рр. [Текст] / С. Боруцький. – Львів: Афіша, 2003. – 552 с.
20. Вуйцик В., Липка Р. Зустріч зі Львовом [Текст] / В. Вуйцик, Р. Липка – Львів: Каменяр, 1987. – 175 с.
21. Голубець М. Львів: історія Львова від найдавніших часів – історичні пам'ятники старовини [Текст] / М. Голубець. – Львів: Червона Калина, 1925.
22. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України [Текст] / А. Журавський, О. Субтельний. – Львів: НТШ, 1992. – 232 с.
23. Залітач М., о. Життя і ласки Святої Анни [Текст] / М. Залітач. – Львів: Релігійне видавництво «Добра книжка», 2012.
24. Зіморевич Б. Потрійний Львів: Leopoldis Triplex. [Текст] / Б. Зіморевич. – Львів: Центр Європи, 2002. – 224 с.
25. Зубрицький Д. Хроніка міста Львова [Текст] / Д. Зубрицький; пер. з польської І. Сварника, коментарі М. Капралю. – Львів, 2002. – 602 с.
26. Історія Львова: у 3 т. [Текст] / редколегія: Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. – Львів: Центр Європи, 2007.
27. Кісь Я. Промисловість Львова у період феодалізму (XIII-XIX ст.) [Текст] / Я. Кісь. – Львів, 1968.
28. Колісник І., о. ЧНІ. Протоігумен. Чудотворна ікона Матері Божої Неустанної Помочі. – Львів: Монастир Редemptористів, Вид-во «Скриня», 2012.
29. Котлобулатова І. Львів на фотографії 1860-2006. – Львів: Центр Європи, 2006.
30. Котлобулатова Ірина. Львів на фотографії 1860–2011. Львів 2011.

31. Крип'якевич І. Історія України [Текст] / І. Крип'якевич. – Львів: Світ, 1990.
32. Крип'якевич І. Історичні проходи по Львові [Текст] / І. Крип'якевич. – Львів: Каменяр, 1991.
33. Кріль М. Львів у описах іноземців // Львів: місто, суспільство, культура. Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія історична. – Львів, 1999. – Т. 3.
34. Лемко І. Легенди старого Львова [Текст] / І. Лемко. – Львів: Априорі, 2008.
35. Листи зі Львова та їх автор Кушевич. Листи зі Львова. Жовтень – Львів – № 1- 4 – 1980.
36. Мельник Б. Вулицями старовинного Львова [Текст] / Б. Мельник – Львів: Вид-во «Світ», 2006. – 272 с.
37. Мельник І. Львівські вулиці і кам'яниці, мури, закамарки, передмістя та інші особливості королівського столичного міста Галичини [Текст] / І. Мельник. – Львів: Центр Європи, 2008.
38. Мельник І. Краківське передмістя та західні околиці королівського столичного міста Львова. Авторська серія «Львівські вулиці і кам'яниці». – Львів: Центр Європи, 2011.
39. Під покровом Св. Анни 20 років життя і діяльності згромадження сестер катехиток Св. Анни в Україні 1992. – Львів, 2012.
40. Смірнов Ю. Костел св. Анни // Енциклопедія Львова / За ред. А. Козицького. – Львів: Літопис, 2010. – Т. 3. – С. 501-504.
41. Українські архівісти (XIX-XX ст.) Біобібліографічний довідник / Державний комітет архівів України. – Київ, 2007.
42. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Путівник. – Львів; Київ, 2001. – 389 с.
43. Церква і соціальні проблеми. Міжнародна наукова конференція. Енцикліка «Сотий рік». – Львів, 1993.
44. Шевчук М., о., ЧНІ. Символ спасіння нашого: Ікона Матері Божої Неустанної Помочі / Пер. з нім. Олег Конкевич. Монастир Редемптористів. – Львів: Скриня, 2013.
45. Шишка Олександр. Наше місто – Львів / Посібник з курсу «Львовознавство». Част. 1. – Львів: Центр Європи, 2002.
46. Яворський Францішек. Львів давній і вчорашній. Кн. II. – Львів: Центр Європи, 2014.
47. Blaschke Kinga. Kościół parafialny P.W. św. Anny i dawny klasztor oo. Augustianów // Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. Międzynarodowe centrum kultury w Krakowie. – Kraków, 2011. – Т. 19. – S. 55-75.

48. Chotkowski Wt. Skonfiskowane majątki duchowe w Galicji // Głos Narodu. – 1919. – 22 lutego. – № 40.
49. Lobeski Felicjan. Opisy obrazów znajdujących się w kościołach miasta Lwowa. «Kościół św. Anny» // Dodatek tygodniowy przy Gazecie Lwowskiej 13. (1855).
50. Augustianie // Encyklopedia Kościelna, t. 1. Warszawa 1873, S. 483-487.
51. Ilustrowany przewodnik po Lwowie. Lwów. – 1934.
52. Ilustrowany przewodnik po Lwowie z planem. Lwów. – 1935.
53. Ilustrowany przewodnik po Lwowie. Wydanie drugie. Lwów – Warszawa. – 1925.
54. Janusz B. Zabytki architektury Lwowa / Lwów dawny i dzisiejszy // Praca zbiorowa pod redakcją B. Janusza. – Lwów: Nakładem wydawnictwa „MAR” (Małopolska Agencja Reklamowa), 1928. – S. 7-49.
55. Konkurs na szkice kościoła św. Anny we Lwowie // Czasopismo techniczne. – 1912. – N 18.
56. Konkurs na kościół św. Anny we Lwowie // Architekt. – 1911. – №11-12. – S. 178.
57. Krotki przewodnik po Lwowie. – 1928.
58. Mankowski Tadeusz. Dawny Lwów, jego sztuka i kultura artystyczna. — Londyn: Nakładem fundacji Lanckorońskich i Polskiej fundacji kulturalnej, 1974.
59. Pamiątkowy przewodnik po Lwowie. – 1927.
60. Przewodnik po Lwowie. – 1871, 1888, 1907, 1910, 1926
61. Przewodnik z Krakowa do Lwowa, Podhorzec, Podwoleczysk, Brodów, Słobody Rungurskiej, Czerniowiec i po Lwowie. – Lwów: Nakładem Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie, 1886. – 239 s.
62. Schneider Antoni. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym, orograficznym, geognostycznym, etnograficznym, handlowym, przemysłowym, sfragistycznym, etc., etc. – Lwów, 1871. – T. 1.
63. Szydłowski T. Dzwony starodawne z przed r. 1600 na obszarze w Galicji. – Kraków, 1922.
64. Uth Grzegorz. Zakon Pustelny św. Augustyna. Szkic historyczno-biograficzny Zakonu Augustjańskiego w Polsce. – Kraków: Nakładem OO Augustjanów w Krakowie, 1930. – 379 s.
65. Widmann Karol. Kościół św. Anny we Lwowie // Tygodnik Lwowski. – 1867. – N 11, 12; 1868. – N 1.

Ян Матейко «Богдан Хмельницький з Тугай-Беем під Львовом». Картина відображає облогу міста Львова 1648 р. і стару львівську легенду про покровителя Львова – святого Яна з Дуклі. Зберігається в національному музеї у Варшаві (час створення 1885 р., дерево, олія 79×130 см.

Такий вигляд мав передсінок монастиря августинів з розписами на стінах і стелі. Обрамлення з ліпнини, декороване стильовим орнаментом «роколь». Світлина бл. 1910 р. Львівський історичний музей.

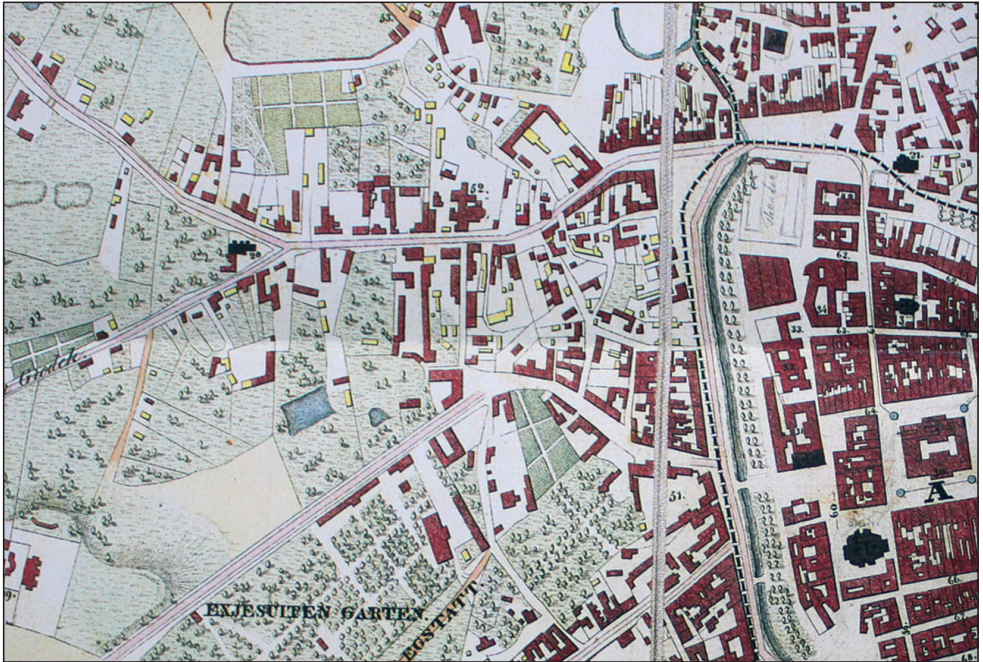
Передсінок парафіяльного будинку храму Святої Анни. Реставрацію розписів проведено Українським регіональним спеціалізованим реставраційним інститутом «Укрзахідпроектреставрація». Світлина Андрія Куб'яка. 2015 р.

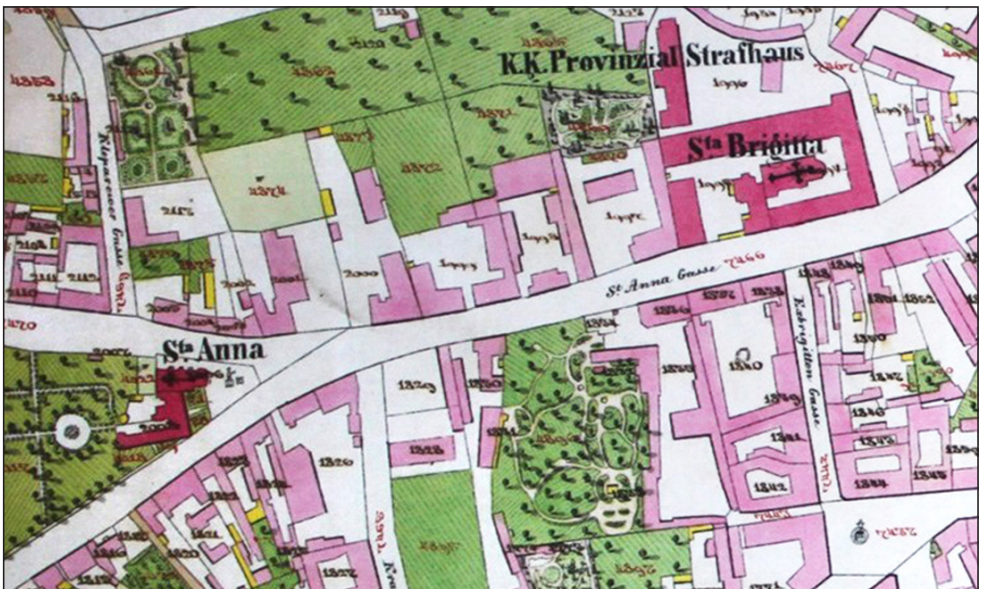
Фреска «Святий Августин омиває ноги Христові, яко паліgrimові» після реставрації. Світлина Андрія Куб'яка 2015 р.

Медальйони, що оздоблюють тепер передсінок парафіяльного будинку храму: «Свята Моніка», «Святий Хома з Вільянуєва», «Святий Миколай з Толентіно». Світлина Андрія Куб'яка. 2015 р.

Костел святої Анни на плані міста Львова, 1829 р. 61x80 см. Масштаб бл. 1 : 7200. Літографія багатоколірна. На плані зображено оборонні вали та відкриту р. Полтву з містками через неї. Автор невідомий.

Костел Святої Анни на кадастровому плані Львова 1849 р. Рукопис, Малюнок кольоровий (туш, гуаш). Випуск 65 арк. 58x70 см Автори :Ф. Майсслер, Г. Руттер, Й. Браунер, Й. Вольман, Ф. Еллінгер, В. Ядер.

Костел Свято Анни у Львові. Автор невідомий. Світлина з фондів Львівського історичного музею.

Ікона XIX ст. «Мати Божа з Немовлям у славі». Полотно, олія, розм. 130x83 см, автор невідомий. Зберігається в парафіяльному будинку храму Святої Анни. Світлина Ореста Гладуна 2011 р.

Ікона XIX ст. невідомого автора «Архангел Михаїл рятує від демонів». Розм. 95х67 см., олія, полотно. Зберігається в парафіяльному будинку храму Святої Анни. Світлина Ореста Гладуна, 2011 р.

Львівський митрополит + ІГОР (Возняк) та парох храму Святої Анни отець-доктор Роман Шафран біля ікони «Вознесіння Матері Божої» після реставрації. Цю ікону в храм повернув Іван Кулицький, яку зберігав 47 років. Світлина Ореста Гладуна 2007 р.

Копія чудотворної ікони Матері Божої Неустанної Помочі Благословенна Папою Пієм XI, привезена з Риму до Львова для костелу Святої Анни у 1932 р. Весь радянський період Іван Кулицький зберігав цю ікону і повернув до храму. Тепер вона прикрашає святилище храму. Світлина Ореста Гладуна 2015 р.

Інтер'єр костелу Святої Анни 1912 рік. Розмір 12х17 см
Світлина Юзефа Косьцеші-Яворського. Із фондів Львівського історичного музею.

Сучасний інтер'єр храму Святої Анни. 2015 р. Світлина Андрія Куб'яка

Головний вівтар костелу Святої Анни. 1912 р. Світлина з архіву Львівського історичного музею.

Сучасне оздоблення святилища храму. Світлина Андрія Куб'яка. 2015 р.

Сучасний інтер'єр храму Святої Анни у Львові. Світлини Андрія Куб'яка . 2015 р.

Ікона-медальйон «Богородиця з Ісусом» після реставрації. Ікона без рами в дуже поганому стані знайдена на горищі храму. Ні історичної, ні мистецької цінності не представляла. З дозволу пароха реставрував ікону – Орест Гладун. Полотно, діаметр 60 см.

Похід пластунів, які проходять колонами розвилку біля костелу Святої Анни. Автор невідомий. Бл.1930 р. Польською владою український «Пласт» був заборонений у 1930 році.

Орест Гладун з пластунами Ярославського і Хмельницького куренів у катехитичному класі храму Святої Анни. Щорічно пластуни проводять почесну стійку біля Плащаниці. 2009 р.

«Ми бачимо появу нової форми українського патріотизму, ніколи не знану в нашій історії: патріотизм, завдяки якому любов до Батьківщини спонукає до ризику життям заради свободи та незалежності». Блаженніший Святослав

Одним з таких патріотів був парафіянин храму Святої Анни Андрій Юрга. Син священика, Андрій був успішним бізнесменом. Економіст за освітою, член Комітету підприємців Львівщини, засновник і співвласник виробничої фірми «Ю-Ком». Щоранку його можна було побачити в храмі, молився, приймав Святе Причастя і лиш тоді йшов до праці. Андрій Юрга був патріотом своєї нації і не зміг залишитися осторонь доленосних подій, що відбувалися в державі. З перших днів брав участь у Революції Гідності на Майдані у Києві, не зміг змиритися і з агресією Росії. На фронт 50-річний Андрій пішов добровольцем. Боець добровільного батальйону ОУН поліг у селі Піски під Донецьком. Уночі 23 листопада 2014 року його позицію поблизу аеропорту розстріляв ворожий БТР. О 2-й годині ночі снаряд САУ влучив у будинок, де був Андрій Юрга, позивний «Давид». Неповнолітній син Юрій залишився без батька.

Труну з тілом героя урочисто внесли до храму святої Анни 25 листопада, де спочатку відбулася заупокійна Свята літургія, а пізніше парастас. А 26 листопада 2014 р. у храмі у Заупокійній Святій Літургії взяли участь Митрополит Львівський + ІГОР (Возняк), 25 священиків, ченці і черниці, родина, друзі та побратими по зброї і величезна кількість парафіян та львів'ян. Андрія Юргу поховали на Личаківському цвинтарі.

Ми віримо у незнищенність нашої нації, бо в нас є герої Небесної Сотні і такі герої, як Андрій Юрга. Віра в Бога, самопожертва й вічно живоносні джерела національної пам'яті ніколи не дадуть нам схибити, розчинитися у масі інших народів, мов і культуру. Такими ми завжди будемо.

У храмі Святої Анни відправляє Архирейську Заупокійну Святу Літургію Митрополит Львівський + ІГОР (Возняк). Світлина Ореста Гладуна. 26.XI.2014 р.

Науково-популярне видання

Орест С. Гладун

**Храм Святої Анни
в історії Львова**

Підписано до друку 13.01.2022. Формат 70×100^{1/16}.
Папір офсетний. Гарнітура Calibri. Друк цифровий.
Умовн. друк. арк. 11,77. Наклад 1000 прим. Зам. № 01/011.

Видавництво ТзОВ «Простір-М»
Свідоцтво ДК № 5068 від 22.03.2016 р.
79000, м. Львів, вул. Чайковського, 8
Тел.: (032) 261-09-05, e-mail: prostir.druk@gmail.com